

ДІСТЕМЕ ЛЕМІ

Республикалық ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналы

ӘДІСТЕМЕ ӘЛЕМІ

ЖУРНАЛЫ

«ӘДІСТЕМЕ ӘЛЕМІ ЖУРНАЛЫ» республикалық ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналының
№2(6) (2026 ж. Ақпан) шығарылымы.
Выпуск №2(6) (Февраль 2026 г.) республиканского информационного научно-методического
журнала «ӘДІСТЕМЕ ӘЛЕМІ ЖУРНАЛЫ».

Басылымның кезеңділігі - айына 4 рет шығады

Периодичность издания — 4 раза в месяц.

№ KZ44VPY00129896 есепке қоюы туралы
КУӘЛІК

СВИДЕТЕЛЬСТВО

о постановке на учет № KZ44VPY00129896

Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат
министрлігінің Ақпарат комитетінде берілген

Выдано Комитетом информации Министерства
культуры и информации Республики
Казахстан

ТАҚЫРЫПТЫҚ БАҒЫТЫ:

білім беру саласындағы оқу-әдістемелік, ғылыми-
тәжірибелік, ақпараттық-сараптамалық,
педагогикалық инновациялық тәжірибелерді тарату
бойынша материалдар жариялау.

ТЕМАТИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ:

публикация материалов по распространению учебно-
методического, научно-практического,
информационно-аналитического, педагогического
инновационного опыта в области образования.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ / РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Бас редактор:/Главный редактор: Баянды Ерлан

Дүйсенбекова Б.Н. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Қарағанды медицина
университеті

Дүзбаева Н.М. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Академик Е.А. Бөкетов
атындағы Қарағанды университеті

Каскарбаева Б.Б. – педагог-шебер

Қаскабаева Ф.С. – педагог-шебер

Есенова Ш.Б. – педагог-зерттеуші

Иманбек Ә.О. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі

Алшынов А.Ә. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі

Корректор / корректор: Кәкіш Мерей Ертайқызы

Жауапты хатшы / ответственный секретарь: Есбергенов Айдын Ардақұлы

Материалдардың анықтығына авторлар
жауапты болады.

Редакция материалдарды қабылдамауға
құқылы.

Ответственность за достоверность
материалов несут авторы. Редакция
оставляет за собой право отклонять
материалы

«ӘДІСТЕМЕ ӘЛЕМІ ЖУРНАЛЫ» ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналының авторларға арналған ережелерімен QR-кодты сканерлеу арқылы
таныса аласыз.

С правилами для авторов информационного научно-методического журнала «ӘДІСТЕМЕ ӘЛЕМІ ЖУРНАЛЫ» вы можете ознакомиться,
отсканировав QR-код.

Мазмұны / Содержание

Сарыбаева Э.Б. Жер сілкінісінің болу себептері және оның азаматқа әсері.....	4
Бекбенбетова А.Б. «Ерекше баланың қоғамға бейімделуге АВА терапиясының тиімділігі»	6
Жұмабаева М.Ж. Оқушыларда коммуникативті мәдениетті қалыптастыру	10
Керімбаева Г.Б. Бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту – сапалы білім негізі	13
Базарбаева Ш.И. «Кішкентай құрылысшылар» – шығармашылық пен еңбектің бастауы.....	16
Искахов П.С. Қысқаша көбейту формулалары (екі өрнектің қосындысы мен айырмасының квадраты)	18
Манапбекова А.А. Г.А.Скребийцкий “Четыре художника”	21
Еншібай Д. «Мамандықтар әлемі».....	25
Байдуллаева А.А. Алжапқыштың жан және етек кесіндісін өңдеу	27
Қамза Ж.Е. Эстрада-вокал сабағында инклюзивті білім беруді ұйымдастыру.....	31
Жанбаева А.М. Методы сенсорной интеграции и траектория развития особенных детей: знаем, адаптируем, применяем	34
Курмангожина А.С. «5-сыныпқа арналған қазақ тілі мен әдебиеті пәні бойынша жұмыс парақшалары».....	36
Жомартова Г.Ж., Кусаинова А.С. Бастауыш сынып оқушыларын функционалдық сауаттылыққа бағыттау	39
Ертлеуова А.С. The role of digital technologies in modern english language teaching	41
Турашева Ж.М. Бастауыш сынып оқушыларын жазуға үйретудің тиімді жаңа әдіс-тәсілдері	43
Карабаева Ж.Б. «Шалқан» ертегісі	44
Костанова С.С. Қазақ әдебиетін оқытуда жұмыс парақшалары арқылы оқушы белсенділігін арттыру	48
Мынбаева И.Б. Бастауыш білім беруде жасанды интеллект мүмкіндіктерін пайдалану	51
Бекенова А.М. Қазақ тілі мен әдебиеті пәнін жаңартылған білім мазмұны аясында оқыту.....	54
Мошқал Г.С. Ойын арқылы психологиялық даму тетіктері	57
Беленкова Н.В. «Организация урока физической культуры в условиях инклюзивного образования»	61
Мамутова А.М. Ойын технологиясы арқылы оқушылардың қызығушылығын арттыру	65
Ускенова Г.Е. Биотехнологияның болашағы (10-сынып)	69
Маханбетова А.С. Интерактивные методы анализа классического текста: авторская рабочая тетрадь по рассказу И. С. Тургенева «Муму».....	73
Сайджапарова Л.А., Болатов Б.А. Роль ИИ в подготовке цирковых артистов: от анализа движения до креативных решения.....	76
Дүйсенбаева Р.Б. Балабақшада ойын арқылы тілдік құзыреттілікті қалыптастыру тәжірибесі	78
Бестібаева Н.Ә. Мектепке дейінгі ұйым жағдайында «Адал азамат» құндылықтарын қалыптастырудың педагогикалық негіздері.....	80
Салыбекова Ә.Б. The role of artificial intelligence in modern education	83
Ибраимова Л.Б. Сөзден сөйлемге, сөйлемнен ойға: баланың тілі мен ойын жетілдіру жолдары.....	86
Болатов Б.А. Саморазвитие педагога — залог успешного обучения.....	88
Ибраимова М.Б. Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар оқушыларды жалпы мектептің әлеуметтік ортасына бейімдеу: практикалық тәсілдер мен тәжірибе	89
Кенжебаев С.А. Спортивно - массовые мероприятия в школе.....	91
Салимжанов А.С. «Дене тәрбиесі сабақтарында ұлттық ойын элементтерін ұтымды қолдану және жүйелендіру».....	92
Тоқтамысова А.М. «Ертегілер еліне саяхат»	95
Нурғазы А.Н. «Ойынды жазып үйрен!» авторлық бағдарламасы – жазылым дағдысын дамытудың ғылыми-әдістемелік негізі	96
Ергебекова Н.Н. Балабақшадағы әдіскердің рөлі: педагогикалық тәжірибені жетілдіру жолдары	97
Сәулебек Б.Д. Қазіргі қоғамдағы педагогтың рөлі	100
Амангельдиева А.К. Білім сапасын арттырудағы оқу ісі жөніндегі орынбасардың басқарушылық құзыреттілігі	101
Магметов Б.Р. Ұлттық және аймақтық компонентке негізделген «Қазақстан географиясын оқытуда өлкетану материалдарын қолданудың авторлық әдістемесі»	104

Сарыбаева Эльмира Бекбаевна

Тарих-география пәні мұғалімі, педагог-сарапшы

Алтынбастау негізгі орта мектебі

Түркістан облысы, Шымкент қаласы, Төлеби ауданы, Алтынбастау ауылы

ЖЕР СІЛКІНІСІНІҢ БОЛУ СЕБЕПТЕРІ ЖӘНЕ ОНЫҢ АЗАМЗАТҚА ӘСЕРІ

Тақырыптың жаңашылдығы

Жер сілкінісі-жер бетіндегі табиғи апаттардың бірі болып табылады. Оның себептері мен салдары ғылыми қауымдастықта үнемі зерттеліп келеді. Жер сілкінісінің болу себептерін түсіну, оның адамзат өміріне ықпалын талдау және соған сәйкес алдын алу шараларын әзірлеу өте маңызды мәселелердің бірі болып табылады. Әсіресе қазіргі заманғы қоғамда технологиялардың дамуына қарамастан жер сілкінісі адам зат үшін қауіп болып қалуда.

Бұл тақырыптың жаңашылдығы оның табиғат құбылыстарын түсіну мен оларды болжау, алдын алу бойынша қазіргі кездегі зертеулерге негізделген жаңа көзқарасты қамтуында. Жер сілкінісінің себептері табиғи фоларды анықтау мен зерттеу ғылымдағы басты мәселелердің бірі болып табылады. Жердің тектоникалық тақталарының қозғалысынан бастап, адам әрекеті салдарынан болған табиғи өзгерістерге дейінгі себептерді зерттеу арқылы сейсмология ғылымы жаңа жетістіктерге жетуде.

Қазіргі кезде, әсіресе жер сілкінісінің болуына әсер ететін табиғи мен адам әрекеттерінің бірігуі зерттеліп, жер сілкінісін алдын ала болжау әсер ететін табиғи факторлар мен адам әрекеттерінің бірігуі зерттеліп, жер сілкінісін алдын ала болжау мүмкіндігіне байланысты жаңа әдістер мен технологиялар жасалуда. Сонымен қатар, оның салдары мен адам өміріне, әлеуметтік-эканомикалық жағдайларға әсерін зерттеу, экологиялық мәселелермен де тығыз байланысты болып отыр.

Өзектілігі

Жер сілкінісі-өте қауіпті және жиі кездесетін табиғи апаттардың бірі. Әсіресе, сейсмикалық белсенді аймақтарда бұл апаттың болуы адамзат үшін үлкен қауіп туғызды. Жер сілкінісінің себептерін анықтап, оның болашақта қай аймақтарда болуы мүмкін екенін болжау және алдын алу шараларын әзірлеу бүгінгі таңда өзекті мәселелердің бірі.

Қазақстанның кейбір аймақтары сейсмикалық тұрғыдан өте белсенді, сондықтан жерсілкінісінің болуы ел тұрғындарының өміріне айтарлықтай қауіп төндіреді.

Жер сілкінісінің адамзатқа әсері физикалық немесе материалдық залалмен шектелмейді

Апаттың салдарынан инфрақұрылымның қирауы үй-жайлардың жойылуы жүздеген адамның, өмірін тек жоғалту – бұл бір бөлігі ғана,. Осыған орай, жер сілкінісінің алдын алу мен зардаптарын азайту бағытындағы зерттеулердің маңызы арта түсуде.

Қазіргі уақытта жер сілкінісінің салдарынан келген шығындарды азайту үшін ғылыми қоғамдастық тиімді әдістер мен технологияларды іздеуде. Адам әрекеттері мен табиғи

факторлардың өзара әрекеттесуін зерттеу арқылы, жер сілкінісінің даму үдерісін болжау мен дайындық шараларын жақсарту мүмкіндіктері ашылуда.

Мақсаты

Бұл ғылыми жобаның негізгі мақсаты – жер сілкінісінің болу себептерін зерттеу, оның адамзатқа тигізетін әсерін талдау және жер сілкінісінің алдын алу бағытындағы шараларды анықтау. Жобаның мақсаты жер сілкінісінің пайда болуына ықпал ететін факторларды, оның динамикасын және болжау тәсілдерін зерттеу арқылы адамзатқа ықпал ететін әлеуметтік, эканомикалық экалогиялық және экалогиялық аспектілерді қарастыру.

Сонымен қатар, жобаны мақсаты-жер сілкінісінің салдарынан жеңілдету үшін қандай алдын алу шараларын қолдануға болатындығын анықтау. Бұл, әсіресе, сейсмикалық аймақтардағы тұрғындарды қауіпсіз ету үшін маңызды:

Міндетті

Жер сілкінісінің болу себептерін зерттеу: табиғи факторлар мен адам әрекеттерінің әсері.

1. Жер сілкінісінің адамзатқа әсерін талдау: әлеуметтік, эканомикалық және экалогиялық аспектілер.

2. Жер сілкінісін болжаудың қазіргі әдістерін зерттеу.

3. Жер сілкінісінің алдын алу шараларын ұсыну.

4. Жер сілкінісінің салдарынан болатын шығындарды азайту бойынша ұсыныстар әзірлеу.

5. Қазақстанның сейсмикалық аймақтарындағы жер сілкінісінің болашақтағы ықтималдығын болжау.

6. Жер сілкінісі кезінде қауіпсіздік шаралары мен дайындық деңгейін арттыру.

1. Жер сілкінісінің физикалық негіздері

Жер сілкінісі-жер қыртысындағы үлкен масштабы қозғалыстар мен жарылулардың нәтижесінде туындайтын табиғи апат. Бұл процесс жердің тектоникалық тақталарының қозғалысы мен олардың бір-бірімен жанасуы нәтижесінде болады. Жердің ішкі құрылымы мен тектоникалық қозғалыстар туралы түсінік қалыптастыру арқылы сейсмалогия ғылымы жер сілкінісінің себебін түсінуге мүмкіндік береді.

2. Жер сілкінісінің себептері : табиғи және адам әрекеттері

Жер сілкінісінің табиғи себептері негізінен тектоникалық қозғалыстармен байланысты. Бұл процестер тектоникалық тақталардың қозғалысы, жер сілкінісінің жиі болуына әсер ететін аймақтарда орын алады. Сонымен қатар, адам әрекеттері, мысалы, жер асты ресурстарын өндіру, гидротехникалық құрылғыларды салу және басқа да шаруашылық әрекеттер жер сілкінісінің жиілігін арттыруы мүмкін.

3. Жер сілкінісінің адамзатқа әсері.

Жер сілкінісінің адамзатқа әсері әртүрлі болады. Оның алғашқы әсері физикалық – құрылыс объектілерінің қиратылуы, инфрақұрылымның зақымдануы, адамдардың денсаулығына зиян келтіру. Сонымен қатар, жер сілкінісінің эканомикалық және әлеуметтік салдары өте ауыр: жұмыс орындарының жоғалуы, елдің эканомикасына зиян келуі, экалогиялық зардаптар.

4. Жер сілкінісін болжау әдістері.

Жер сілкінісінің болуын алдын алу болжау – ғалымдардың басты міндеті. Қазіргі уақытта бұл мәселе бойынша әртүрлі ғылыми әдістер мен технологиялар қолданылады. Жер сілкінісінің болуын болжау үшін геофизикалық, сейсмикалық және геологиялық әдістер пайдаланылады.

5. Жер сілкінісінің алдын алу шаралары

Жер сілкінісінің алдын алу мүмкін болмағанымен, оның салдарын жеңілдету үшін түрлі шаралар қарастырылады. Тұрғын үйлер мен ғимараттарды сейсмикалық төзімді етіп жобалау, адамдарды қауіпсіздік шараларына үйрету және дер кезінде эвакуация жасау – бұл негізгі алдын алу шаралары.

Практикалық бөлімде жер сілкінісінің алдын алу мен салдарын жеңілдету үшін нақты шараларды енгізу ұсынылды. Бұл бөлімде сейсмикалық аймақтардағы қауіпсіздік шаралары халыққа арналған нұсқаулықтар, білім беру жүйесінде жер сілкінісіне дайындық жұмыстарын жүргізу сияқты практикалық тәсілдер қарастырылады.

Қорытынды:

Жер сілкінісі –табиғи апаттардың бірі болып табылады және оның адамзатқа әсері өте зор.Осы тақырыпты зерттеу арқылы біз жер сілкінісінің себептерін терең түсініп, оның салдарын алдын ала болжай аламыз. Зерттеу нәтижесінде жер сілкінісін болжаудың тиімді әдістері мен оның алдын алу шараларын ұсынуға болады.Жер сілкінісінің болу себептерін түсіну және алдын алу бойынша шараларды қабылдау,әсіресе сейсмикалық аймақтарда тұратын халықтың қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін маңызды болып табылады.

Бекбенбетова Айгерим Балтабаевна

Дефектолог-логопед, педагог-модератор

Түркістан облысының білім басқармасының

№1 "Арнайы кешен балабақша-мектеп-интернаты" коммуналдық мемлекеттік мекемесі

«ЕРЕКШЕ БАЛАНЫҢ ҚОҒАМҒА БЕЙІМДЕЛУГЕ АВА ТЕРАПИЯСЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІ»

Теориялық маңыздылығы

«Ерекше баланың қоғамға бейімделуінде АВА терапиясының тиімділігі» атты авторлық бағдарламаның теориялық маңыздылығы қазіргі инклюзивті білім беру парадигмасы аясында ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларды қолдаудың ғылыми негіздерін жүйелеуге және тереңдетуге бағытталғандығымен айқындалады. Бағдарлама мінез-құлықты қолданбалы талдау теориясының (Applied Behavior Analysis – АВА) қағидаларын логопедиялық, коррекциялық дамыту және әлеуметтік-педагогикалық ықпал ету жүйесімен кіріктіру арқылы ерекше баланың әлеуметтену процесін ғылыми тұрғыдан түсіндіретін кешенді модель ұсынады. Бұл модель мінезқұлықтың қалыптасуы, өзгеруі және бекітілуі заңдылықтарын талдау арқылы баланың әлеуметтік бейімделу механизмдерін теориялық тұрғыдан негіздеуге мүмкіндік береді.

Бағдарламаның теориялық құндылығы мінез-құлықтық детерминация, күшейту, модельдеу, қалыптастыру және кезең-кезеңімен үйрету ұстанымдарын әлеуметтік бейімделу феноменімен байланыстыра қарастыруында көрінеді. Ерекше баланың қоғамға бейімделуі тек әлеуметтік ортаға физикалық қатысуымен шектелмей, оның әлеуметтік нормаларды меңгеруі, қарым-қатынасқа белсенді қатысуы, өз мінез-құлқын реттей алуы және өмірлік дағдыларды игеруі арқылы жүзеге асатыны ғылыми тұрғыдан дәлелденеді. Осы тұрғыдан алғанда, бағдарлама мінезқұлықтық талдау теориясын әлеуметтік-педагогикалық бейімделу

теориясымен ұштастырып, ерекше баланың даму үдерісін көпқырлы жүйе ретінде қарастыруға негіз қалайды.

Бағдарламада ерекше балалардың психофизиологиялық және коммуникативтік даму ерекшеліктері мінез-құлықтық теория аясында талданып, олардың әлеуметтік бейімделуіндегі кедергілердің себеп-салдарлық байланыстары анықталады. Бұл тәсіл баланың әлеуметтік әрекетінің құрылымын, мінез-құлықтың пайда болу алғышарттарын және оны түзетудің тиімді жолдарын теориялық тұрғыдан түсіндіруге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, бағдарлама инклюзивті білім беру жағдайында АВА терапиясын қолданудың педагогикалық әлеуетін ғылыми негізде сипаттап, оны логопедиялық жұмыспен интеграциялау арқылы теориялық базаға жаңа мазмұн енгізеді.

Бағдарламаның теориялық маңыздылығы ерекше баланың әлеуметтенуін тұлғалықбағдарлы және әрекеттік тәсілдер негізінде қарастыруымен де ерекшеленеді. Бұл тұрғыда бала белсенді субъект ретінде танылып, оның мінез-құлқы сыртқы ықпалдардың пассивті нәтижесі емес, қоршаған ортамен өзара әрекет барысында қалыптасатын динамикалық жүйе ретінде түсіндіріледі. АВА терапиясының құрылымдалған әдістері арқылы баланың әлеуметтік тәжірибесін біртіндеп кеңейту және мінез-құлық репертуарын байыту мүмкіндігі теориялық тұрғыдан негізделеді.

Бағдарлама ерекше білім беру қажеттілігі бар балалардың коммуникативтік дамуын функционалдық тіл теориясымен байланыстыра отырып, сөйлеу әрекетінің әлеуметтік мәнін ашып көрсетеді. Сөйлеу тек тілдік бірліктерді меңгеру емес, әлеуметтік өзара әрекет құралы ретінде қарастырылады. Осылайша, логопедиялық ықпал мен мінез-құлықтық талдаудың өзара кірігуі ерекше баланың коммуникативтік әлеуетін дамытуға бағытталған теориялық тұжырымдаманы толықтырады.

Сонымен қатар, бағдарламада өзін-өзі қызмет ету және дербес әрекет ету дағдыларының қалыптасуы әлеуметтік тәуелсіздік теориясы тұрғысынан қарастырылады. Бұл ерекше баланың қоғамға бейімделу деңгейін анықтайтын маңызды көрсеткіштердің бірі ретінде түсіндіріледі. Өмірлік дағдыларды кезең-кезеңімен меңгеру процесі мінез-құлықтық оқыту заңдылықтарымен байланыстырылып, оның теориялық негізі айқындалады.

Бағдарламаның теориялық маңыздылығы оның мониторинг және бағалау жүйесінің ғылыми негізделуімен де сипатталады. Мінез-құлықтың динамикасын бақылау, аралық және қорытынды нәтижелерді талдау, даму көрсеткіштерін салыстыру арқылы түзету жұмысының тиімділігін анықтау әдістері теориялық тұрғыдан дәлелденген. Бұл бағдарламада ұсынылған модельдің ғылыми дәйектілігін қамтамасыз етеді, аталған авторлық бағдарлама ерекше баланың қоғамға бейімделу процесін мінез-құлықтық талдау теориясы, инклюзивті білім беру қағидалары және логопедиялық коррекциялық ықпал негізінде кешенді түрде қарастыратын ғылымипедагогикалық тұжырымдаманы ұсынады. Бағдарламаның теориялық маңыздылығы ерекше балаларды әлеуметтендіру мәселесін жаңа әдіснамалық деңгейде зерделеуге, АВА терапиясының педагогикалық әлеуетін кеңінен ашуға және түзете-дамыту жұмысының ғылыми негізін жүйелеуге қосқан үлесімен айқындалады.

Практикалық маңыздылығы

«Ерекше баланың қоғамға бейімделуінде АВА терапиясының тиімділігі» атты авторлық бағдарламаның практикалық маңыздылығы оның нақты педагогикалық тәжірибеде қолдануға толық бейімделгендігімен, түзету-дамыту жұмысының жүйелі алгоритмін ұсынуымен және ерекше білім беру қажеттілігі бар балалардың әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз етуде нәтижеге бағытталған құрал ретінде қызмет атқара алуымен айқындалады. Бағдарлама теориялық негіздерді нақты әдістемелік шешімдермен ұштастырып, логопед маманның күнделікті кәсіби қызметінде тиімді пайдалануға болатын құрылымдалған модель ұсынады.

Бағдарламаның практикалық құндылығы, ең алдымен, ерекше баланың мінез-құлқын түзету мен әлеуметтік дағдыларын қалыптастыруға арналған нақты әдіс-тәсілдер жүйесінің берілуімен сипатталады. АВА терапиясының күшейту, модельдеу, тапсырманы бөлшектеу,

кезеңкезеңмен үйрету, балама мінез-құлықты қалыптастыру сияқты әдістері логопедиялық және коррекциялық сабақтар барысында жүйелі қолданылып, әр баланың жеке ерекшеліктеріне бейімделеді. Бұл түзету жұмысының тиімділігін арттырып, баланың даму динамикасын нақты бақылауға мүмкіндік береді.

Бағдарлама практикалық тұрғыдан ерекше баланың әлеуметтік ортада өздігінен әрекет ету қабілетін арттыруға бағытталған нақты құралдарды қамтиды. Күнделікті тұрмыстық дағдыларды үйрету, әлеуметтік жағдаяттарды модельдеу, коммуникативтік бастаманы ынталандыру, топтық әрекетке бейімдеу сияқты жұмыс түрлері баланың қоғамда дербес өмір сүруге дайындық деңгейін арттырады. Мұндай жүйелі жұмыс нәтижесінде баланың әлеуметтік тәуелсіздігі күшейіп, атааналар мен педагогтердің оған деген қолдау жүктемесі біртіндеп азаяды.

Бағдарламаның практикалық маңыздылығы оның логопед маман, дефектолог, психолог және тәрбиеші арасындағы өзара әрекеттестікті ұйымдастыруға мүмкіндік беретін кешенді сипатымен де ерекшеленеді. Бағдарлама түзету-дамыту жұмысының бірыңғай бағытын қалыптастырып, педагогикалық ықпалдың сабақтастығын қамтамасыз етеді. Бұл ерекше баланың дамуындағы тұрақты оң өзгерістерге қол жеткізуге жағдай жасайды.

Сонымен қатар, бағдарламада мониторинг және бағалау жүйесінің енгізілуі оның практикалық тиімділігін күшейтеді. Баланың даму көрсеткіштерін жүйелі тіркеу, мінез-құлықтағы өзгерістерді талдау, аралық және қорытынды нәтижелерді салыстыру түзету жұмысының нақты нәтижелерін көруге мүмкіндік береді. Бұл педагогикалық шешімдерді дер кезінде түзетіп отыруға және жеке түзету траекториясын нақтылауға жағдай жасайды.

Бағдарлама ата-аналармен жұмысты ұйымдастыру тұрғысынан да практикалық мәнге ие. АВА терапиясының қарапайым элементтерін үй жағдайында қолдануға бейімдеу арқылы баланың дағдыларын бекітуге және әлеуметтік бейімделу процесін жеделдетуге мүмкіндік беріледі. Бұл түзету жұмысының тек білім беру ұйымымен шектелмей, отбасылық ортада жалғасуын қамтамасыз етеді.

Практикалық маңыздылығының тағы бір қыры – бағдарламаның инклюзивті білім беру жағдайында қолдануға икемділігі. Бағдарлама ерекше баланың жалпы білім беру ортасына біртіндеп кірігуіне, құрдастарымен тиімді қарым-қатынас орнатуына және әлеуметтік рөлдерді меңгеруіне ықпал етеді. Бұл оның мектепке, қоғамдық ортаға және болашақ кәсіби өмірге дайындық деңгейін арттырады, аталған авторлық бағдарламаның практикалық маңыздылығы оның нақты нәтижеге бағытталғандығында, құрылымдалған әдістемелік жүйені ұсынуында, ерекше баланың әлеуметтік, коммуникативтік және мінез-құлықтық дамуына тікелей ықпал етуінде және түзету-дамыту жұмысының тиімділігін арттыруға мүмкіндік беруінде көрінеді. Бағдарлама логопедиялық тәжірибеде қолдануға дайын, ғылыми негізделген және әлеуметтік маңызы жоғары практикалық құрал ретінде бағаланады.

Күтілетін нәтижелер және оларды тексеру тәсілдері

«Ерекше баланың қоғамға бейімделуінде АВА терапиясының тиімділігі» атты авторлық бағдарлама аясында күтілетін нәтижелер ерекше білім беру қажеттілігі бар баланың әлеуметтік, коммуникативтік және мінез-құлықтық дамуындағы сапалық және сандық оң өзгерістермен сипатталады. Бағдарлама нәтижелері баланың қоғамға бейімделу деңгейінің артуымен, әлеуметтік ортада өзін сенімді ұстауымен, функционалдық сөйлеу дағдыларының қалыптасуымен және дербес әрекет ету қабілетінің күшеюімен айқындалады. Күтілетін нәтижелер түзету-дамыту жұмысының жүйелілігі мен ғылыми негізділігінің көрсеткіші ретінде қарастырылады.

Бағдарламаны жүзеге асыру нәтижесінде баланың әлеуметтік бейімделу деңгейінің артуы күтіледі. Бұл баланың қоғамдық орындарда өзін ұстау ережелерін сақтауынан, әлеуметтік нормаларды түсінуінен, құрдастарымен және ересектермен өзара әрекетке түсуінен көрінеді. Әлеуметтік жағдаяттарға сәйкес мінез-құлық көрсету, қарапайым әлеуметтік

рөлдерді меңгеру және топтық әрекетке қатысу дағдыларының қалыптасуы нәтижеліліктің негізгі индикаторлары болып табылады.

Коммуникативтік нәтижелер ретінде баланың вербалды және вербалды емес қарымқатынас құралдарын мақсатты әрі орынды қолдана алуы, қарым-қатынасқа бастама жасау, сұрақ қою, жауап беру, өтініш білдіру және өз қажеттілігін білдіру дағдыларының дамуы күтіледі. Сөйлеу әрекетінің функционалдық сипаты артып, бала қарым-қатынасты әлеуметтік мақсатта қолдануға үйренеді. Бұл логопедиялық және мінез-құлықтық ықпалдың үйлесімді жүзеге асуының нәтижесі болып табылады.

Өзін-өзі қызмет ету және дербес әрекет ету саласында баланың күнделікті өмірлік дағдыларды өздігінен орындау деңгейінің артуы күтіледі. Киіну, тамақтану, жеке гигиенаны сақтау, жеке заттарын реттеу сияқты әрекеттерді орындаудағы тәуелсіздік деңгейі баланың әлеуметтік бейімделуінің маңызды көрсеткіші ретінде қарастырылады.

Мінез-құлықтық нәтижелер жағымсыз және әлеуметтік тұрғыдан қолайсыз әрекеттердің азаюымен сипатталады. Агрессия, қарсылық көрсету, стереотипті қимылдар немесе эмоционалдық тұрақсыздық көріністерінің төмендеуі және олардың орнына әлеуметтік қолайлы мінез-құлық үлгілерінің қалыптасуы бағдарламаның тиімділігін көрсетеді. Баланың өзін-өзі реттеу қабілетінің дамуы және эмоциялық тұрақтылығының артуы да күтілетін маңызды нәтижелер қатарына жатады.

Бағдарлама нәтижелерін тексеру жүйелі мониторинг пен ғылыми негізделген бағалау тәсілдері арқылы жүзеге асырылады. Бірінші кезекте бастапқы диагностика жүргізіліп, баланың әлеуметтік, коммуникативтік және мінез-құлықтық даму деңгейі анықталады. Бұл мәліметтер кейінгі өзгерістерді салыстыру үшін бастапқы база ретінде алынады.

Нәтижелерді тексерудің негізгі тәсілдерінің бірі – мінез-құлықты жүйелі бақылау және тіркеу. АВА терапиясының талаптарына сәйкес баланың мінез-құлқы нақты индикаторлар бойынша тіркеліп, жиілігі, ұзақтығы және қарқындылығы талданады. Бұл тәсіл жағымды және жағымсыз мінез-құлық динамикасын нақты анықтауға мүмкіндік береді.

Коммуникативтік дағдыларды бағалау үшін құрылымдалған тапсырмалар, сөйлеу әрекетін бақылау және функционалдық қарым-қатынас көрсеткіштері қолданылады. Баланың өз ойын жеткізу қабілеті, диалогке қатысуы, нұсқауды түсінуі және орындауы арнайы бақылау парақтары арқылы бағаланады.

Өзін-өзі қызмет ету дағдыларын тексеру практикалық әрекеттерді орындау барысында жүзеге асырылады. Баланың тапсырманы өздігінен орындау деңгейі, көмекке жүгіну жиілігі және әрекетті аяқтау сапасы есепке алынады. Бұл көрсеткіштер баланың дербестік деңгейінің өсуін анықтауға мүмкіндік береді.

Аралық және қорытынды бағалау кезеңдерінде алынған нәтижелер бастапқы диагностика көрсеткіштерімен салыстырылады. Сандық және сапалық талдау жүргізіліп, даму динамикасы айқындалады. Қажет болған жағдайда жеке түзету бағдарламасына өзгерістер енгізіледі.

Сонымен қатар, ата-аналар мен педагогтердің пікірлері, сауалнама нәтижелері және әлеуметтік ортадағы мінез-құлық өзгерістері де қосымша дереккөз ретінде қарастырылады. Бұл кешенді бағалау жүйесі бағдарламаның тиімділігін жан-жақты талдауға мүмкіндік береді, күтілетін нәтижелер ерекше баланың әлеуметтік бейімделу деңгейінің айқын артуымен, коммуникативтік белсенділігінің күшеюімен, дербес әрекет ету қабілетінің қалыптасуымен және мінез-құлық тұрақтылығының қамтамасыз етілуімен сипатталады. Оларды тексеру тәсілдері ғылыми негізделген мониторинг жүйесіне сүйеніп, түзету-дамыту жұмысының нақты нәтижелерін дәлелді түрде анықтауға бағытталған.

Жұмабаева Мөлдір Жұмағалиқызы

Көркем еңбек пәні мұғалімі

№51 гимназия

Ақтөбе облысы, Ақтөбе қаласы, Астана ауданы

ОҚУШЫЛАРДА КОММУНИКАТИВТІ МӘДЕНИЕТТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Тәуелсіздік алғаннан кейінгі тарихи қысқа уақыт аралығында еліміз экономика, қаржы саласында прогрессивті технологияларға арқа сүйей отырып, кешенді реформалар жүргізу үстінде. Сөйтіп әлемдік өркениетке қауымдаса отырып, қарқынды дамушы елдердің алдыңғы қатарынан көріне бастады. Бүгінгі таңда еліміздің әлеуметтік-экономикалық дамуының перспективалары нақты айқындалып, арнаулы бағдарламалар қабылдануда. Еліміздің инновациялық, индустриялық одан әрі тұрақты дамуын қамтамасыз ету үшін мемлекетіміздің күш-қуатының негізі, ұлттық қауіпсіздігіміздің кепілі, қоғамдық дамуымыздың және оның жаңа сапалық деңгейге көтерілуінің көрсеткіші болып табылатын **білім жүйесінің, адам капиталының мәні мен маңыздылығы** барынша артып отырғанын атап өтуіміз керек. Қоғамдық-экономикалық қатынастардағы өзгерістер: нарықтық қатынастарға өту, ашық демократиялық қоғам құру талаптары өз кезегінде **өскелең жас ұрпаққа білім мен тәрбие беру жүйесінің ұстанымдарына, мазмұны мен құрылымына айтарлықтай жаңалықтар** ендіруді қажет етіп отыр.

Бүгінгі таңда ХХІ ғасыр табалдырығын еркін аттаған азат ұрпаққа тәлім-тәрбие мен білім беруді жетілдірудің басым бағыттарын айқындап, педагогика ғылымында жеке тұлғаны қалыптастыру көкейкесті мәселелердің бірі болып отырғаны анық. Бүкіл дүниежүзілік білім беру кеңістігіне кіру мақсатында қазіргі кезде елімізде білімнің жаңа жүйесі құрылуда. Бұл үрдіс педагогика теориясы мен оқу-тәрбие жұмысында нақты өзгерістер енгізумен қатар елімізде болып жатқан түрлі бағыттағы білім беру қызыметіне жаңаша қарауды, қол жеткен табыстарды саралауды, шәкірттердің шығармашылық әлеуетін дамытуды, мұғалімдердің ғылыми бағытқа бет бұруын, іс-әрекетті жаңаша тұрғыда ұйымдастыруды талап етеді.[1]

Еліміздің болашағы - ұрпақ тәрбиесінде. Тәрбие балалардың жеке және дербес ерекшеліктеріне, дайындығы мен дәрежесіне лайық іске асырылады, тәрбие адамдардың іс-әрекеттерін ұйымдастырады. Ол үшін тәрбиеші алдын ала жасалған арнаулы жоспар бойынша тәрбие жұмысын мақсатқа бағыттап ұйымдастырып, тәрбиенің құралдары мен әдістерін және формаларын іздестіреді, оларды тиімді етіп пайдаланады. Тәрбиеші тәрбие арқылы баланың түрлі іс-әрекеттерін тиімді етіп, оның жақсы дамуына қажетті материалдарды іріктеп алады, айналадағы табиғи және әлеуметтік ортаға көзқарасын дамытады. Тәрбие жұмыстарының сара жолдарын табу нәтижесінде баланың ой-өрісі кеңейеді, эстетикалық сезімі мен талғамы артып, адамгершілік сапасы қалыптасады. Мектеп мемлекет қолындағы ақпарат құралдардың (баспасөз, радио, теледидар) көмегімен оқушыларға тәрбие береді, сондай-ақ, мемлекеттің саясатын жүргізеді. Баланың жеке басының дамуы мен қалыптасуына ықпал ететін

факторлардың ішінен тәрбие адамның дамуына орасан күшті ықпал етіп, ортаның ықпалына белсенді әсер етіп, баланың дамуын қоғам талаптарына сәйкес бағыттап, белгілі бағытта баланың өмірі мен іс-әрекеттерін ұйымдастырады, ортадағы жағдайлардан тұлға дамуына қажетті материалдарды іріктейді, жеке бастың дамуына теріс, зиянды әсер қалдыратын жағымсыз ықпалдардан аластайды. Осы тұрғыдан келгенде тәрбие аға ұрпақтың жаңа ұрпаққа қоғамдық тарихи тәжірибені беру процесі, жаңа ұрпақты өмірге, еңбекке дайындау арқылы қоғамның алға қарай дамуын қамтамасыз ететін процесс. Сонымен, тәрбие бала дамуын бағыттайды, басқарады, сондықтан да ол — баланы қалыптастырудағы негізгі күш.

Бүгінгі таңда жастарға әлемдік ғылым мен прогресс деңгейіне сәйкес білім мен тәрбие беру, оның рухани байлығы мен мәдениеттілігін, ойлай білу мүмкіндігін жетілдіру, сонымен қатар әр адамның кәсіби біліктілігі мен білімділігін, іскерлігін арттыру әділетті қоғамның міндеті болып табылады.

Қазақстан Республикасының тәуелсіз мемлекет мәртебесіне ие болуы, білім беру және мемлекеттік жастар саясаты туралы заңдардың қабылдануы жастар тәрбиесі мәселесіне жаңаша ойлаумен қарауды талап етеді.

Біздің бүгінгі қарастыратын *коммуникативті мәдениетті қалыптастыру* бағыты - тәртіп қағидасын анықтайды, құндылықтар жүйесін, идеалдарды, нормаларды айшықтайды және шығармашылық қызметте өзінің дербестігін көрсетуде қарым-қатынасты ұйымдастыруға, байланысты орнатуға, оларды дамытуға, келісуге, тәртіпке келтіруге және түзетуге көмек береді.

Бағыттың негізгі мақсаты – дені сау, ұлттық сана-сезімі оянған, рухани дәрежесі биік, мәдениетті, парасатты, ар-ожданы мол, еңбекқор, іскер, бойында басқа да игі қасиеттер қалыптасқан адамды тәрбиелеу, қарым-қатынас мәдениетін көтеру, тіл мәдениетін арттыру, дүниетанымын кеңейту және тәуелсіз жеке тұлғаны қалыптастыру.

Бағыттың міндеттері:

- білім беру ұйымдарында денсаулығы зор, рухани дүниесі бай, адамгершілікті, тәуелсіз жеке тұлғаны қалыптастыру.

- әлеуметтік қатынас жасаудың алуан түрлі жағдайларында тілді жетік меңгерген тұлғаны даярлап шығу.

- мемлекеттік тілді және басқа тілдерді үйрену арқылы балалар мен жастардың әлем және ұлттық мәдениетті игерулеріне, өз халқы мен басқа Қазақстан халықтарының дәстүрлері мен мәдениетін зерттеуіне және қабылдауына жағдай жасау.

- адамдармен ізгілікті қарым-қатынас орнатуға деген ұмтылыстарын қалыптастыру.

- түрлі ұлт топтары және мәдениет өкілдерімен, түрлі көзқарастағы адамдармен өзара тең қарым-қатынас деңгейінде пікірлесу, әріптестік қабілетін қалыптастыру.

- қоғамдағы түрлі топтардың өзара қарым-қатынасының мәселелерін бейбіт шешу, даулы жағдайлардан сақтануға дайындығы мен ұмтылысын қалыптастыру.

- сөйлеу мәдениетін меңгерген адам ретінде өмір сүру біліктілігін қалыптастыру.

Коммуникативті мәдениетті қалыптастыру бағыты туралы сөз қозғағанда, алдымен, бағыттың атауына мән бергенді жөн көрдік. «Коммуникация» терминін латын тілінен аударғанда, «жалпы, барлығымен бөлісу» дегенді білдіреді. Егер өзара түсінушілік болмаса, коммуникация да болмайды. Ақпарат алмасу – коммуникация. Ал коммуникация туралы сөз болғанда, бірлескен адамдардың көзқарасы, идеясы, қызығушылығы, көңіл-күймен алмасу жайында айта кету керек. Коммуникация - ортақ түсінушілікке әкелетін екі жақты ақпарат алмасу. Адамдардың бір-бірімен керекті контактіні құрып және ұстай алу қабілеттілігі коммуникациялық компетенттілік деп аталады. Коммуникативті қабілеттілік адамның жасына, біліміне, мәдениетіне, психологиялық даму деңгейіне, өмірлік және кәсіби тәжірибесіне байланысты ерекшеленеді.

Жоғарыда айтып кеткендей, коммуникация- адамдардың бірі-бірімен байланысы, қарым-қатынасы. Әлемдегі барша адамдардың қарым-қатынасының басты құралы ол – тіл. Тілдік қатынас арқылы адамдар арасында қарым-қатынастың нешеме түрі орнатылады. Қазіргі

таңда заманның өзі әр азаматтан оның өмірлік ісіне сәйкес келетін белсенді тілдік іс-әрекеттер жасауды талап етуде. Қоғам кәсіптік тілдік қатынасты әлеуметтік коммуникацияда қазақ әдеби тілінің нормаларына сәйкес кәсіптік этиканың заңдары бойынша құра алатын, пікірталас, диспуттарды басқаруға қабілетті адамдарды қажет етуде. [3]

Қарым-қатынасты адамның өмірлік іс-әрекетінің негізгі факторы десек қателеспейміз. Интеллект және ерік, эрудиция және эмоционалды мәдениет, тәрбиелілік – осылардың барлығы: біріншіден басқа адамдарды түсіну, яғни психикалық дұрыс бағалау. Екіншіден олардың мінез-кұлық және жағдайына адекватты эмоционалды жауап бере алу, үшіншіден әр адамның өзінің жеке- даралық ерекшеліктеріне байланысты стилін, әдіс-тәсілін, формасын таба білу. Қарым-қатынас мәдениетін көтеру үшін, ерте жастан бастап адамның басқа адамға жанашырлық, тілектестік, ортақтастық, мейірімділік қасиеттерін қалыптастыра білу керек. Қарым-қатынас ең алдымен, бір адамның екінші адамды өзара түсінушілігінен басталады.

Коммуникативті мәдениетті қалыптастыруды жүзеге асыру - білім ордаларының басты міндеті болып табылады. Жалпы білім беретін оқу орындарында, алдымен, осы бағыттың мақсаты мен міндеті айқындалуы шарт. Аталмыш бағыттың жыл бойына арналған тәрбие жоспары жасалуы тиіс.

Ұстаз - ең алдымен, оқушы үшін білім нәрін құюшы ізгілік иесі, өмірлік тәжірибелерді үйретуші тәлімгер, адамгершілікке баулитын тәрбиеші психолог екені сөзсіз. Ұстаз - әрқашан шәкірттеріне бүгінгі алған білімінің ертеңгі күні қажеттілігінен сездіре алатындай қасиеті бар, мектеп табалдырығын аттаған әрбір жас өреннің болашақтағы көздеген мақсаттарына қол жеткізуіне бағыт бере алатын үлкен тұлға. Иә, халқымыздың, ата-бабаларымыздың ежелден келе жатқан өмірлік тәжірибесін, салт- дәстүрін, әдет-ғұрыптарын, жақсы қасиеттерін, бүгінгі заманның озық жетістіктерін жас ұрпақ ұстаз арқылы, оның айтқан тәлімді сөздері мен өнегелі істері арқылы үйренеді. Ал, бұл міндет қашанда қиын жауапты екені белгілі.

Бүгінде осы мамандықтың тізгінін ұстап, талайлардың талабы мен талантын тасытып жүрген ұстаздар дүниенің әр бұрышында адамзаттың сауатын ашып, рухани және материалдық құндылықтарды мүмкіндігінше тиімді меңгерудің түрлі әдіс-тәсілдерін терең зерттеп, теориялық талдаулар мен тәжірибелер жасап, зор табыстарға жетуде.

Қазіргі Қазақстандағы коммуникативтік мәдениеттің құлдырау жағдайларында жалпы білім беретін мектептің филолог-мұғалімі Қазақстан балаларының тіл мәдениетін арттыруда және тілдік, сөйлеу мәнерін қалыптастыруда ерекше рөлге иемденіп отыр. Мектептің міндеті әлеуметтік қатынас жасаудың алуан түрлі жағдайларында тілді жетік меңгерген тұлғаны даярлап шығу болып табылады.[2]

Осы нақты бағыттарда жұмыстана отырып біз білім мен тәрбие беру жүйесінің жаңа мазмұнға ие болуына қол жеткізбекпіз, яғни қазіргі мектеп бәсекеге қабілетті және құзыретті тұлғаны қалыптастыру мен дамыту үшін оқу - тәрбие үрдісін ұйымдастыру ордасы болуы қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Вахап Одар, Устемирова Меруерт «Коммуникативті мәдениетті қалыптастыру»
2. ҚР Білім туралы заңы
3. Р.С.Омарова. Білім берудің жаңа парадигмасы жағдайында оқушылардың шығармашылық қызығушылық қалыптастырудың дидактикалық негіздері. Түркістан, 2008
4. Р.С.Омарова. Шығармашылық ізденіске жетелейді. Қазақстан мектебі № 4, 2006
5. Д.Рахымбек Оқушылардың логика методологиялық білімдерін жетілдіру. Алматы РКБ, 1998
6. Е.Бекболғанов Ойлау қабілетін қалыптастырудың дидактикалық аспектілері. Қазақстан мектебі №6, 2005

Керимбаева Гулнар Бейсенбаевна

Бастауыш сынып мұғалімі

"Қарқара орта мектебі мектепке дейінгі шағын орталығымен" КММ
Алматы облысы, Кеген ауданы, Қарқара ауылы

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ – САПАЛЫ БІЛІМ НЕГІЗІ

Қазіргі қарқынды дамып жатқан заманда білім беру саласының алдында тұрған басты міндет — тек ақпарат беру емес, сол ақпаратты өмірде тиімді пайдалана алатын тұлға тәрбиелеу. Бүгінгі таңда білім сапасы оқушының қаншалықты көп білетінімен емес, сол білімді күрделі өмірлік жағдаяттарда қаншалықты шебер қолдана алатындығымен өлшенеді. Қазақстан Республикасының білім беру жүйесіндегі басты стратегиялық бағыттардың бірі де осы — оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру.

Функционалдық сауаттылық — бұл адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсе алу қабілеті және сол ортаға тез бейімделе алуы. Бастауыш сынып — баланың оқуға деген құштарлығы оянатын, тұлғалық қасиеттерінің алғашқы іргетасы қаланатын ең жауапты кезең. Дәл осы шақта баланың танымдық белсенділігі жоғары болады, сондықтан функционалдық сауаттылықтың негізін қалауды дәл осы сатыдан бастау — стратегиялық тұрғыдан өте маңызды.

Бастауыш білім беру деңгейіндегі басты фокус келесі мәселелерге бағытталуы тиіс:

- Оқушының логикалық және алгоритмдік ойлауын қалыптастыру;
- Ақпаратты сыни тұрғыдан талдау және оның дұрыс-бұрыстығын ажырату;
- Алған білімін кез келген стандартты емес жағдайда еркін қолдана алу дағдысы.

Осы орайда, бастауыш сынып мұғалімінің рөлі түбегейлі өзгереді. Мұғалім — тек білімді жеткізуші ғана емес, ол баланы ізденіске баулитын, бағыт-бағдар беретін модератор және фасилитатор. Оқушының бойындағы жасырын қабілеттерді ашу, оның функционалдық дағдыларын дамыту тікелей мұғалімнің кәсіби шеберлігіне, заманауи әдіс-тәсілдерді еркін меңгеруіне байланысты.

Бүгінгі сабақ — кешегі сабақтың қайталануы болмауы тиіс. Әрбір сабақ баланың өмірлік тәжірибесімен байланысып, оның «Маған бұл не үшін керек?» деген сұрағына жауап бере алуы қажет. Осы мақалада бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамытудың тиімді жолдары мен педагогикалық тәжірибедегі практикалық қадамдарды саралайтын боламыз.

Негізгі бөлім

1. Функционалдық сауаттылықтың құрамдас бөліктері және олардың бастауыш сыныптағы ерекшеліктері

Бастауыш сынып кезеңінде функционалдық сауаттылықты қалыптастыру — бұл біртұтас процесс. Ол тек бір пәнмен шектелмейді, керісінше барлық пәндердің тоғысуы

арқылы жүзеге асады. Халықаралық зерттеулер (PISA, PIRLS) көрсеткендей, функционалдық сауаттылық үш негізгі тірекке сүйенеді:

1.1. Оқу сауаттылығы: Ақпаратпен жұмыс істеу мәдениеті

Оқу сауаттылығы — бұл жай ғана әріп тану немесе жылдам оқу емес. Бұл — мәтінді саналы түрде қабылдау, оның ішкі мазмұнына бойлау және ақпаратты сыни тұрғыдан өңдеу қабілеті. Бастауыш сынып оқушысы үшін бұл бағыт келесі дағдыларды қамтиды:

- **Ақпаратты табу және шығарып алу:** Мәтінде ашық көрсетілген деректерді анықтау.
- **Интерпретация жасау:** Мәтін бөліктерінің арасындағы логикалық байланысты табу, кейіпкерлердің іс-әрекетіне баға беру.

- **Рефлексия және бағалау:** Оқылған мәтінді өз тәжірибесімен салыстыру, автордың позициясымен келісу немесе келіспеу.

- **Тәжірибеде:** Оқушыларға тек көркем мәтін емес, сонымен қатар «тұтас емес мәтіндерді» (кестелер, графиктер, хабарландырулар, нұсқаулықтар) талдауды үйрету өте маңызды.

1.2. Математикалық сауаттылық: Логикалық шешімдер қабылдау

Математикалық сауаттылық — бұл оқушының қоршаған әлемдегі математиканың рөлін түсінуі және оны өзінің өмірлік қажеттіліктеріне қолдана білуі. Бастауыш сынып бағдарламасында бұл тек абстрактілі сандармен жұмыс істеу емес, нақты өмірлік ситуацияларды модельдеу арқылы көрініс табады:

- **Күнделікті есептеулер:** Сатып алынған тауардың құнын есептеу, ақшаның қайтарымын (сдача) дәл табу.

- **Уақыт пен кеңістікті бағдарлау:** Күн тәртібін құру, уақыт өлшемдерін (сағат, минут) сезіну, картамен немесе сызбамен жұмыс істей алу.

- **Логикалық пайымдау:** Себеп-салдарлық байланыстарды анықтау, алгоритм бойынша әрекет ету.

- **Тәжірибеде:** Оқушыға «20 + 30» дегеннен көрі, «Сенде 50 теңге бар, бағасы 25 теңге тұратын екі дәптер сатып ала аласың ба?» деген жағдаяттық сұрақ әлдеқайда тиімді.

1.3. Жаратылыстану-ғылыми сауаттылық: Әлемді ғылыми тұрғыдан тану

Бұл бағыт баланың табиғатқа деген қызығушылығын оятып, ғылыми зерттеу әдістерінің алғашқы баспалдақтарын меңгеруіне бағытталған. Оқушы қоршаған ортадағы өзгерістерді бақылап қана қоймай, олардың не себепті болатынын түсінуге ұмтылуы тиіс:

- **Бақылау және эксперимент:** Табиғат құбылыстарын (жаңбыр, қар, өсімдіктің өсуі) бақылап, қарапайым қорытындылар жасау.

- **Экологиялық мәдениет:** Қоршаған ортаны қорғаудың маңыздылығын түсіну, ресурстарды (су, жарық) үнемдеу дағдысы.

- **Денсаулық сауаттылығы:** Салауатты өмір салтын сақтау, гигиена ережелерінің адам өміріндегі маңызын ұғыну.

- **Тәжірибеде:** «Неге?» деген сұраққа жауап іздеу арқылы оқушының зерттеушілік қабілетін шыңдау.

Педагогикалық ұсыныстар

Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру — бір күндік науқан емес, жүйелі жұмысты қажет ететін процесс. Сондықтан мұғалім күнделікті сабақты жоспарлауда келесі іргелі қағидаларды басшылыққа алғаны абзал:

1. Пәнаралық байланыс: Тұтас дүниетанымды қалыптастыру

Қазіргі білім беру парадигмасы пәндердің оқшаулануынан бас тартып, олардың интеграциялануын талап етеді. Бала әлемді «математика» немесе «ана тілі» деп бөліп қарамайды, ол әлемді тұтас қабылдайды.

- **Тәжірибеде:** Математика сабағында есеп шығарғанда дүниетану пәніндегі мәліметтерді (мысалы, жануарлардың салмағы, өсімдіктердің өсу жылдамдығы) пайдалану. Қазақ тілі сабағында бейнелеу өнерімен байланыстырып, мәтін бойынша сурет салу немесе

сурет бойынша сөйлем құрау баланың шығармашылық ойлауын ұштап, тақырыпты тереңірек сезінуіне жол ашады.

• **Нәтиже:** Оқушы білімнің өзара байланысын түсініп, логикалық тізбек құра алады.

2. Дифференциалды оқыту: Әр бала — қайталанбас тұлға

Сыныптағы әрбір оқушының қабылдау жылдамдығы, есте сақтау қабілеті және қызығушылығы әртүрлі. Сондықтан «орташа оқушыға» бағытталған сабақ тиімділігін жоғалтады.

• **Тәжірибеде:** Тапсырмаларды деңгейге бөлу (жеңілден күрделіге). Бір топқа мәтінді оқып, мазмұнын айту берілсе, қабілеті жоғары топқа сол мәтінді өзгертіп жазу немесе баламалы аяқталуын ойлап табу (инновациялық тапсырмалар) ұсынылады. Бұл әдіс төмен үлгеретін оқушының сенімін арттырса, алғыр оқушының ізденісін шектемейді.

• **Нәтиже:** Әрбір бала өз мүмкіндігіне сай жетістікке жетеді, оқуға деген мотивациясы сақталады.

3. Кері байланыс: Сапалы білімнің айнасы

Кері байланыс — бұл тек баға қою емес, бұл оқушы мен мұғалім арасындағы диалог. Оқушы өзінің қай жерде қателескенін және оны қалай түзету керектігін білгенде ғана ілгерілеу болады.

• **Тәжірибеде:** Сабақ соңында дәстүрлі «не үйрендік?» дегеннен бөрі, «Бүгінгі алған білімді ертең дүкенде қалай қолданасың?» немесе «Қай тапсырма сені ойлануға мәжбүр етті?» деген сұрақтар арқылы рефлексия жасау. Сонымен қатар, «Бас бармақ», «Светофор» немесе «Білім ағашы» әдістерін қолдану арқылы оқушының ішкі күйзелісі мен түсінік деңгейін анықтау.

• **Нәтиже:** Оқушы өз оқуына жауапкершілікпен қарай бастайды, өзін-өзі бағалау дағдысы қалыптасады.

4. Цифрлық сауаттылық пен заманауи ресурстар

Бүгінгі бастауыш сынып оқушысы — «цифрлық ұрпақ». Сондықтан оқыту процесінде интерактивті тақталарды, оқу платформаларын (BilimLand және т.б.) тиімді қолдану функционалдық сауаттылықтың ажырамас бөлігіне айналды. Бұл баланың ақпараттық кеңістікте дұрыс бағыт алуын қамтамасыз етеді.

Қорытынды

Бастауыш сынып мұғалімі — жас ұрпақтың болашағына жол ашушы. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту — уақыт талабы. Егер біз бүгін баланы мектеп қабырғасында еркін сөйлеуге, есептеуге және дұрыс шешім қабылдауға үйретсек, ертең ол қоғамның бәсекеге қабілетті тұлғасы болып қалыптасады. Оқушының жүрегіне білім нәрін сеуіп қана қоймай, сол білімді өмір айдынында дұрыс бағыттау білуге баулу — әрбір ұстаздың басты мұраты.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. ҚР Білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасы.
2. С. Мирсеитова «Сын тұрғысынан ойлауды дамыту». Алматы, 2018 ж.
3. «Бастауыш мектеп» ғылыми-әдістемелік журналы, №4, 2023 ж.

Базарбаева Шынар Ибадуллаевна

Тәрбиеші

Алматы облысы білім басқармасының Қарасай ауданы бойынша білім бөлімі» мемлекеттік мекемесінің «Сандуғаш» бөбекжай-балабақшасы» КМҚК

«КІШКЕНТАЙ ҚҰРЫЛЫСШЫЛАР» – ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ПЕН ЕҢБЕКТИҢ БАСТАУЫ

Мектепке дейінгі ұйымдарда ұйымдастырылатын «Кішкентай құрылысшылар» жобасы – балалардың жан-жақты дамуына бағытталған тиімді педагогикалық жұмыс түрі. Құрылыс әрекеті арқылы бала қоршаған ортаны таниды, заттардың құрылымын түсінеді және өз қиялын нақты бейнеге айналдыруды үйренеді. Бұл – баланың ойлау, елестету, салыстыру, талдау қабілеттерін дамытатын маңызды құрал.

«Кішкентай құрылысшылар» тақырыбы көбінесе балабақшадағы тәрбие жұмысында, құрастыру ойындары мен еңбек тәрбиесінде жиі кездеседі. Бұл – балалардың қиялын, ұқыптылығын, шыдамдылығын және достарымен бірлесіп жұмыс істеу қабілетін дамытатын маңызды бағыт.

Құрылыс ойыны барысында балалар әртүрлі материалдармен жұмыс істейді: ағаш текшелер, пластмасса бөлшектер, магнитті конструкторлар, табиғи материалдар (тас, бұтақ, құм). Әсіресе әлемге танымал LEGO конструкторлары балалардың ұсақ моторикасын, кеңістіктік ойлауын және шығармашылық қабілетін дамытуда кеңінен қолданылады.

Құрылыс кезінде бала:

- пішін мен көлемді салыстырады;
- бөліктерді біріктіру жолдарын іздейді;
- тепе-теңдікті сақтауды үйренеді;
- себеп-салдар байланысын түсінеді.

Мысалы, егер мұнара қисайса, бала оның не себепті құлағанын ойланып, қайта құрастырады. Осылайша қарапайым инженерлік ойлау дағдылары қалыптаса бастайды.

Танымдық және әлеуметтік даму

«Кішкентай құрылысшылар» әрекеті тек техникалық қабілеттерді ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік дағдыларды да дамытады. Балалар топпен жұмыс істей отырып, өзара келісімге келеді, рөлдерді бөліседі (сәулетші, құрылысшы, дизайнер), бір-біріне көмектеседі. Бұл олардың қарым-қатынас мәдениетін қалыптастырады.

Құрылыс ойындары тіл дамыту жұмысымен де тығыз байланысты. Балалар өз жобасын таныстырып, «Бұл – менің салған үйім», «Бұл жерде адамдар тұрады», «Мынау – балабақша» деп түсіндіреді. Нәтижесінде сөздік қоры молайып, сөйлеу дағдысы жетіледі.

Шығармашылық бағыттағы жұмыстар

Тәрбиеші балаларға әртүрлі тақырыптар ұсына алады:

- «Менің арман қалам»
- «Әсем көпір»

- «Болашақ мектебі»
- «Ғарыш станциясы»
- «Қазақтың киіз үйі»

Мысалы, «Қазақтың киіз үйі» тақырыбында балалар ұлттық құндылықтарды танып, киіз үйдің бөліктерімен (кереге, уық, шаңырақ) танысады. Бұл жұмыс балалардың ұлттық мәдениетке деген қызығушылығын арттырады.

Еңбекке баулу және жауапкершілік

Құрылыс барысында балалар ұқыптылыққа, шыдамдылыққа, бастаған ісін аяқтауға үйренеді. Әрбір аяқталған жұмыс – бала үшін үлкен жетістік. Ол өз еңбегінің нәтижесін көріп, мақтаныш сезіміне бөленеді.

Тәрбиеші қауіпсіздік ережелерін сақтауды, материалдарды жинауды, құралдарды дұрыс пайдалануды үйретеді. Осы арқылы еңбек мәдениеті қалыптасады.

Баланың болашақ мамандығына деген қызығушылығы балабақша қабырғасынан басталады. «Кішкентай құрылысшылар» жобасы — бұл жай ғана ойын емес, бұл баланың кеңістікті ойлауын, еңбекқорлығын және ұжымда жұмыс істеу дағдысын қалыптастыратын үлкен мектеп.

Кәсіби бағдар беру жұмысының негізгі мақсаты — балаларды құрылыс саласындағы мамандықтармен (сәулетші, тас қалаушы, сырлаушы, инженер) таныстыру. Еңбек адамдарына деген құрмет сезімін ояту. Логикалық ойлауды, ұсақ моториканы және шығармашылық қиялды дамыту. Құрылыс материалдары мен техникалары туралы түсінік беру

«Кішкентай құрылысшылар» бағдарламасы арқылы балалардың бойында мынадай қасиеттер қалыптасады:

- Өз бетінше шешім қабылдау;
- Жауапкершілік сезімі;
- Мамандықтар әлеміне деген оң көзқарас.

Мектепке дейінгі жастағы кәсіби бағдар беру — бұл баланың болашақ өмірлік жолының іргетасын қалау. Құрылысшы мамандығы арқылы біз балаларды жасампаздыққа, төзімділікке және еңбексүйгіштікке тәрбиелейміз. Бүгінгі «кішкентай құрылысшы» — ертеңгі еліміздің гүлденуіне үлес қосатын білікті маман.

Түйіндей келгенде, «Кішкентай құрылысшылар» бағытындағы кәсіби бағдар беру жұмысы — мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың ажырамас бөлігі. Бұл процесс баланың тек мамандықтар әлемі туралы түсінігін кеңейтіп қана қоймай, оның тұлғалық қасиеттерін: шығармашылық қиялын, кеңістіктік ойлауын және топта жұмыс істеу дағдыларын қалыптастырады.

Құрылыс саласының қыр-сырын ойын арқылы меңгеру баланың еңбекке деген оң көзқарасын нығайтып, қоршаған ортаны өз қолымен жақсартуға деген талпынысын оятады. Сондықтан, ерте жастан басталған мұндай бағыт-бағдар беру шаралары — болашақ білікті мамандар мен өз ісінің шеберлерін тәрбиелеудің берік іргетасы болып табылады. Тәрбиешінің шығармашылық ізденісі мен заманауи технологияларды (STEM, робототехника) ұштастыруы бұл жұмыстың тиімділігін еселей түспек.

Қорытынды. «Кішкентай құрылысшылар» жобасы – баланың интеллектуалдық, әлеуметтік және шығармашылық дамуын қамтамасыз ететін маңызды бағыт. Құрылыс ойындары арқылы бала болашақта сәулетші, инженер, дизайнер сияқты мамандықтарға қызығушылық танытуы мүмкін. Ең бастысы – бала өз қолымен жасап, ойлағанын жүзеге асырудың қуанышын сезінеді. Бұл жоба баланың қиялын қанаттандырып, еңбекке сүйіспеншілігін арттыратын тәрбиелік мәні зор жұмыс болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы. — ҚР Оқу-ағарту министрлігі, 2022 жыл.
2. Б.А. Тұрғынбаева. «Дамыта оқыту технологиялары». — Алматы: «Білім», 2010.

Искахов Пернебай Сермаханович
 Математика және информатика мұғалімі, педагог-эксперт
 "Лобанов орта мектебі" КММ
 Солтүстік Қазақстан облысы, Айыртау ауданы, Лобаново ауылы

ҚЫСҚАША КӨБЕЙТУ ФОРМУЛАЛАРЫ (ЕКІ ӨРНЕКТІҢ ҚОСЫНДЫСЫ МЕН АЙЫРМАСЫНЫҢ КВАДРАТЫ)

7-сынып оқушыларына арналған сабақ жоспарыма. Өзімнің жасаған 7 сыныпқа арналған жұмыс дәптері «Қысқаша көбейту формулалары» тарауын терең меңгеруге және алған білімді практикада тиімді қолдануға бағытталған.

1. Топтық жұмыс кезінде қолдану

Дәптердегі тапсырмалардың «А» және «В» деңгейлеріне бөлінуі оқушыларды топқа бөліп оқытуда өте тиімді.

Деңгейлік тапсырмалар: Топтық жұмыс кезінде әр топқа деңгейіне қарай тапсырмалар беруге болады.

2. Жеке жұмыс және өзіндік даму: Жұмыс дәптері оқушының өз бетінше жұмыс істеу қабілетін арттыруға арналған.

Бұл көмекші құрал формулаларды құр жаттау емес, оларды өрнектерді ықшамдау мен теңдеулерді шешуде еркін қолдануға дағдыландырудың тиімді жолы болып табылады.

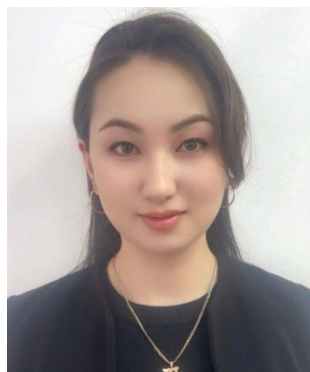
Мен оқушыларымның сабақты тез меңгеруі үшін осы көмекші құралды пайдаланып. Сабақ жоспарымды жасадым.

Мұғалімнің аты-жөні:	Искахов Пернебай .Сермаханович Солтүстік Қазақстан облысы Айыртау ауданы, КММ «Лобанов орта мектебі, математика және информатика мұғалімі
Пән/Сынып:	7 сынып
Күні:	21.01.26
Тарау немесе бөлім атауы:	Қысқаша көбейту формулалары
Сабақтың тақырыбы:	Қысқаша көбейту формулалары (Екі өрнектің қосындысы мен айырмасының квадраты)
Оқу мақсаты:	7.2.1.10 қысқаша көбейту формулаларын $(a \pm b)^2 = a^2 \pm 2ab + b^2$ біледі және қолданады;
Сабақ мақсаты	Қысқаша көбейту формулаларын есептер шығарғанда қолдана алады
Бағалау критеріі:	-Қысқаша көбейту формулаларын біледі және қолдана алады; - Қысқаша көбейту формулаларын шығарады; - Қысқаша көбейту формулаларын өрнектерді көбейткіштерге жіктеу кезінде қолдана алады;
«Адал азамат» біртұтас тәрбие бойынша құндылықты дарыту	құқықтық жүйе мен адам құқығы негіздерін білу; тәртіп пен әділдік, нормалар мен ережелерді сақтау қажеттілігін түсіну;

Сабақ барысы				
Сабақ уақыты/ кезеңдері	Мұғалімнің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Ұйымдас-тыру	<p>Сәлеметсіздерме! Бүгін, Қысқаша көбейту формулалары тақырыбын қарастырамыз Бүгінгі сабақта меңгеретініңіз: - екі өрнектің қосындысының квадраты және айырмасының квадратының формулалары. - екі өрнектің қосындысының квадраты және айырмасының квадратының формулаларын қолдану.</p> <p>Үй тапсырмасын тексеру. (Принтер әдісі арқылы) Сұрақтар. Миға шабуыл</p> <ul style="list-style-type: none"> • Екі өрнектің квадраттарының айырымының формуласы қандай? • Ережені тұжырымда. <p>Математикалық сауаттылығын арттыру үшін тапсырма беру. Әсемге 12 пәннен жылдық бағалар қойылды. Оның орташа ұпайы 3,75 болды. Орташа ұпайы 4 болу үшін ол неше пәннен бағасын 1 ұпайға көтеруге керек? А) 7 В) 9 С) 6 D) 3</p>	<p>Амандасады, сабаққа дайындалады.</p> <p>Сұрақтарға жауап береді</p> <p>Жауабы: D) 3</p>	<p>Жарайсың</p> <p>Формативті бағалау</p> <p> - өте жақсы</p> <p> - жақсы</p> <p> - орташа</p>	Whatsapp қолдану
Жаңа сабақ	<p>$(a \pm b)^2 = a^2 \pm 2ab + b^2$ қысқаша көбейту формулалары сандардың квадраттарын тез есептеуде көмектеседі. Мысалы: $52^2 = (50 + 2)^2 = 50^2 + 2 \cdot 50 \cdot 2 + 2^2 = 2500 + 200 + 4 = 2704.$ $37^2 = (40 - 3)^2 = 40^2 - 2 \cdot 40 \cdot 3 + 3^2 = 1600 - 240 + 9 = 1369.$ 1-мысал. $(6s - 3)^2 - (5 + 6s)^2$ өрнегін ықшамда. Шешуі. Екі өрнектің қосындысының квадраты және айырмасының квадратының формулаларын қолдан: $(6s - 3)^2 - (5 + 6s)^2 = (6s)^2 - 2 \cdot 6s \cdot 3 + 3^2 - (5^2 + 2 \cdot 5 \cdot 6s + (6s)^2) = 36s^2 - 36s + 9 - 25 - 60s - 36s^2 = -96s - 16.$ Жауабы: $-96s - 16.$</p>	<p>Тақырып бойынша ресурстарды қарап, танысады</p>	<p>«Бағдаршам» арқылы қалыптастырушы бағалау</p>	<p>Жалпы білім беретін мектептің 7-сыныбына арналған оқулық. Оқулық</p>
Бекіту тапсырмасы	<p>Оқушыларды https://www.online-stopwatch.com/ сайт арқылы топқа бөліп алып, 1 топқа 1), 2 топқа 2), тапсырмаларын орындату (7 сыныпқа арналған жұмыс дәптерден тапсырмалар беру) Тапсырма 1. Өрнекті ықшамдаңдар: 1) $(a - 2)(a + 2) = (2x - 1)(2x + 1) =$ 2) $(c + 5)(c - 5) = (7 - 3y)(7 + 3y) =$</p> <p>2. Теңдік орындалатындай * орнына өрнектерді қойыңдар</p>	<p>Оқушылар топқа бөлініп дескрипторға сәйкес тапсырмаларды орындайды.</p>	<p>Дескриптор: -Қысқаша көбейту формулаларын қолдана алады -Есептеулерде қысқаша көбейту формаларын қолдана алады -Қысқаша көбейту формулаларын</p>	<p>Презентация</p> <p>Интернет ресурстары</p>

	<p>1) $(x + *)^2 = x^2 + 10x + 25$ 2) $(* + 3)^2 = 4a^2 + 12a + 9$</p> <p>Жеке жұмыс Деңгейлік тапсырмалар беру. №1 көпмүше түрінде жазыңдар А. $(y - 9)^2 =$ В. $(3a + 4)^2 =$ С. $(10p + 2q)^2 =$ №2 Өрнекті ықшамдаңдар 1. А. $(a - 2)^2 + 4a =$ В. $36 - (m - 6)^2 =$ №3 Теңдеуді шешіндер: $(x - 4)^2 - x^2 = 24$</p>	<p>7 сыныпқа арналған жұмыс дәптерінен есептерді шығарады.</p>	<p>қолданып теңдеулер шығара алады. ҚБ: «Бас бармақ» әдісі</p>													
Жеке жұмыс	Оқулықтан 32,1-32,2 есептерді шығару	Тапсырманы орындайды	Мониторинг	Жалпы білім беретін мектептің 7-сыныбына арналған оқулық.												
Сабақтың соңы	<p>Бүгінгі сабақта: - қысқаша көбейту формулаларын ауызша тұжырымдай біледі; - ауызша тұжырымдалған қысқаша көбейту формулаларын жаза біледі; Сабақ соңында оқушылар рефлексия жүргізеді: Рефлексия: Оқушыларға кішігірім сауалнаманы толтыруға беру</p> <table border="1" data-bbox="316 1144 820 1547"> <tr> <td>1. мен сабақ барысында жұмыс жасадым</td> <td>Белсенді / белсенді емес</td> </tr> <tr> <td>2. мен өз жұмысыммен</td> <td>риза / риза емес</td> </tr> <tr> <td>3. сабақ мен үшін</td> <td>қысқа / ұзын шаршамадым / шаршадым</td> </tr> <tr> <td>4. Сабақ барысында мен</td> <td>жақсы болды / жаман болды</td> </tr> <tr> <td>5. Менің көңіл күйім</td> <td>түсінікті / түсініксіз</td> </tr> <tr> <td>6. Сабақ материалы мен үшін</td> <td>пайдалы/ пайдасыз қызықты / қызықты емес</td> </tr> </table>	1. мен сабақ барысында жұмыс жасадым	Белсенді / белсенді емес	2. мен өз жұмысыммен	риза / риза емес	3. сабақ мен үшін	қысқа / ұзын шаршамадым / шаршадым	4. Сабақ барысында мен	жақсы болды / жаман болды	5. Менің көңіл күйім	түсінікті / түсініксіз	6. Сабақ материалы мен үшін	пайдалы/ пайдасыз қызықты / қызықты емес	Тақырыпты меңгергенін анықтау	Кері байланыс	Whatsapp қолдану
1. мен сабақ барысында жұмыс жасадым	Белсенді / белсенді емес															
2. мен өз жұмысыммен	риза / риза емес															
3. сабақ мен үшін	қысқа / ұзын шаршамадым / шаршадым															
4. Сабақ барысында мен	жақсы болды / жаман болды															
5. Менің көңіл күйім	түсінікті / түсініксіз															
6. Сабақ материалы мен үшін	пайдалы/ пайдасыз қызықты / қызықты емес															
Үйге тапсырма	Үйге тапсырма. №32,3 есеп.															

Манапбекова Арайлым Алмазбекқызы
 Орыс тілі және әдебиеті пәні мұғалімі, педагог
 Қадырғали Жалаири атындағы №32 орта мектеп
 Жамбыл облысы, Тараз қаласы

Г.А.СКРЕБИЙЦКИЙ “ЧЕТЫРЕ ХУДОЖНИКА”

Раздел:	Жара и холод: страна и образ жизни
ФИО педагога	
Дата:	
Класс:	Количество присутствующих:
Тема урока	Г.А.Скребийцкий “Четыре художника”
Цели обучения в соответствии с учебной программой	7. 1. 3. 1 понимать содержание небольших прозаических и поэтических произведений/ фрагментов, определяя сюжетную линию или настроение стихотворения; 7. 4. 6. 1 правильно писать гласные и согласные в разных частях слова, слова через дефис.
Учебные цели	Понимает содержание небольших прозаических и поэтических произведений/ фрагментов, определяя сюжетную линию или настроение стихотворения; правильно пишет гласные и согласные в разных частях слова, слова через дефис.
Привитие ценности	Справедливость и ответственность

Ход урока

Этап урока/ Время	Действия педагога	Действия ученика	Оценивание	Ресурсы
Начало урока 10мин.	<p>I.Организационный момент. Эмоциональный настрой на урок Здравствуйте, ребята и учителя! Мы начинаем урок. Я хочу начать наш урок с психологического настройа.</p> <p>Объединение в команды: Прием «Робот» Г р у п п ы: ✓ № 1 группа. ✓ №2 группа.</p> <p>II.Проверка домашнего задания.</p> <p>Актуализация знаний Какая всюду нас окружает красота! Какое величие! И.Левитан Прочитайте эпиграф и ключевые слова. Как вы думаете, о чём мы будем говорить на уроке?</p>	<p>Эмоциональный настрой учащихся.</p> <p>Объединяются в команды</p> <p>Прогнозируют темы урока</p>	<p>ф/о</p> <p>Отвечает на вопросы-16</p>	<p>Презентация</p>

<p>Середина урока. 30 мин.</p> 	<p>Осень, зима, весна, лето. <i>Просмотр видеоролика.</i> https://www.youtube.com/watch?v=nKGoO--SCE8 -Что вы увидели на экране? – О чем мы будем говорить на уроке?.</p> <p>Записываем число и тему сегодняшнего нашего урока: Г.А.Скребийцкий “Четыре художника”</p> <p>III. Изучение нового материала Упражнение №1 Прочитайте 1-ю часть произведения Г. А. Скребицкого «Четыре художника» (в сокращении). Определите его жанр и тему. Как вы думаете, почему автор называет времена года художниками?</p> <p>Прием «Кто быстрее?» https://wordwall.net/ru/resource/98554669/бесымянный7</p> <p><u>Имя существительное (зат есім) - самостоятельная часть речи, которая обозначает предмет или лицо и отвечает на вопросы кто? что?</u> <u>По значению существительные делятся на группы: 1) конкретные - называют конкретные предметы живой или неживой природы: птица, нора, человек, рябина; 2) вещественные - называют различные вещества: нефть, воздух, масло, пшеница, серебро; 3) отвлечённые - называют понятия и явления, воспринимаемые мысленно: счастье, ум, радость, тишина; 4) собирательные - называют множество одинаковых предметов как одно целое: студенчество, молодёжь, детвора, листва.</u></p> <p>Работа в группах 1-группа. 1.Выпишите из 1 и 2 1-й части конкретные существительные. Укажите их склонение. 2.Каким существительным является слово дело: конкретным или отвлечённым? Укажите его склонение. 3.Выпишите из 1 и 2 абзацев 1-части глаголы совершенного вида. Поставьте к ним вопросы. 4.Выпишите из 3 и 4 абзацев словосочетания «имя прилагательное». 5. Оцените ответы одноклассников. Определите, какая из двух групп дала наибольшее количество правильных ответов. 2-группа. 1.Выпишите из последнего абзацев 1-й части конкретные существительные. Укажите их склонение.</p>	<p>Записывают, слушают</p> <p>Прочитают 1-ю часть произведения Г. А. Скребицкого «Четыре художника» (в сокращении). Выполняют задания</p> <p>Работают в группах.</p> <p>Распределяют существительные по значению.</p> <p>Заполняют таблицу.</p>	<p>Определяет его жанр и тему-1б.</p> <p>Отвечает на вопросы-1б</p>	<p>Презентация Учебник</p> <p>Презентация Учебник</p> <p>Презентация Учебник</p> <p>Презентация</p> <p>Презентация</p> <p>Видеоролик</p> <p>Презентация Учебник</p> <p>Презентация</p> <p>Презентация Учебник</p> <p>Раздаточные листы</p> <p>Презентация Учебник</p>
---	--	---	---	---

	<p>2.Каким существительным является слово отдых:конкретным или отвлеченным?Укажите его склонение.</p> <p>3.Выпишите из 5 абзаца 1-части глаголы совершенного вида.Поставьте к ним вопросы.</p> <p>4.Выпишите из 5 абзаца словосочетания «имя прилагательное».</p> <p>5. Оцените ответы одноклассников. Определите, какая из двух групп дала наибольшее количество правильных ответов.</p> <p>Упражнение №3 (на доске) Распределите существительные по значению. Укажите, к какому склонению они относятся. Подберите подходящие к ним по смыслу прилагательные.</p> <p>Конкретные: стол, ... Отвлечённые: смех, .. Собирательные: родня, ... Вещественные: алюминий, ...</p> <p>Стол, доска, молоко, масло, листва, молодёжь, смех, радость, дружба, сливки, песок, окно, дом, родня, посуда, алюминий, цемент.</p> <p><u>Имя прилагательное (сын есім) - самостоятельная часть речи, которая обозначает признак предмета и отвечает на вопросы какой? чей?: лучший, красивый, тяжёлый, мамин.</u> <u>Прилагательные имеют сравнительную степень (салыстырмалы шырай).</u> <u>Сравнительная степень прилагательного обозначает, что какой-то признак проявляется в одном предмете в большей или меньшей степени, чем в другом.</u> <u>Он лучше меня. Она красивее меня. Твой рюкзак тяжелее, чем мой.</u> <u>Прилагательные бывают в полной форме (высокий) и в краткой форме каков? (высок). В предложении полные прилагательные, как правило, являются определениями, а краткие - только сказуемыми.</u></p> <p>Физкультминутка.</p> <p>Упражнение №4 Заполните таблицу. Сделайте вывод о том, как образуется сравнительная степень прилагательных, с помощью каких суффиксов образуется простая форма сравнительной степени прилагательных, с помощью каких слов - составная форма (см. «Ваш помощник», схема 3). Сравнительная степень Прилагательные</p>	<p>Прочитают 2-ю часть произведения Г. А. Скребицкого «Четыре художника» (в сокращении).</p> <p>Работают в парах.</p> <p>Выполняют задание Работают самостоятельно.</p>	<p>склонению они относятся. Подбирает подходящие к ним по смыслу прилагательные-1б.</p> <p>Выполняет задание-1б</p> <p>Отвечает на вопросы-1б</p>	
--	--	---	---	--

 	<p>Простая: -ее/-ей-, -е-, -ше-. составная: более, менее</p> <p>Темный темнее более темный Тяжелый тяжелей более тяжелый Легкий легче менее легкий Тонкий тоньше более тонкий Зеленый Лучший Красивый</p> <p>Читаем и говорим Посмотрите видео. Расскажите, что в зимней природе вам нравится больше всего.</p> <p>Упражнение №5 Прочитайте 2-ю часть произведения Г. А. Скребицкого «Четыре художника» (в сокращении). Как вы думаете, какую картину нарисует Весна?</p> <p>Карточка-информатор овраг - жыра, сай, жар склон - бектер, баурай угрюмый - тұнжыраған, түнерінкі луговина - кішігірім жайылым калужница – қалтагүл</p> <p>Работа в парах. Выпишите из последнего абзаца слова в сравнительной степени. Какой частью речи они являются? Проверьте себя по «Вашему помощнику» (см. таблицу 4).</p> <p>Прием «Найди ответ» https://wordwall.net/ru/resource/98555074/найди-ответ</p> <p>Самостоятельная работа. «Ассоциативный куст». Запишите вокруг слова весна все возможные ассоциации, выражая 1) своё понимание и 2) авторское видение этого времени года.</p>		<p>Выписывает из последнего абзаца слова в сравнительной степени-16</p> <p>Отвечает на вопросы-16</p> <p>Записывает ассоциаций-26</p>	
<p>Конец урока. 5мин.</p>	<p>Итог урока. (К, Ф) Вспомните, чему вы научились на этом уроке, что было для вас сложным, легким в исполнении</p> <p>Рефлексия</p> <p>Домашнее задание: Упражнение №9</p>	<p>Учащиеся оценивают свою работу на уроке.</p> <p>Учащиеся записывают домашнее задание .</p>	<p>Словесная оценка учителя</p>	<p>Презентация</p> <p>Учебник русского языка и литературы</p>
<p>Наш урок подошёл к концу. Желаю хорошего дня! До свидания!</p>				

Еншібай Дәуренгүл
Тәрбиеші
«Бэби Босс 2» бөбекжай балабақшасы
Ақтөбе қаласы

«МАМАНДЫҚТАР ӘЛЕМІ»

Ұйымдастырылған оқу іс-әрекеті

Білім беру ұйымы: Ақтөбе қаласы, «Бэби Босс 2 » бөбекжай балабақшасы

Тәрбиеші: Еншібай Дәуренгүл

Тақырыбы: «Мамандықтар әлемі»

Білім беру саласы: Таным, Қатынас

Бөлімі: Сөйлеуді дамыту

Мақсаты: Балаларды әртүрлі мамандықтармен таныстыру, олардың атқаратын қызметін ойын арқылы түсіндіру.

Міндеттері:

Білімділік: Құрылысшы, милиция, аспазшы, дәрігер, шаштараз, тігінші, өрт сөндіруші, стюардесса мамандықтары туралы түсінік беру;

Дамытушылық: Сұрақтарға қысқа, нақты жауап беру дағдысын дамыту;

Тәрбиелік: Үлкендердің еңбегін құрметтеуге тәрбиелеу. Ұқыптылыққа, ұйымшылдыққа, бір-бірін тыңдай білуге баулу.

Көрнекіліктер мен құрал-жабдықтар:

– Фетрден жасалған «Мамандықтар әлемі» дидактикалық ойыны, балаларға арнайы мамандықтар бойынша фетрден өз қолыммен жасалған киімдер, суретті құрастырмалы кубиктер, мамандықтарға арналған құралдар, музыкалық сүйемелдеу.

Ұйымдастырылған оқу іс-әрекетінің барысы:

I. Ұйымдастыру кезеңі

Балалар әуенмен шеңберге тұрады.

Шаттық шеңбері

Тәрбиеші: Балалар, бір-бірімізге күлімдеп қарайық. Қол ұстасып, жақсы көңіл күй сыйлайық.

Балалар хормен:

Қайырлы таң, алтын күн!

Қайырлы таң, көк аспан!

Қайырлы таң, достарым,

Ал енді біз бастаймыз!

Тәрбиеші:

— Балалар, үлкен адамдар күнде қайда барады? Олар не істейді?

(Балалардың жауаптары)

— Үлкендердің әрқайсысының өз жұмысы бар. Ол мамандық деп аталады.

— Бүгін біз «Мамандықтар әлеміне» саяхат жасаймыз.

Қонақтарды қарсы алу : Топқа дәрігер мен аспазшы апай кіреді.

Тәрбиеші: Балалар, бізге қонаққа кімдер келді?

Балалардың жауаптары.

Дәрігер апай:

— Мен адамдарды емдеймін, ауырғанда көмектесемін.

Аспазшы апай:

— Мен дәмді әрі пайдалы тағамдар пісіремін.

Дидактикалық ойын: «Мамандықтар әлемі» (фетр ойыны)

Тәрбиеші:

— Ал енді фетрден жасалған ойынды ойнайық. Әр мамандықты дұрыс орнына орналастырайық.

Балалар кезекпен мамандықтардың заттарын өздеріне сәйкес орналастырады.

Ойыны: «Суретті құрастыр»

Тәрбиеші: Балалар 3 бөліктен тұратын кубиктерді айналдыру арқылы өздеріне керекті маман иесінің суретін құрастырып алады.

(Балалар суреттерді құрастырады.)

Тәрбиеші:

— Жарайсыңдар, керемет балалар.

Сергіту сәті:

Біз кішкентай баламыз,

Еңбекқор боп өсеміз.

Әр мамандық маңызды,

Соған біз де жетеміз.

Тәрбиеші:

— Балалар, бүгін біз не туралы білдік?

— Қандай мамандықтармен таныстық?

(Балалардың жауаптары)

Қонақтар балаларды мадақтайды.

Тәрбиеші:

— Жарайсыңдар, балалар! Барлық мамандықтар өте қажет.

Күтілетін нәтиже:

- Балалар мамандық атауларын біледі;
- Әр мамандықтың қызметін ажыратады;
- Үлкендердің еңбегіне құрметпен қарайды.

Байдуллаева Асия Абдикадыровна
 Көркем еңбек пәнінің мұғалімі
 №7 арнайы мектеп интернаты
 Түркістан облысы, Түркістан қаласы

АЛЖАПҚЫШТЫҢ ЖАН ЖӘНЕ ЕТЕК КЕСІНДІСІН ӨНДЕУ

Сабақтың мақсаты: Оқушыларға алжапқыштың жан және етек кесіндісін жабық тігісімен тігу технологиясын меңгерту.

Алжапқыш тігуге қажетті мата түрлерін анықтайды.

Сабақтың тәрбиелік мақсаты: Оқушыларды шеберлікке, ұқыптылыққа, тазалыққа баулу. Гигиеналық талаптарды, түсіндіру, еңбексүйгіштікке, үнемділікке тәрбиелеу. Логикалық ойлау қабілеттерін жетілдіру.

Сабақтың түзетушілік мақсаты: Оқушылардың дүниетанымын кеңейту, ойлау, есте сақтау қабілеттерін арттыру, сөздік қорын молайту, тұрмыста қолданылатын қарапайым заттардың қажеттіліктерін түсіндіру.

Пән аралық байланыс: Бейнелеу, математика, қазақ тілі.

Сабақтың көрнекілігі: Технологиялық нұсқау картасы, сызба, бейнетаспа, бүктеме.

I. Ұйымдастыру кезеңі

а) Оқушыларды түгелдеу

ә) Арнайы киімдерін киюін қадағалау б) қажетті заттарды алуға ескерту

д) сақтану ережені еске түсіру

II. Өткен тақырыпты қайталау

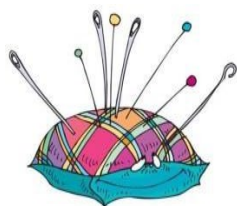
- Алжапқыш неше бөліктерден тұрады?

- Белдіктің өлшем түрлерін ата

- Белдікті матадан өлшем арқылы ненің көмегімен пішіп, қиып дайындадық?

- Үлгіні матаның қай бетіне орналастырамыз?

- Арнайы сызғышты үлгі арқылы матаның қай бетіне орналастырып сызамыз?

III. Жаңа тақырыпты түсіндіру

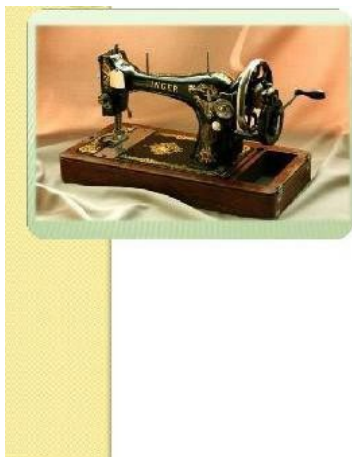
Жұмбақ

1. Мата түрі (мақпал)
2. Тігін машинасының түрі (қол)
3. Иненің серігі (жіп)
4. Қол тігіс түрі (айқас)
5. Өлшем түсіретін құрал (см. таспа)
6. Саусаққа киетін құрал (оймақ)
7. Табиғи талшық матасы (зығыр)
8. Матаны қиятын құрал (қайшы)

М	а	Қ	п	а	л				
		Қ	о	л					
				ж	і	п			
				а	й	қ	а	с	
	т	а	с	п	а				
о	й	м	а	қ					
			з	ы	ғ	ы	р		
	қ	а	й	ш	ы				

Тігіс түрлері: Мата түрлері:

1. Шынжыр	1. Жібек
2. Айқас	2. Шыт
3. Торлау	3. Шибарқыт
4. Көктеу	4. Сәтен
5. Сыру	5. Мақпал
6. Пүліш	
7. Зығыр	

IV. Технологиялық нұсқау картасы бойынша бір ізділік пен жұмыс жасау.

<p>Көктеу тігісі: Алжапқыштың жан сызығын 0,5 см – 1 см бүктеп, көктеу тігісімен дұрыс тігілуін қадағалаймыз</p>	<p>Қажетті құралдар:</p>
---	--

<p>Сыру тігісі: Алжапқыштың жан сызығын тігін машинасында көктеу тігісінің үстінен сыру тігісін тігілуін қадағалаймыз</p>	<p>Қажетті құралдар:</p>
--	--

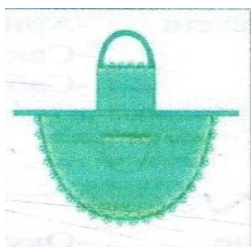
<p>Көктеу сыру тігісі: Алжапқыштың етек кесіндісін 1см – 2 см екі рет қайрып, көктеу сыру тігісімен тігеміз. Тігістің соңында бекітпе береміз. Сыру тігісінен кейін көктеу тігісін тазартамыз.</p>	<p>Қажетті құралдар:</p>
---	---

V. Жаңа тақырыпты бекіту

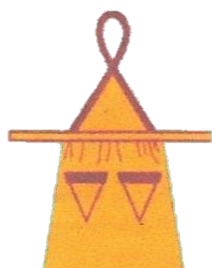
Тест сұрақтары арқылы пысықтау.

1. Бүгін қандай тақырып өттік?

- a. Алжапқыш белдігін өңдеу
 - b. Алжапқыштың қалтасын өңдеу
 - c. Тұтас алынған алжапқыш бұйымын өңдеу
 - d. Алжапқыштың жан және етек кесіндісін өңдеу
2. Алжапқыш бұйымының қандай үлгісін өңдедік?

a.

b.

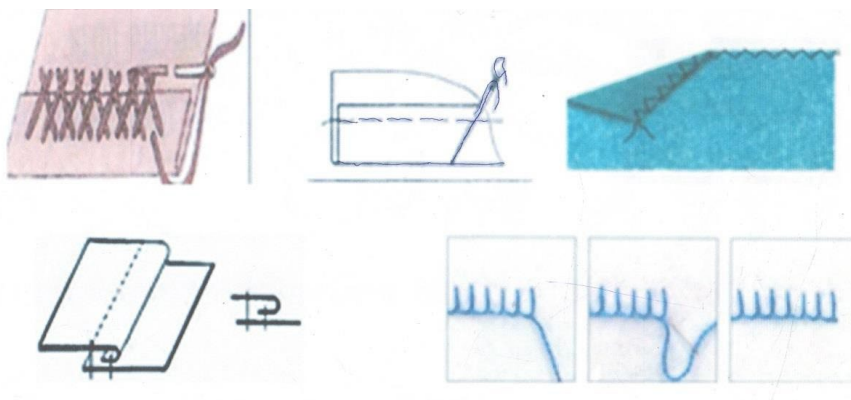

c.

d.

3. Қандай тігіс түрлерін қолдандық?

4. Көктеу сыру тігістерінің айырмашылығын ата

Көктеу тігісі

Сыру тігісі

- a. Тұрақты тігіс
- b. Қосарлы тігіс
- c. Уақытша тігіс
- d. Айқас тігіс

- a. Уақытша тігіс
- b. Шынжыр тігіс
- c. Тұрақты тігіс
- d. Торлау тігіс

VI. Тәжірибе жүзінде жұмыс

Іс жүзінде алжапқыштың жан және етек кесіндісін көктеу, сыру тігістерін технологиялық тігіс түрлерін меңгерту. Бұйым сапасын тексеру. Тігу әдістерінің операцияларын орындай алады.

Сабақты қорытындылау

- Бүгін жаңа сабағымызда қандай жұмыс орындадық?
- Алжапқыштың жан және етек кесіндісіне қандай тігіс түрлерін қолдандық?
- Алжапқыштың-жан сызығына, етек сызығына неше см қалдырып өңдедік?
- Алжапқыштың неше бөлшектері бар?

Қамза Жанетта Ерланқызы
 Эстрада-вокал педагогі
 «Мирас» балалар өнер мектебі»
 Қарағанды облысы, Бұқар-жырау ауданы, Доскей ауылы

ЭСТРАДА-ВОКАЛ САБАҒЫНДА ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІ ҰЙЫМДАСТЫРУ

Андатпа

Мақалада қосымша білім беру жүйесіндегі балалар өнер мектебінде эстрада-вокал сабағында инклюзивті білім беруді ұйымдастырудың педагогикалық және әдістемелік негіздері қарастырылады. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен вокал сабақтарын жүргізудің тиімді әдістері мен жұмыс формалары сипатталады. Практикалық іс-тәжірибе негізінде инклюзивті эстрада-вокал сабағын ұйымдастырудың нақты жолдары ұсынылады. Мақала материалдары қосымша білім беру ұйымдары педагогтерінің тәжірибесінде қолдануға бағытталған.

Түйін сөздер: инклюзивті білім беру, эстрада-вокал, қосымша білім беру, балалар өнер мектебі, жеке тәсіл.

Қазіргі таңда қосымша білім беру жүйесі балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда және олардың тұлғалық қалыптасуында маңызды орын алады. Әсіресе балалар өнер мектептерінде инклюзивті білім беруді жүзеге асыру — ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың өнер арқылы қоғамға бейімделуіне, өзін-өзі еркін көрсетуіне және әлеуметтік дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді (Шамова, 2020; Абдимоминова, Жаксылықов, Токушев, 2023).

Эстрада-вокал сабағы инклюзивті оқытуды ұйымдастыру үшін тиімді педагогикалық орта болып табылады. Вокал өнері баланың эмоциялық жағдайын тұрақтандырып, өзіне деген сенімін арттыруға және шығармашылық белсенділігін дамытуға ықпал етеді (Габдуллина, Мусафирова, 2024). Осыған байланысты эстрада-вокал сабағында инклюзивті білім беруді ұйымдастыру өзекті педагогикалық мәселе болып табылады.

Зерттеудің мақсаты мен міндеттері:

Мақсаты: Балалар өнер мектебіндегі эстрада-вокал сабағында инклюзивті білім беруді ұйымдастырудың тиімді педагогикалық жолдарын айқындау.

Міндеттері:

Инклюзивті білім берудің теориялық негіздерін талдау (Колупаева, 2018; Жаканова, 2024).

Қосымша білім беру жағдайында эстрада-вокал сабағын ұйымдастыру ерекшеліктерін анықтау.

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен вокалдық жұмыс жүргізудің әдістерін сипаттау.

Практикалық іс-тәжірибе негізінде тиімді жұмыс түрлерін көрсету.

Балалар өнер мектебінде инклюзивті эстрада-вокал сабағын ұйымдастыру ерекшеліктері.

Балалар өнер мектебіндегі инклюзивті эстрада-вокал сабағы білім алушылардың жас ерекшеліктерін, психофизиологиялық мүмкіндіктерін және вокалдық қабілеттерін ескере отырып ұйымдастырылады. Әр баланың дауыс диапазоны, тыныс алу ерекшелігі және музыкалық қабылдау деңгейі әртүрлі болғандықтан, сабақ үдерісі жеке және сараланған тәсілге негізделеді (Жаканова, 2024).

Сабақ барысында:

жеңіл әрі қолжетімді вокалдық жаттығулар пайдаланылады;

тыныс алу, дикция және артикуляцияға бағытталған тапсырмалар жүйелі түрде беріледі; баланың шаршау деңгейі ескеріліп, сабақ ұзақтығы мен қарқыны реттеледі.

Психологиялық қолайлы ахуал қалыптастыру ерекше маңызға ие. Педагог тарапынан қолдау көрсету, мадақтау және жетістігін атап өту баланың өзіне деген сенімін арттырады (Fajrie, Purbasari, Vamiro, & Evans, 2024).

Инклюзивті эстрада-вокал сабағында қолданылатын әдістер:

Жеке оқыту әдісі – әр баланың вокалдық мүмкіндігін ескере отырып жұмыс жүргізу.

Көрнекілік әдісі – аудио, бейнежазбалар және айна пайдалану.

Ойын элементтері – дыбыстық жаттығуларды қызықты түрде орындау.

Ансамбльдік жұмыс – балалардың өзара қарым-қатынасын және әлеуметтік бейімделуін дамыту.

Бұл әдістер балалардың сабаққа қызығушылығын арттырып, олардың шығармашылық белсенділігін күшейтеді (Pang, 2024).

Практикалық іс-тәжірибе:

Балалар өнер мектебіндегі эстрада-вокал педагогі ретінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушымен жеке бағдарлама бойынша жұмыс жүргізіледі. Бағдарлама мақсаты:

-әлеуметтік, физиологиялық және психологиялық кедергілерді жеңу және ерекше балаларды мәдениетке енгізу, жеке тұлғаны дамыту, эстетикалық және этикалық қасиеттерді дамыту, балалардың қабілеттерін дамыту, қазіргі заманғы қоғам жағдайында жетілдіру, әлеуметтену, қазіргі өмірге және қол жетімді әлеуметтік қызмет түрлеріне толыққанды қатысуды қамтамасыз ету.

Бағдарлама міндеті:

-білім беру (ерекше балалардың музыкалық және әдеби ой өрісін кеңейту, сахнада өнер көрсету, музыкамен әрі қарай дербес қарым – қатынас жасау және өзін-өзі тәрбиелеу мүмкіндіктері бар қосымша музыкалық білім алуы)

-дамытушылық (ерекше балаларда психикалық процестерді(қабылдау, есте сақтау, зейін) және музыкалық әншілік дағдыларды дамыту)

-тәрбиелік (ерекше балалардың эмоционалдық жағдайын түзету, олардың әдемілікке ұмтылу сезімін тәрбиелеу, еңбексүйгіштікке, табандылыққа, шыдамдылыққа, тәртіпке тәрбиелеу.)

- жеке нәтижелерге қол жеткізу (ерекше балаларды ,балалар мен ересектер қауымдастығының жағдайына бейімдеу, өз-өзін толық жетілдіру, шығармашылық белсенділігін арттыру, бастамашылық пен іздемпаздылықты көрсету, құндылық бағдарларын қалыптастыру, құрдастарымен, педагогтармен сындарлы өзара іс-қимыл және ынтымақтастық мотивтерін қалыптастыру.

Бағдарлама баланың жасын, жеке ерекшеліктерін және бұзушылықтар санатын ескереді. Оқу үдерісі аптасына 2 рет. Музыкалық репертуарлар баланың қабілетіне, мұғалімнің таңдауына байланысты.

Баланың бұзушылықтар санаты:

С - көру қабілетінің бұзылуы

Р - сөйлеудің бұзылуы

УО - (жеңіл түрде ақыл-ой кемістігі)

Әдіс: Аудио материалдар. Қарапайым вокализ, гаммалар баяу темпте, нота биіктігін қолмен көрсету. Тыныс дұрыс алу үшін қолды кеудеге терең тыныс алу, баяу шығару.

Тактильді нұсқау. Қимылды сезіну. Жаттығулар – сылдырмақ, барабан аспабын қолдану. Диафрагма қолмен сездіру. Қол шапалақтау, аяқпен қимылдар жасау. Ән айту барысында қимылмен сүйемелдеу.

«Сезімдер айнасы» - эмоцияны сөзбен айту, қимылмен көрсету.

«Артикуляциялық жаттығулар» - жеңіл жаңылтпаштар қолдану. Тілдік жаттығулар.

Вокалдық жаттығуларды қысқа әрі қайталанатын түрде беру.

Ән репертуарын оқушының дауыс мүмкіндігі мен эмоционалдық қабылдауына сәйкес таңдау.

Сахналық қозғалысты қарапайым қимылдар арқылы үйрету.

Топтық сабақтарда балаларды дуэт немесе ансамбльге біріктіру.

Нәтижелері:

Оқушы өзін еркін сезініп келеді, сахнадан қорықпайды, шығармашылық белсенділігі артты.

Педагог тарапынан көрсетілген қолдау оқушының мотивациясын нығайтты (Абдимоминова, Жаксылықов, Токушев, 2023).

Қорытынды ұсыныстар:

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларға жеке бағдарлама тиімді.

Сабақ құрылымын қысқа жаттығулар, көрнекілік құралдары және ансамбльдік жұмыс арқылы үйлестіру ұсынылады.

Педагогтің психологиялық қолдауы мен жетістіктерді атап өту сабақ тиімділігін арттырады.

Қорытынды:

Балалар өнер мектебіндегі эстрада-вокал сабағында инклюзивті білім беруді ұйымдастыру ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың шығармашылық әлеуетін ашуға және олардың әлеуметтік бейімделуіне тиімді әсер етеді. Инклюзивті оқытудың табысты жүзеге асуы педагогтің кәсіби даярлығына, икемділігіне және әр балаға жеке көзқарас танытуына байланысты. Эстрада-вокал сабағы инклюзивті білім беруді жүзеге асырудың нәтижелі педагогикалық құралы болып табылады (Шамова, 2020; Джанисенова және т.б., 2025). Инклюзивті эстрада-вокал сабақтары барлық балаларға пайдалы. Әр баланың қабілетін ашу - біздің мақсатымыз. Инклюзивті білім беру - жарқын болашаққа жол.

Әдебиеттер тізімі:

1. Шамова С.Е. Инклюзивті білім беру негіздері. – Астана, 2020.
2. Колупаева А.А. Инклюзивті білім беру: теориясы мен тәжірибесі. – Алматы, 2018.
3. Абдимоминова Д.К., Жаксылықов А.Х., Токушев Д.Н. Бастауыш сынып оқушыларына инклюзивті білім беру жағдайында музыканы қабылдау ерекшеліктері. – 2023.
4. Габдуллина Г.Н., Мусафирова С.А. Инклюзивті білім берудің дамуы. – 2024.
5. Жаканова М.С. Инклюзивті білім беруді ұйымдастыру — педагог кәсібилігінің жаңа тұраты. – 2024.
6. Fajrie, N., Purbasari, I., Bamiro, N. B., & Evans, D. G. Does Art Education Matter in Inclusiveness for Learners with Disabilities? *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 2024.
7. Pang, J. Research on the Influence of Music Teaching on Inclusive Education in Primary Schools. *International Journal of New Developments in Education*, 2024

Жанбаева Айгуль Муратовна

Учитель - дефектолог

КГУ «Специальная школа-интернат №1 города Кокшетау»
управления образования Акмолинской области

МЕТОДЫ СЕНСОРНОЙ ИНТЕГРАЦИИ И ТРАЕКТОРИЯ РАЗВИТИЯ ОСОБЕННЫХ ДЕТЕЙ: ЗНАЕМ, АДАПТИРУЕМ, ПРИМЕНЯЕМ

Великий философ и мыслитель Жан Жак Руссо говорил: «Если вы мне расскажите, я быстро забуду, если вы мне напишите, я прочитаю, но тоже забуду, а если вы вовлечёте меня в дело, я буду это знать и запомню», именно с этих слов я начинаю своё выступление, чтобы привлечь ваш интерес к теме применения сенсорной интеграции в работе с особенными детьми.

Развитие сенсорной интеграции — это название системы методов, суть которых в том, чтобы помочь нашим детям восполнить дефицит сенсорного опыта. Того самого опыта, который не даёт им среда современного социума. Дети не правильно интерпретируют тактильную, зрительную, слуховую, обонятельную, вкусовую и двигательную информацию, что приводит к проблемам поведения, обучения, развития речи, общения, мышечного тонуса и координации.

Метод сенсорной интеграции в работе с детьми с особыми образовательными потребностями предполагает стимуляцию работы всех

органов чувств, где огромная роль принадлежит использованию дидактических игр, упражнений и правильно подобранному игровому оборудованию и направлен на активизацию познания, всех сторон речи, коррекцию поведения через сенсорику. Таким образом, можно считать, что сенсорная интеграция это способность:

- Воспринимать информацию, поступающую от всех наших органов чувств
- Вычленять наиболее значимую информацию
- Анализировать информацию
- Вырабатывать соответствующую ответную реакцию.

Одна из основных задач – развитие интереса к обучению через сенсорные стимулы. Необходимо организовать детей так, чтобы им захотелось что-то делать, чтобы осуществлялось самопознание, и появилась мотивация.

У детей с особенностями в развитии отмечается недостаточность процесса переработки сенсорной информации, зачастую дети не могут целостно воспринять наблюдаемые объекты, они воспринимают их фрагментарно, выделяя лишь отдельные признаки. Всё это затрудняет процесс коррекции и социализации.

Одним из возможных путей решения этой проблемы является включение элементов сенсорной интеграции в общую систему коррекционно - развивающей работы.

Терапия сенсорной интеграции рекомендована всем детям с задержкой психоэмоционального развития, детям с СДВГ (синдром дефицита внимания), особенно с РАС (расстройством аутистического спектра), у которых часто наблюдаются нарушения обработки сенсорной информации. Необходимы регулярные занятия по сенсорной интеграции синдромом Дауна, также детям с нарушением зрения и слуха.

Чем больше у ребёнка будет сенсорный опыт, тем лучше будет работать его мозг в целом. Мозг обучаем. Если в наши занятия добавлять упражнения, направленные на стимуляцию и обогащение сенсорного опыта, то путём тренировки мы сможем добиться увеличения скорости обработки сенсорной информации.

Так, на занятиях с особенными детьми, для достижения поставленных целей по развитию сенсорной интеграции, нами применяются игры с прищепками, с резинками, тактильные карточки и лото, доски Сегена, карточки Домана, ароматерапия, развивающие игрушки из фетра, панно и т.д.

Результатом работы конца 2022 учебного года стал выпуск методического пособия от гуманитарного цикла по применению сенсорной интеграции на предметах. Данные упражнения, игры применяем на уроках. Методическое пособие дополняем.

По итогам целенаправленной коррекционно - развивающей работы можно сделать следующий вывод: сенсорный подход в интеграции всех видов

деятельности даёт положительную динамику, так как каждый фактор развития психических процессов (мышление, память, внимание) влияет на факторы развития речи, коммуникацию, игру, движение, мотивацию, контакт с миром, волю, воображение и дополняет друг друга - это комплексный метод развития и обучения ребёнка. Использование сенсорного оборудования позволяет раскрыть резервные возможности каждого ребёнка, является действенным средством профилактики вторичных дефектов.

Кратко обобщив все вышесказанное, мы видим, что нельзя сформировать представления о предметах, явлениях окружающего мира, развить речь, если не сформирована база для её развития, которой и является сенсорная интеграция.

Таким образом, используемые нами в коррекционной работе приёмы сенсорной интеграции способствуют удовлетворению потребности особенного ребёнка в осознании себя, а так же окружающего предметного мира, обеспечивают развитие моторных, речевых, коммуникативных, познавательных, сенсорных умений и благотворно влияют на развитие ребёнка в целом.

Курмангожина Айнур Сериковна

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі

"Зеренді ауылының №1 жалпы орта білім беретін мектебі" КММ

Ақмола облысы, Зеренді ауданы, Зеренді ауылы

«5-СЫНЫПҚА АРНАЛҒАН ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ ПӘНІ БОЙЫНША ЖҰМЫС ПАРАҚШАЛАРЫ»

Кіріспе

Ұсынылып отырған әдістемелік құрал жалпы білім беретін мектептердің 5-сынып оқушыларына арналған «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәні бойынша әзірленген жұмыс парақшалары оқу үдерісінде тиімді қолдануға арналған. Құрал Қазақстан Республикасының жалпы орта білім беру стандарты мен оқу бағдарламасының талаптарына сәйкес құрастырылды.

Әдістемелік құралдың негізгі мақсаты – білім алушылардың қазақ тілі мен әдебиеті пәні бойынша тілдік және коммуникативтік құзыреттіліктерін дамыту, әдеби мәтіндерді саналы түрде қабылдауына жағдай жасау, функционалдық сауаттылығын арттыру және ұлттық құндылықтар негізінде тәрбиелеу. Жұмыс парақшасындағы тапсырмалар оқушылардың жас ерекшеліктерін, психологиялық қабылдау деңгейін және танымдық мүмкіндіктерін ескере отырып дайындалған. Ұсынылған жаттығулар тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым әрекеттерін кешенді түрде дамытуға бағытталған және оқушының өз ойын жүйелі, сауатты, дәлелді түрде жеткізу дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Жұмыс парақшаларының мақсаты

5-сынып оқушыларының қазақ тілі мен әдебиеті пәні бойынша білім сапасын арттыру, тілдік дағдыларын жетілдіру, әдеби мәтіндерді түсініп оқу, талдау және өз ойын ауызша әрі жазбаша түрде сауатты жеткізе алатын тұлға қалыптастыру.

Жұмыс парақшаларының міндеттері

- оқушылардың сөздік қорын байыту және тілдік нормаларды дұрыс қолдану білігін қалыптастыру;

- мәтінді түсініп оқу, негізгі ойды анықтау, ақпаратты талдау және қорытынды жасау дағдыларын дамыту;

- ауызша және жазбаша сөйлеу мәдениетін жетілдіру;

- шығармашылық тапсырмалар арқылы сыни ойлау қабілетін дамыту;

- ұлттық салт-дәстүрлерді, мәдени-тарихи мұраны таныту және құрмет сезімін қалыптастыру;

- оқушылардың өз бетімен жұмыс жасау және өзін-өзі бағалау қабілеттерін жетілдіру.

Мұғалімдерге арналған әдістемелік ұсыныстар

- Жұмыс парақшадағы тапсырмаларды сабақтың мақсаты мен күтілетін нәтижелеріне сәйкес жүйелі түрде қолдану ұсынылады.

- Тапсырмаларды орындау барысында оқушылардың білім деңгейін ескере отырып, саралап оқыту тәсілдерін пайдалану тиімді.

- Жұптық, топтық және жеке жұмыс түрлерін ұштастыра қолдану оқушылардың белсенділігін арттырады.

- Шығармашылық бағыттағы тапсырмалар (шағын эссе, пікір жазу, мәтін құрастыру) оқушының тілдік әлеуетін ашуға мүмкіндік береді.

- Мәтінмен жұмыс жүргізу кезінде сұрақ-жауап, талдау, салыстыру, дәлелдеу әдістерін қолдану ұсынылады.

- Ұлттық және адамгершілік құндылықтарға негізделген тақырыптарда тәрбиелік бағыттағы жұмыстар жүргізу маңызды.

- Жұмыс парақшасын қалыптастырушы бағалау құралы ретінде пайдаланып, оқушыға уақтылы кері байланыс беру ұсынылады.

Бұл әдістемелік құрал қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімдеріне сабақ үдерісін тиімді ұйымдастыруға, ал оқушыларға білімін жүйелі түрде меңгеріп, шығармашылық қабілетін дамытуға арналған көмекші құрал ретінде ұсынылады.

ТОҚТА, БОТАМ! АТАҢ КЕЛЕДІ АРТЫҢДА...

Өлеңнің автор кім?

Өлеңнің тақырыбы

Шығарманың идеясы

Дескриптор:

өлең авторын дұрыс анықтайды;

өлең тақырыбын анықтайды;

шығарманың негізгі идеясын түсіндіреді;

2.Жалпы және жалқы есімдерді ажыратып жаз.

Ата, қала, Абай көшесі, үй, Алматы қаласы, мектеп, табалдырық, Ақтөс, отбасы, ана, «Қазақ» журналы, саябақ, орындық, Іле Алатауы, Абылай хан, айна.

Дескриптор:

жалпы және жалқы есімдерді ажыратады;
сөздерді тиісті бағанға дұрыс орналастырады;
жалқы есімдерді бас әріппен жазады;

<i>Жалпы есім</i>	<i>Жалқы есім</i>

АТАМ БАТА БЕРЕДІ

1. Кестені толтыр.

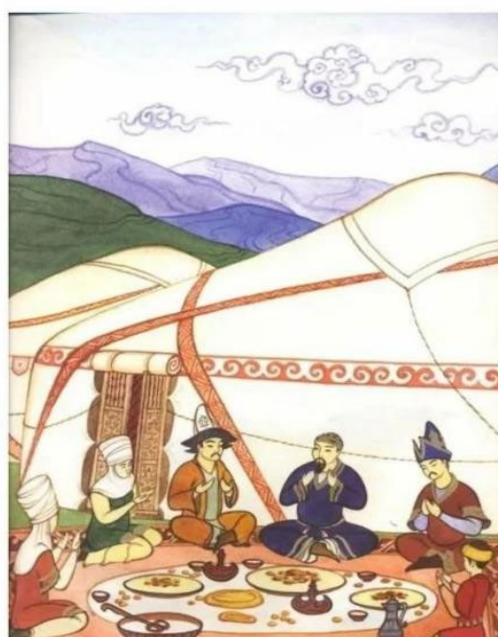
Батаның түрлері қандай?

Дескриптор:

батаның бірнеше түрін атайды;
кестені толық және дұрыс толтырады;
2. Батаны жаттап ал. Бата мәтінінен жалпы есімдерді теріп жаз.

Асың, асың, асыңа!
 Бақыт қонсын басыңа!
 Бақ кеп қонсын жарқырап,
 Босағаңа, отбасыңа!
 Денсаулығың зор болсын!
 Дастарханың мол болсын!
 Қайда барсаң алдыңда,
 Жарқыраған жол болсын!
 Армандарың алдыңнан,
 Саған шығып қол берсін!

- мәтіннен жалпы есімдерді табады;
 - жалпы есімдерді дұрыс көшіріп жазады;
3. Суретке қарап «Бата- ақ тілеудің белгісі» тақырыбында шағын мәтін жазу

Жомартова Гүлжайна Жомартқызы¹ бастауыш сынып мұғалімі, педагог-модератор
Кусаинова Айнаш Санатовна² бастауыш сынып мұғалімі, педагог-модератор
 "Жүсіпбек Аймауытұлы атындағы №24 жалпы орта білім беретін мектеп" ШЖҚ МКК^{1,2}
 Ақмола облысы, Астана қаласы, Есіл ауданы

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚҚА БАҒЫТТАУ

Зерттеудің өзектілігі. Балалардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың өзектілігі ата-аналар, тәрбиешілер, педагогтар арасында күмән туғызбайды. Баланың өмірі мен денсаулығының құндылығы әрбір отбасы үшін, қоғам мен мемлекет үшін басым болып табылады. Сондықтан бастауыш сынып оқушыларын тәрбиелеу және оқыту бойынша бірқатар өзекті ғылыми-әдістемелік проблемалар туындайды, оларды қоғам дамуының қазіргі әлеуметтік-ақпараттық-мәдени жағдайында оларға қауіпсіз және салауатты өмір салты саласындағы функционалдық сауаттылық негіздерін сіңіру үшін шешу қажет.

Қауіпсіз және салауатты өмір салты саласында бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастыруды дидактикалық сүйемелдеуді әзірлеу өзекті болып табылады. Біздің зерттеуімізде бастауыш сынып оқушыларының сабақтан тыс әрекеттері туралы айтылады.

Соңғы зерттеулер мен жарияланымдарды талдау, жалпы мәселенің бұрын шешілмеген бөліктерін бөлу. Қазіргі уақытта халықтың өмір сүру қауіпсіздігінің кепілі ретінде функционалдық сауаттылығын қалыптастыру проблемасына арналған зерттеулер жүргізілді.

Авторлар бүгінгі таңда өмір сапасын сипаттайтын функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың маңыздылығына назар аударып, тіршілік қауіпсіздігі құрылымын көрсетуде. Зерттеулер функционалдық сауаттылық, оның құрылымы мен функциялары туралы түсінік береді, функционалдық сауаттылықтың құрылымдық компоненттерін (сауаттылықтың Ғаламдық түрлері және белгілі бір елге тән) және олардың орыс біліміндегі шеберлік тәжірибесін сипаттайды. Сондай-ақ өзгерістер жағдайында функционалдық сауаттылықты дамыту моделі көрсетілді.

Зерттеу нәтижелері ересек адамдарда да, балалар мен жасөспірімдерде де функционалдық сауаттылықты қалыптастыру проблемасын одан әрі дамыту үшін үлкен маңызға ие. Осындай педагогикалық жұмыстың белгілі бір жасына сәйкес келетін нақты мазмұнын анықтау, бастауыш сынып оқушылары үшін пайдалы және қызықты болатын тиімді әдістерді іздеу және сынау қажет.

Бастауыш білім беруде бастауыш сынып оқушыларын әртүрлі әлеуметтік жағдайларда қауіпсіз мінез-құлық негіздеріне оқытуға көп көңіл бөлінеді. Мұндай білім балаларға "қоршаған әлем" пәні бойынша, осы пәнді толықтыратын және өмір қауіпсіздігі негіздерін қалыптастыруға арналған оқу құралдарында беріледі.

Зерттеудің мақсаты оқу процесінде бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру процесін қарастыру болып табылады.

Зерттеу нысаны-кіші мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығы.

Зерттеу пәні-оқу процесінде бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру мәселелерін зерттеу.

Зерттеу гипотезасы: егер оқу процесінде бастауыш сынып оқушыларында функционалдық сауаттылықты қалыптастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар жасалып, енгізілсе, онда олар оқушылардың даму деңгейін арттыруға ықпал етеді.

Зерттеу міндеттері:

1. Бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру мәселесі бойынша әдебиеттерді теориялық талдау.

2. Бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру ерекшеліктерін қарастыру.

3. Бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар әзірлеу.

Зерттеудің теориялық маңыздылығы: оқу процесінде бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру ерекшеліктері қарастырылады.

Практикалық маңыздылығы: бұл жұмыста оқыту процесінде бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығының қалыптасуын анықтау бойынша тәжірибелік-эксперименттік жұмыс жүргізілді.

Зерттеу әдістері: әдебиеттерді талдау, синтез, төсеу, сауалнама, сауалнама, әңгіме, тестілеу.

Жұмыс құрылымы: бұл жұмыс кіріспеден, екі тараудан, қорытындыдан, пайдаланылған әдебиеттер тізімінен тұрады.

Қорытынды

Педагогикалық әдебиетті талдау функционалдық сауаттылықты қалыптастыру кезінде оқушылардың оқу қызметін бағалау жүйесінің ерекше маңызы бар екенін көрсетеді. Дәстүрліден айырмашылығы, бағаланатын параметрлер критерийлерге бөлінеді. Әр критерий білім, білік және дағды деңгейлерін, сондай-ақ белсенділік көрсеткіштерін анықтайды. Бағалау жүйесі ағымдағы, қалыптастырушы және қорытынды болып бөлінеді. Тоқсанның немесе жартыжылдықтың соңында оқушы "өте жақсы", "жақсы", "қанағаттанарлық" деп бөлінетін белгілі бір ұпай жиынтығын алады. Көріп отырғанымыздай, бағалаудың бұл түрінде оқушының өзін көрсетуге, көрсетуге көбірек мүмкіндігі бар. Оқушы бағаланады қызметі, ал бұл өте маңызды қалыптастыру кезінде оның функционалдық сауаттылығын.

Осылайша, мұндай бағалау жүйесі сабақта оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға, негізгі дағдылары мен дағдыларын дамытуға, ішкі өзін-өзі бағалауды тәрбиелеуге, оқушылардың оқу мотивациясын арттыруға көмектеседі. Ғылым мен техниканың дамуымен білімге қойылатын талаптар өсуде, олардың ауқымы кеңеюде, жаңа сапалық белгілер қалыптасуда. Сондықтан адамның функционалды сауаттылығы оның микросоциум жағдайларына бейімделу қабілетінің көрсеткіші деп айта аламыз. Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру үшін сабақта ғана емес, сабақтан тыс уақытта да ерекше білім беру ортасын құру қажет. Балалар мектепке әр түрлі келеді: жиналған және жиналмаған, мұқият және шашыраңқы, тез түсінеді және баяу, ұқыпсыз және ұқыпты. Олар біреуінде. Барлық балалар мектепке жақсы оқуға деген шынайы ниетпен келеді. Адамның әдемі қалауы – жақсы оқу-балалардың мектеп өмірінің барлық мағынасын ашады. Күшті немесе әлсіз емес-мүдделі адамдар бар. Өте жиі, тіпті әлсіздер де идеялардың өзіндік ерекшелігіне ие. Мұғалімдер адамға қолдау көрсетіп, дамытуы керек, адамға адамдармен, табиғатпен, мәдениетпен, өркениетпен бейбітшілік пен келісімде өмір сүруге көмектесуі керек, өйткені мектеп қазіргі заманғы мемлекетте функционалды сауаттылықты қалыптастырудың жалғыз және өте маңызды маңызды көзі болып табылады.

Зерттеудің екінші тарауында сауалнама жүргізгеннен кейін біз зерттелген сынып оқушыларының арасында оқушылардың көпшілігінде функционалдық сауаттылықтың төмен

деңгейі бар екенін білдік, олар дыбыстарды дұрыс анықтамайды, мәтін бойынша дұрыс жауапты нақты тұжырымдай алмайды, математикалық әрекеттерді орындай алмайды, мәтінді басшылыққа алмайды. Демек, алынған нәтижелер негізінде бастауыш сынып мұғалімдеріне Бастауыш сынып оқушыларында функционалдық сауаттылықты қалыптастыру бойынша әдістемелік ұсыныстар әзірлеу қажет деген қорытындыға келдік, атап айтқанда, баланы ойлауға, ойлауды дамытуға, проблемаларды көруге және оларды өз бетінше шешу жолдарын іздеуге үйрететін функционалдық оқу әдістерін қолдануды қарастырдық.

Осылайша, біздің зерттеуімізді жүргізгеннен кейін жұмыста қойылған міндеттер шешіліп, мақсатқа қол жеткізілді деп айтуға болады. Зерттеу гипотезасы, егер оқу процесінде бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру бойынша әдістемелік ұсыныстар жасалып, енгізілсе, онда олар оқушылардың даму деңгейін арттыруға ықпал етеді; өзінің рastaуын тапты.

Ертлеуова Анар Сахтапбергеновна

Учитель английского языка

КГУ «Общеобразовательная школа им. М.В.Ломоносова»
Атырауская область, Курмангазинский район, село Курмангазы

THE ROLE OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN MODERN ENGLISH LANGUAGE TEACHING

Introduction

In the 21st century, digital technologies have significantly transformed the field of education. English language teaching (ELT), in particular, has benefited from rapid technological development, which has introduced innovative tools, platforms, and methodologies into the classroom. The integration of digital technologies into modern English language teaching enhances learning opportunities, increases student engagement, and supports personalized instruction.

Digital Technologies in the ESL Classroom

Modern English teachers use a wide range of digital tools to improve the effectiveness of instruction. Learning management systems such as Moodle and Google Classroom allow teachers to organize materials, assign tasks, and monitor students' progress efficiently. Video conferencing platforms like Zoom and Microsoft Teams make дистанционное обучение possible and provide opportunities for real-time communication.

Interactive applications such as Kahoot! and Quizlet help teachers create engaging quizzes and vocabulary exercises. These tools promote active participation and make learning more dynamic and enjoyable. Additionally, multimedia resources including videos, podcasts, and online

articles expose students to authentic language and diverse accents, improving listening and comprehension skills.

Benefits of Digital Technologies

One of the main advantages of digital technologies in ELT is increased student motivation. Interactive tasks, gamification, and multimedia content make lessons more attractive and interactive. Technology also supports differentiated instruction, allowing teachers to adapt materials to students' individual needs and proficiency levels.

Another important benefit is accessibility. Students can access learning materials anytime and anywhere, which encourages autonomous learning. Online dictionaries, translation tools, and language-learning apps provide immediate feedback and support outside the classroom.

Moreover, digital communication tools enable collaboration between students from different countries. International projects and online exchanges promote intercultural competence and authentic communication in English.

Challenges and Limitations

Despite numerous advantages, the integration of digital technologies also presents certain challenges. Not all students have equal access to devices and stable internet connections. Teachers may face difficulties related to technical problems or lack of digital competence. In addition, excessive use of technology can reduce face-to-face interaction and negatively affect students' attention.

Therefore, it is essential to maintain a balanced approach. Technology should not replace traditional teaching methods but rather complement them.

Conclusion

Digital technologies play a crucial role in modern English language teaching. They enhance engagement, provide flexible learning opportunities, and support personalized education. However, successful implementation requires proper training, thoughtful integration, and equal access to resources. When used effectively, digital tools can significantly improve the quality of English language education and prepare students for communication in a globalized world.

References

1. Chapelle, C. A. (2001). *Computer applications in second language acquisition: Foundations for teaching, testing and research*. Cambridge University Press.
2. Dudeney, G., & Hockly, N. (2012). *ICT in ELT: How did we get here and where are we going?* *ELT Journal*, 66(4), 533–542. <https://doi.org/10.1093/elt/ccs050>
3. Hubbard, P., & Levy, M. (Eds.). (2006). *Teacher education in CALL*. John Benjamins Publishing Company.
4. Kessler, G. (2018). Technology and the future of language teaching. *Foreign Language Annals*, 51(1), 205–218. <https://doi.org/10.1111/flan.12318>
5. Richards, J. C. (2015). *Key issues in language teaching*. Cambridge University Press.
6. Stockwell, G. (2013). Technology and motivation in English-language teaching and learning. In E. Ushioda (Ed.), *International perspectives on motivation* (pp. 156–175). Palgrave Macmillan.
7. Warschauer, M., & Healey, D. (1998). Computers and language learning: An overview. *Language Teaching*, 31(2), 57–71. <https://doi.org/10.1017/S0261444800012970>

Турашева Жансая Мухтаровна

Бастауыш сынып мұғалімі, педагогика ғылымдарының магистрі, педагог-сарапшы
"Жүсіпбек Аймауытұлы атындағы №24 жалпы орта білім беретін мектеп" ШЖҚ МКК
Ақмола облысы, Астана қаласы, Есіл ауданы

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ЖАЗУҒА ҮЙРЕТУДІҢ ТИІМДІ ЖАҢА ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ

Мақалада бастауыш сынып оқушыларының жазу дағдысын қалыптастыруда қолданылатын заманауи педагогикалық әдіс-тәсілдердің тиімділігі қарастырылады. Жазуға үйрету үдерісінде оқушылардың жас және психофизиологиялық ерекшеліктерін ескеру қажеттілігі ғылыми тұрғыда негізделеді. Креативті жазу тапсырмалары, ойын технологиялары, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар және саралап оқыту әдістері арқылы оқушылардың жазбаша сөйлеу дағдысын дамыту жолдары сипатталады. Ұсынылған әдіс-тәсілдер бастауыш білім беру тәжірибесінде тиімді қолдануға бағытталған.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру – негізгі стратегиялық міндеттердің бірі. Осы міндетті жүзеге асыруда бастауыш сыныпта жазуға үйрету жұмысы айрықша маңызға ие. Жазу – оқушының тілдік құзыреттілігін, логикалық ойлауын және шығармашылық қабілетін дамытатын маңызды оқу әрекеті.

Бастауыш сынып кезеңінде дұрыс қалыптасқан жазу дағдысы оқушының кейінгі білім алу үдерісіне тікелей ықпал етеді. Сондықтан жазуға үйретуді заманауи талаптарға сай ұйымдастыру, тиімді әдіс-тәсілдерді жүйелі қолдану мұғалімнің кәсіби шеберлігін талап етеді.

Жазуға үйрету барысында оқушының қол моторикасының дамуы, дыбыс пен әріп арасындағы байланысты меңгеруі, сөздік қоры мен сөйлеу мәдениеті ескерілуі қажет. Жазу әрекеті тек техникалық дағды емес, ол – ойлау әрекетінің нәтижесі. Осыған байланысты жазу тапсырмалары оқушының логикалық және шығармашылық ойлауын дамытуға бағытталуы тиіс.

Креативті жазу тапсырмалары оқушылардың шығармашылық белсенділігін арттырып, өз ойын еркін жеткізуіне мүмкіндік береді. Сурет бойынша мәтін құрастыру, сөйлемді жалғастыру, шағын әңгіме жазу сияқты жұмыстар жазбаша тілдің дамуына ықпал етеді.

Ойын элементтері арқылы ұйымдастырылған жазу тапсырмалары бастауыш сынып оқушыларының қызығушылығын арттырады. Әріптерден сөз құрау, қате сөздерді түзету, сөз тізбегін жалғастыру секілді ойындар жазу дағдысын қалыптастыруда тиімді нәтиже береді.

АКТ құралдарын пайдалану сабақтың тиімділігін арттырып, оқушылардың танымдық белсенділігін күшейтеді. Интерактивті жаттығулар мен электронды тапсырмалар оқушылардың зейінін шоғырландырып, жазуға деген қызығушылығын арттырады.

Оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, тапсырмаларды деңгейлеп ұсыну жазу дағдысының қалыптасуына оң әсер етеді. Бұл әдіс әр оқушының білім алу мүмкіндігін толық ашуға жағдай жасайды.

Жазба жұмыстарын талдау барысында қолдауға негізделген кері байланыс беру оқушының өзіне деген сенімін арттырады. Өзін-өзі және өзара бағалау тәсілдері оқушылардың жауапкершілігін қалыптастырып, оқу үдерісіне белсенді қатысуына ықпал етеді.

Қорыта айтқанда, бастауыш сынып оқушыларын жазуға үйретуде заманауи әдіс-тәсілдерді жүйелі қолдану білім сапасын арттырудың тиімді жолы болып табылады. Мұғалімнің кәсіби шеберлігі мен жаңашыл көзқарасы оқушылардың жазу дағдысының сапалы қалыптасуына тікелей әсер етеді. Ұсынылған әдістер бастауыш білім беру тәжірибесінде кеңінен қолдануға лайық және оң нәтижелер береді.

Карабаева Жанерке Бауржановна

Мұғалім - логопед

Түркістан облысының білім басқармасының

«№2 арнайы мектеп-интернаты» коммуналдық мемлекеттік мекемесі

«ШАЛҚАН» ЕРТЕГІСІ

Ашық логопедиялық сабақ

Сабақтың тақырыбы: «Шалқан» ертегісі.

Сабақтың түрі: Түзету-дамыту сабағы.

Сабақтың мақсаты: Баланың сөйлеу тілін және танымдық қабілеттерін дамыту, сөздік қорын молайту, сөзді түсінуін, айтуын және қарапайым байланыстырып сөйлеуін қалыптастыру. Артикуляциялық аппаратты дамыту. Дыбыстарды анық айтуға жаттықтыру. Сөздерді дұрыс айтуға үйрету.

«Шалқан» ертегісінің мазмұнын түсіндіру, кейіпкерлерді таныстыру. Ертегі мазмұнын түсініп, жүйелі әңгімелей білуге дағдыландыру. Тыңдалым, айтылым, жазылым және есте сақтау қабілетін жетілдіру. Ұсақ және жалпы моториканы дамыту.

Көрнекіліктер:

«Шалқан» ертегісінің суреттері. Кейіпкерлердің бейнелері (ата, әже, немере, ит, мысық, тышқан). Түрлі-түсті қағаздан шығалырған есіктер. презентация, ертегінің толық бейнетаспасы, зейінді дамытуға арналған тапсырмалар.

Сабақтың барысы:

I. Ұйымдастыру кезеңі (2–3 минут)

- Сәлемдесу
- Психологиялық дайындық: Баланың сабаққа қызығушылығын арттыру

Әдемі: Күннің көзі ашылып, Көкке шуақ шашылсын.

Құтты қонақ келіпті, Төрімізге еніпті.

Логопед: Амандасу үлкенге, Тәрбиенің басы ғой,

Ал, қанекей, Әдемі. «Сәлем» дейік үлкенге.

Әдемі: Саламатсыздар ма ұстаздар!

Логопед: (Баланың көңіл күйін сұрау)

- Әдемі бүгін сенің көңіл-күйің қандай?

Әдемі: - Жақсы

Логопед: Маған қара. Күлімде

– Сабаққа дайынсың ба?

Әдемі екеуміз алдымен өткен сабақты еске түсірейік.

Өткен сабақта біз нелер туралы – айттық?

Әдемі: - Өткен сабақта көкөністер туралы өттік.

Логопед: (Үй тапсырмасы. 2-3 минут) Үй тапсырмасына не берілді.

Әдемі: Тамыржемісті көкөністерді ажыратып келу.

Логопед: Жарайсын!!!

Әдемі алдындағы кеспе қағаздарда көкөністер берілген (қызанақ, шалқан, сәбіз, қияр, қызылша, тәтті бұрыш, асқабақ, қырыққабат), осы көкөністердің арасынан тамыржемісті көкөністерді ажыратып көрсет.

Бөліп алған көкөністеріңді ата: сәбіз, қызылша, шалқан.

Көкөністердің түстері қандай: қызғылт сары, күлгін, сары.

Ал біздің алдымызда қарашы себетте тамыржемісті көкөністер өсіп тұр екен, осы көкөністерді жұлып теріп алайық. Сәбізден бастайық.

1. Сәбіз – тыныс алу жаттығуларын жасау.

2. Қызылша – тілге арналған жаттығулар: «Тәтті шырын», «Тіс тазалау»

3. Қызылша – тілге арналған жаттығулар: «Алтыбақан», «Футбол»

4. Шалқан - Мимикалық жаттығулар

5. Шалқан – Вокалды жаттығулар.

6. Соңғы шалқан- жұлынбайды.

Неге жұлынбай жатыр тақтаға назар аударайықшы.

Шалқан (ЖИ) – Әдемі сәлеметсіңбе маған сенің көмегің қажет. Мен пістім жерден шығатын уақытым келді. Сен маған көмек береді деп сенемін. Маған көмектесу үшін мына себеттегі тапсырмаларды орындау қажет.

Логопед: Әдемі шалқанға көмектесеміз ба?

Әдемі: Ия, көмектесеміз.

Логопед: Олай болса тапсырмаларды орындайық. (себеттен бірінші тапсырманы алады: карточкада ертегі суреті тұрады)

-Әдемі бұл ненің суреті?

Әдемі: - Ертегінің суреті.

Логопед: Дұрыс айтасың. Мен саған тапсырманы оқып берейін.

1- тапсырма. (Ертегіні тыңдау. 2 минут) Суреттегі ертегіні мұқият көріп, тыңдап ал.

(«Шалқан» ертегінің мазмұнын бейнетаспа арқылы тыңдау)

Тыңдалым: «Шалқан» ертегісі

Ерте ерте ертеде... бір кемпір мен шал болыпты. Олардың немере қызы, болыпты. Бірде шал шалқан отырғызады. Күн шығады. Жаңбыр жауады.. Шалқан үп-үлкен боп өседі. Бір күні шал шалқанды жерден суырып алмақшы болады. Ары тартады, бері тартады. Бірақ шалқанды шығара алмайды.

Шал көмекке кемпірін шақырады. Кемпір шалдан, шал шалқаннан ұстап, ары тартады, бері тартады. Бірақ орнынан қозғалта да алмайды.

Кемпір көмекке немере қызын шақырады. Немересі кемпірден, кемпір шалдан, шал шалқаннан ұстап, ары тартады, бері тартады. Тағы да суырып шығара алмайды. Немере қызы итін шақырады. Ит қыздың етегінен, немересі кемпірден, кемпір шалдан, шал шалқаннан ұстап, ары тартады, бері тартады. Шалқанды тарта алмайды. Енді ит көмекке мысықты шақырады. Мысық

иттің құйрығынан, ит қыздың етегінен, немересі кемпірден, кемпір шалдан, шал шалқаннан ұстап, ары тартады, бері тартады. Шалқанды тарта алмайды.

Мысық болса, тышқанды шақырады. Тышқан келіп мысықтың құйрығынан, мысық иттен, ит немересінің етегінен, қыз кемпірден, кемпір шалдан, шал шалқаннан ұстайды. Олар тарта тарта ақыры шалқанды жұлып алады.

Соңында, шал, оның кемпірі, қызы, иті мысығы және тышқан шалқаннан жасалған дәмді сорпаны ішеді.

Логопед: Ертегіні мұқият тыңдап алдық, енді сен маған айтшы шалқанға көмектесу үшін бірінші кім көмекке келеді екен?

Әдемі: Ата келеді.

Логопед: Жарайсың. Біз бірінші тапсырманы орындадық, ертегіні мұқият тыңдадық Ата көмекке келді. (Атаның суретін шалқанға қосамыз)

Әдемі: Ата шалқанда тартады тартады суырып ала алмайды.

Логопед: Есіңе түсірші Ата көмекке кімді шақырады?

Әдемі: Әжені шақырады.

Логопед: Дұрыс айтасың. Әжені шақыру үшін біз не істеу керекпіз?

Әдемі: Себеттегі тапсырманы орындау керекпіз?

Кеңістікті бағдарлау. (2 минут)

2- тапсырма. Шалқанның қайда орналасқанын айтып беру қажет.

Үстелдің үстінде, үстелдің астында, үстелдің жанында, үстелдің артында, үстелдің алдында.

Логопед: Жарайсың. Екінші тапсырманы орындадық. Кім келеді көмекке? **Әдемі:** Әже келеді (Әженің суретін атаға жалғастырамыз)

Әдемі: Ата мен Әже шалқанда тартады тартады суырып ала алмайды.

Логопед: Есіңе түсірші әже көмекке кімді шақырады?

Әдемі: Немере қызын шақырады.

Логопед: Дұрыс айтасың. Немере қызды шақыру үшін біз не істеу керекпіз?

Әдемі: Себеттегі тапсырманы орындау керекпіз?

Нейро жаттығу: (1 минут)

3- тапсырма. Орыңнан тұрып тақтаға мұқият қарап, нейро жаттығуды бірге орында. (Бейнебаянда көрсетіп тұрады)

Логопед: Жарайсың. Үшінші тапсырманы орындадың. (Немеренің суретін әжеге жалғаймыз).

Әдемі: Ата, әже және немере қызы шалқанда тартады, тартады суырып ала алмайды.

Логопед: Немере қызы көмекке нені шақырады?

Әдемі: Күшігін шақырады.

Логопед: Дұрыс айтасың. Күшікті шақыру үшін себеттегі тапсырманы орындау керекпіз?

Ұсақ маторикаға арналған жаттығу: 4- тапсырма. (2-3 минут) Күшікті бүтіндеп, әрлеп бер. (дөңгелек тесіктерді жоғары төмен тігу арқылы күшікті әрлеу)

Логопед: Жарайсың. Төртінші тапсырманы орындадың. (Күшік суретін немере қызға жалғастыру)

Әдемі: Ата, әже және немере қыз, күшік шалқанда тартады, тартады суырып ала алмайды.

Логопед: Күшік көмекке нені шақырады?

Әдемі: Мысықты шақырады.

Логопед: Дұрыс айтасың. Мысықты шақыру үшін себеттегі тапсырманы орындау керексің?

Жалпы белсенділікті арттыру. 5- тапсырма. (2-3 минут) Кедіргілерден өтіп сандарды ретімен жина. (Ыдыста сандар жазылады, ретімен жинау керек)

Логопед: Жарайсың. Бесінші тапсырманы орындадың. (Мысықты күшікке жалғаймыз)

Әдемі: Ата, әже және немере қыз, күшік, мысық шалқанда тартады, тартады суырып ала алмайды.

Мысық көмекке нені шақырады?

Әдемі: Тышқанды шақырады.

Логопед: Дұрыс айтасың. Жарайсын !!! Тышқанды шақыру үшін себеттегі соңғы тапсырманы орындаймыз.

Жазылым: 6- тапсырма. (3-4 минут) Тышқанды тап. Тышқан қай бөлмеде жүр екен? Адасып жүрген тышқанды табу қажет. (Тақтада есіктер жабысып тұрады, есіктің артында кейіпкерлердің суреті, ашып, ретімен кейіпкерді атап, сөздің бірінші әрібін астына жаз)

Логопед: Жарайсың. Алтыншы тапсырманы орындадың.

Дұрыс орындасаң Тышқан көмекке келеді.

Әдемі: Ата, әже, немере қыз, күшік, мысық және тышқан шалқанда тартады, тартады суырып алады!!!

Логопед: Осылайша барлығы бірлесе тартып, шалқанды жерден суырып алады.

Шалқан (ЖИ) – Рахмет саған Әдемі сен тапсырмаларды тиянақты, дұрыс орындаған үшін мені жерден суырып алды. Сен маған көмек көрсеткенің үшін саған арнайы сылығым бар. Себеттегі сыйлықты алады.

V. Кері байланыс. (2 минут)

Сұрақ-жауап әдісі арқылы.

Әдемі саған ертегі ұнады ма?

Бүгінгі сабақта қандай ертегімен таныстық?

«Шалқан» ертегісінің кейіпкерлерін ретімен ата.

Қай кейіпкер ұнады?

Бұл ертегінің мағынасы қандай? (Бірлікте)

VI. Қорытынды бөлім (2 минут)

Міне, Әдемі, бүгін біз «Шалқан» ертегісі туралы білдік. Бір-бірімізге көмектессек, барлық істеріміз жақсы нәтиже береді екенің түсіндік.

Бағалау: Ауызша мадақтау

Үй тапсырмасы:

Сандар арқылы кеспе қағаздарды жинайсың.

Суретке қарап кейіпкерлерді атайсың.

Осымен сабағымыз аяқталды, белсенді қатысқаныңа рахмет, сау бол!

Костанова Сауле Сайрановна

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, педагог - модератор
«Ақмола облысы білім басқармасының Зеренді ауданы бойынша білім бөлімінің
Зеренді ауылы №1 жалпы білім беретін мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі

ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІН ОҚИТУДА ЖҰМЫС ПАРАҚШАЛАРЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫ БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУ

Аннотация. Мақалада қазақ әдебиетін оқыту үдерісінде жұмыс парақшаларын жүйелі және ғылыми негізде қолдану арқылы оқушы белсенділігін арттырудың теориялық-әдіснамалық және практикалық қырлары талданады. Қазіргі білім беру кеңістігіндегі құзыреттілікке бағытталған оқыту талаптары тұрғысынан қарастырғанда жұмыс парақшалары оқушының танымдық дербестігін қалыптастыратын, мәтінді терең талдауға жетелейтін, шығармашылық ойлауын дамытатын тиімді құрал екендігі дәлелденеді. Зерттеуде әдеби мәтінді қабылдау психологиясы, интербелсенді әдістер жүйесі, саралап оқыту ұстанымдары мен қалыптастырушы бағалау тетіктері жұмыс парақшалары құрылымымен сабақтастырыла қарастырылады. Автор жұмыс парақшаларының репродуктивтік тапсырмалармен шектелмей, проблемалық сұрақтар, интерпретациялық талдау, салыстырмалы әдебиеттану элементтері, рефлексиялық пайымдау тапсырмалары арқылы оқушыны субъектілік позицияға шығаратынын айқындайды. Мақалада нақты әдістемелік үлгілер, тапсырма құрастыру алгоритмдері және педагогикалық тәжірибеде қолдану жолдары ұсынылады.

Кілт сөздер: қазақ әдебиеті, жұмыс парақшасы, оқушы белсенділігі, интербелсенді оқыту, мәтін талдау, саралап оқыту, қалыптастырушы бағалау, құзыреттілік, әдеби интерпретация, рефлексия.

Қазақ әдебиетін оқыту мәселесі қазіргі кезеңде тек мазмұнды меңгерту аясында ғана емес, оқушының тұлғалық дамуын қамтамасыз ететін күрделі педагогикалық үдеріс ретінде қарастырылып отыр. Әдеби білім беру кеңістігінде оқушыны мәтіннің пассивті қабылдаушысы деңгейінде қалдыру білім сапасының формалдылығына алып келетіні анық байқалады. Осы тұрғыдан алғанда сабақ құрылымына енгізілетін әрбір әдіс пен тәсіл оқушының танымдық белсенділігін оятуға, оның өзіндік ойлау жүйесін қалыптастыруға бағытталуы тиіс. Жұмыс парақшалары аталған міндетті жүзеге асырудың нәтижелі құралы ретінде қарастырылғанда ғана өзінің дидактикалық әлеуетін толық аша алады. Өйткені жүйелі түрде құрастырылған парақша оқушыны мәтінді жай мазмұндап беруге емес, оның астарлы мағынасын ашуға, көркемдік ерекшелігін талдауға, авторлық позицияны анықтауға жетелейді. Мұндай тапсырмалар әдеби шығарманы тұтас қабылдауға мүмкіндік беріп, талдау барысында салыстыру, жалпылау, дәлелдеу сияқты ойлау операцияларын белсендіреді. Әдебиет сабағында оқушы белсенділігінің төмен болуы көбіне сұрақтардың біржақтылығымен және дайын жауапқа бағдарланған тапсырмалармен байланысты екені тәжірибеде жиі байқалады.

Сондықтан жұмыс парақшалары мазмұндық, құрылымдық және әдістемелік тұрғыдан жаңаша ұйымдастырылуы қажет. Оқушының өз пікірін дәлелдеуіне, балама көзқарастарды салыстыруына мүмкіндік беретін тапсырмалар ғана оның интеллектуалдық әлеуетін ашады. Білім беру үдерісіндегі осындай өзгерістер қазақ әдебиетін оқытудың сапасын арттыруға ықпал етеді.

Жұмыс парақшаларын ғылыми-әдістемелік негізде қарастыру үшін ең алдымен оқушы белсенділігі ұғымының педагогикалық мәнін айқындау қажет. Белсенділік тек сыртқы әрекетпен шектелмей, ішкі танымдық үдерістердің қарқындылығын білдіреді. Әдеби мәтінді қабылдау барысында оқушының эмоциялық, зияткерлік және құндылықтық қатынасы қатар қалыптасады. Егер тапсырма жүйесі оқушыны дайын ақпаратты қайталауға бағыттаса, оның ішкі рефлексиясы дамымайды. Ал жұмыс парақшалары арқылы қойылған проблемалық сұрақтар оқушыны мәтінге қайта үнілуге, дәлел іздеуге, өз болжамын негіздеуге мәжбүр етеді. Мұндай жағдайда білім алушы өз оқу әрекетінің субъектісіне айналады. Парақша құрылымында мәтінге дейінгі, мәтінмен жұмыс және мәтіннен кейінгі кезеңдер өзара логикалық байланыста ұйымдастырылғанда ғана танымдық белсенділік жүйелі сипат алады. Әдеби кейіпкер әрекетін бағалау, тарихи-әлеуметтік контексті саралау, көркемдік тәсілдерді анықтау сияқты тапсырмалар оқушының талдау мәдениетін қалыптастырады. Нәтижесінде сабақ барысында пікірталас туындайды, әртүрлі интерпретациялар пайда болады, оқушылар арасында зияткерлік қарым-қатынас орнайды. Осындай ортада қалыптасқан білім ұзақ мерзімді есте сақтауға негіз болады. Бұл тәсіл оқытудың мазмұндық жағын ғана емес, тәрбиелік аспектісін де күшейтеді.

Қазақ әдебиеті сабақтарында жұмыс парақшаларын қолдану мәтінмен терең жұмыс істеудің нақты алгоритмін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Алдымен тапсырмалар жүйесі оқушының жас ерекшелігіне және сынып деңгейіне сәйкес сараланып берілуі тиіс. Репродуктивтік сипаттағы сұрақтар мәтін мазмұнын меңгеруге бағытталса, аналитикалық тапсырмалар көркемдік құрылымды ашуға негізделеді. Интерпретациялық сипаттағы тапсырмалар оқушыны авторлық идеяны өз пайымымен байланыстыруға жетелейді. Парақшада ашық сұрақтар мен дәлелдеуді қажет ететін тапсырмалар басым болған жағдайда сыни ойлау дағдылары дамиды. Мысалы, кейіпкер әрекетіне қатысты моральдық дилемма ұсыну арқылы оқушыны құндылықтық таңдау жасауға ынталандыруға болады. Осындай тапсырмалар әдеби мәтінді өмірмен байланыстыра қарастыруға жол ашады. Парақша құрылымына рефлексиялық бөлім енгізу оқушының өз оқу нәтижесін бағалауына ықпал етеді. Әрбір жауаптың негізделуін талап ету оқушының тілдік сауаттылығын арттырады. Жүйелі түрде қолданылған жұмыс парақшалары оқушылардың жазбаша тілін дамытуда да маңызды рөл атқарады. Бұл үдеріс әдебиет сабағын тек мазмұн айту алаңынан интеллектуалдық талдау кеңістігіне айналдырады.

Қалыптастырушы бағалау жүйесімен ықпалдастырылған жұмыс парақшалары оқушы жетістігін объективті саралауға мүмкіндік береді деген тұжырымды тереңдете қарастырсақ, бұл үдерістің тек бақылау қызметін емес, оқу әрекетін басқару тетігін де атқаратынын байқаймыз, өйткені алдын ала анықталған критерийлер оқушыға бағыт-бағдар беріп қана қоймай, оның танымдық стратегиясын саналы түрде құруына негіз қалайды. Бағалау өлшемдерінің ашықтығы білім алушының ішкі уәжін күшейтеді, себебі ол қандай әрекетінің нәтижелі, қай тұсының жетілдіруді қажет ететінін айқын аңғарады. Дескрипторлар нақты, өлшенетін және мазмұндық тұрғыдан терең құрылған жағдайда оқушы жауап сапасын сыртқы талап үшін емес, ішкі сапа стандартына сәйкестендіруге ұмтылады. Осындай жүйе қалыптасқанда оқушы өзінің танымдық әрекетіне сыни көзқараспен қарап, әлсіз тұстарын түзетуге талпынады, бұл өз кезегінде өзін-өзі реттеу дағдысын дамытады. Жұмыс парақшаларында берілген тапсырмалар бағалау критерийлерімен тікелей байланыстырылғанда, әрбір сұрақ белгілі бір құзыреттілікті қалыптастыруға бағытталады, сондықтан бағалау кездейсоқ сипат алмайды. Мұғалімнің кері байланысы құрылымдық талдау түрінде ұсынылса, яғни жауаптың логикалық жүйесі, дәлелдерінің дәйектілігі, тілдік

нормаларды сақтау деңгейі сараланып көрсетілсе, оқушы өзінің академиялық мәдениетін жетілдіруге нақты мүмкіндік алады. Мұндай жағдайда бағалау жазалау немесе іріктеу құралы емес, оқытудың ажырамас бөлігіне айналады. Жазбаша жауаптарды кезең-кезеңімен салыстыру арқылы оқушының ілгерілеу динамикасын көруге болады, бұл ұзақ мерзімді нәтижеге бағытталған оқытудың тиімділігін арттырады. Бағалау үдерісіне талдау элементтерін енгізу арқылы мұғалім мен оқушы арасында серіктестік қатынас орнайды, себебі білім алушы өз еңбегінің нәтижесін түсініп, оны жетілдіру жолдарын саналы түрде іздейді. Осылайша қалыптастырушы бағалау мен жұмыс парақшаларының ықпалдастығы әдеби білімді терең әрі сапалы меңгерудің әдіснамалық негізіне айналады.

Әдеби шығарманы талдау кезінде бағалау тек мазмұнды білу деңгейімен шектелмеуі тиіс деген қағида қазіргі әдістемелік талаптармен толық үндеседі, өйткені көркем мәтінді түсіну үдерісі тек ақпаратты қайта жаңғырту емес, күрделі интерпретациялық әрекет екені белгілі. Оқушының дәлел келтіру қабілеті оның мәтінге сыни тұрғыдан қарай алатынын көрсетеді, ал дәлелдің мәтіндік негізге сүйенуі ғылыми талдау мәдениетінің қалыптасқанын айғақтайды. Мәтіннен орынды үзінді таңдай білу үшін білім алушы шығарманың композициялық құрылымын, образдық жүйесін және идеялық мазмұнын тұтастай түсінуі қажет, сондықтан бұл дағды жоғары деңгейлі ойлау операцияларын талап етеді. Өз ойын жүйелі жеткізу қабілеті тек тілдік сауаттылықтың емес, логикалық ойлаудың да көрсеткіші болып табылады, себебі ойдың құрылымы мен мазмұны өзара тығыз байланыста қалыптасады. Жұмыс парақшаларында осындай талаптарды қамтитын тапсырмалар енгізілгенде, оқушы жауапты формалды түрде емес, саналы талдау нәтижесінде құрастырады. Өзін-өзі бағалау элементтері білім алушыны өзінің оқу нәтижесіне сырттай қарауға үйретеді, бұл рефлексиялық ойлауды дамытады. Егер оқушы жауаптан кейін өз жұмысына талдау жасап, жетістігі мен кемшілігін нақты айқындаса, онда ол келесі тапсырмада сапалы нәтижеге жетуге ұмтылады. Бұл үдеріс жауапкершілік сезімін қалыптастырып қана қоймай, тұлғалық өсуге ықпал етеді, өйткені білім алушы өз еңбегінің нәтижесін өзі саралауға дағдыланады. Әдеби талдауда сапалық өлшемдерге басымдық беру оқушыны шығармашылық ізденіске жетелейді, себебі ол дайын үлгіні қайталаудан гөрі, жеке пайымын ұсынуға талпынады. Нәтижесінде бағалау үдерісі білім сапасын арттырудың ішкі механизміне айналып, әдеби білімнің мазмұндық тереңдігі мен әдіснамалық тұтастығын қамтамасыз етеді.

Қорыта айтқанда, жұмыс парақшалары қазақ әдебиетін оқытуда оқушы белсенділігін арттырудың пәрменді құралы ретінде қарастырылуы тиіс. Олар дұрыс ұйымдастырылған жағдайда сабақ құрылымын жаңғыртып, оқытудың мазмұндық тереңдігін қамтамасыз етеді. Әдеби мәтінді талдау барысында оқушының дербес ойлау қабілеті дамиды, пікір айту мәдениеті қалыптасады, шығармашылық белсенділігі күшейеді. Мұғалім тарапынан ғылыми негізде құрастырылған тапсырмалар жүйесі білім алушыны репродуктивтік деңгейден аналитикалық және интерпретациялық деңгейге көтереді. Бұл тәсіл қазіргі білім беру парадигмасындағы құзыреттілікке бағытталған талаптарға толық жауап береді. Әдебиет сабағында жұмыс парақшаларын жүйелі қолдану оқушылардың танымдық қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың тұлғалық қалыптасуына да оң әсер етеді. Нәтижесінде әдеби білім беру үдерісі мазмұнды, терең әрі нәтижелі сипат алады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Дауренбекова, Л. Алаш қайраткерлерінің аударма шығармалары негізінде оқытудың адами құндылықтар мен табыстылыққа әсері / Л. Дауренбекова, Е. Солтанаева, Е. Адаева // *Journal of Social Studies Education Research*. – 2025. – Т. 16, № 2. – С. 39-73
2. Зимняя, И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И.А. Зимняя // *Высшее образование сегодня*. – 2019. – № 5. – С. 34-42.
3. Балтабаева, Ж.Қ. Оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру жолдары / Ж.Қ. Балтабаева // *Педагогика және психология*. – 2021. – № 2. – Б. 67-73.

Мынбаева Индира Болатбековна
 Бастауыш сынып мұғалімі
 Толыбай жалпы орта білім беретін мектебі
 Ақтөбе облысы, Әйтеке би ауданы

БАСТАУЫШ БІЛІМ БЕРУДЕ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ МҮМКІНДІКТЕРІН ПАЙДАЛАНУ

Аннотация: мақалада бастауыш сыныпта жасанды интеллект мүмкіндіктерін қолдану арқылы оқытудың инновациялық тәсілдері қарастырылады. ЖИ платформалары оқушылардың функционалдық сауаттылығын, логикалық ойлау, шығармашылық және әлеуметтік дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Автор дербестендірілген оқыту, интерактивті симуляциялар, диагностикалық және адаптивті жүйелер арқылы білім беру сапасын арттыру жолдарын сипаттайды. Мақала практикалық ұсыныстар мен әдістемелік негіздемелерді қамтиды.

Кілт сөздер: жасанды интеллект, бастауыш білім, функционалдық сауаттылық, адаптивті оқыту, интерактивті платформа, когнитивтік даму, шығармашылық дағдылар, оқу аналитикасы, педагогикалық инновация, этика.

Қазіргі білім беру саласы қарқынды цифрландыру және технологиялық трансформация кезеңінде дамып келеді. Бастауыш сыныптарда оқыту процесі тек білім беру ғана емес, сонымен қатар оқушының ойлау қабілетін, шығармашылық және әлеуметтік дағдыларын дамытуға бағытталуы қажет. Жасанды интеллект (ЖИ) негізіндегі цифрлық құралдар бұл мақсаттарға қол жеткізудің тиімді тәсілі ретінде қарастырылады. Олар оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, білім беруді дербестендіруге, оқу материалын визуалды және интерактивті түрде ұсынуға мүмкіндік береді.

Бастауыш сыныпта функционалдық сауаттылықты қалыптастыру – оқушының оқу мен өмірлік тәжірибені байланыстыра білу қабілетін дамыту. Жасанды интеллект платформалары осы бағытта маңызды рөл атқарады. Мысалы, адаптивті оқыту жүйелері әрбір оқушының білім деңгейін талдап, келесі тапсырмаларды оның жеке мүмкіндіктеріне сәйкес бейімдейді. Бұл әдіс оқушыны біртіндеп күрделі ойлау әрекеттеріне дайындап, өзінің күшті және әлсіз тұстарын тануға көмектеседі.

Цифрлық құралдардың тағы бір артықшылығы – визуализация мен ойын элементтерін пайдалану арқылы оқытудың тиімділігін арттыру. Математика, тіл дамыту, табиғат тану пәндерінде интерактивті модельдер, мультимедиялық презентациялар, логикалық ойындар оқушылардың назарын ұстап, ақпаратты есте сақтауды жеңілдетеді. Жасанды интеллект жүйелері оқушының жауаптарын талдап, қателердің себептерін анықтай отырып, оқу материалын қайта ұйымдастыра алады, бұл білімнің тұрақты меңгерілуіне ықпал етеді.

Бастауыш сыныптағы оқытуда ЖИ құралдары дербестендірілген оқытуды іске асыруға мүмкіндік береді. Мысалы, оқу платформалары жеке тапсырмалар мен жаттығуларды

автоматты түрде құрастырып, оқушының жауаптарына жылдам кері байланыс береді. Мұғалім бұл процеске бақылаушы және бағыттаушы ретінде қатыса отырып, әр оқушының даму траекториясын нақты көре алады. Бұл тәсіл функционалдық сауаттылықтың барлық компоненттерін – есептеу, интерпретациялау, проблеманы шешу және коммуникация дағдыларын – дамытуға қолайлы.

Жасанды интеллект құралдарын қолдану оқушының шығармашылық қабілеттерін арттыруға да мүмкіндік береді. Мысалы, сурет салу, әңгімелеу, конструкторлық ойындар және сценарий құрастыру сияқты тапсырмаларды цифрлық платформаларда орындау барысында оқушы өз идеяларын визуалды және мәтіндік форматта жүзеге асырады. Бұл тек пәндік білімді ғана емес, жалпы когнитивтік дағдылар мен эмоционалды интеллектін де дамытуға ықпал етеді.

Сонымен қатар, ЖИ технологиялары бастауыш сынып мұғалімінің кәсіби қызметін жеңілдетеді. Автоматтандырылған бағалау жүйелері, оқу аналитикасы және есеп беру құралдары мұғалімге оқушылардың жетістіктерін бақылау, сабақ жоспарын бейімдеу және оқу нәтижелерін талдау мүмкіндігін береді. Мұндай аналитикалық негізделген тәсіл сабақтың сапасын арттыруға, оқушының дербестік қабілеттерін ескеруге жағдай жасайды.

Цифрлық платформалар арқылы пәнаралық байланыстарды күшейту де мүмкін. Мысалы, математикалық тапсырмаларды тіл дамыту немесе жаратылыстану пәндерімен байланыстыра орындау оқушылардың кешенді ойлауын дамытуға ықпал етеді. Жасанды интеллект мұндай тапсырмаларды автоматты түрде құрастырып, оқушының түсіну деңгейіне сәйкес бейімдей алады, бұл оқу процесін қызықты әрі тиімді етеді.

Бастауыш білім беру саласында ЖИ мүмкіндіктерін тиімді пайдалану үшін этикалық және психологиялық аспектілерді ескеру маңызды. Оқушылардың жас ерекшелігіне байланысты технологияға тәуелділікті шектеу, жеке деректерді қорғау, сандық платформалардың қолжетімділігі мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету қажет. Мұғалім технологияны тек көмекші құрал ретінде қолдануы тиіс, негізгі назар оқушының өзіндік танымдық әрекетіне аударылуы қажет.

Бастауыш сыныпта жасанды интеллект (ЖИ) мүмкіндіктерін пайдалану тек пәндік білімді меңгеруге ғана емес, оқушылардың танымдық белсенділігін, әлеуметтік және эмоционалды дамуын қолдауға бағытталған. ЖИ платформалары оқушылардың когнитивтік деңгейін талдап, жеке оқыту траекториясын ұсынады. Мысалы, математикалық ойындар мен жаттығуларда жүйе әр оқушының қателерін саралап, қай тұстарында қиындық туындайтынын көрсетеді. Бұл мұғалімге сабақ жоспарын нақты бейімдеуге мүмкіндік береді, ал оқушы өзінің оқу үдерісін саналы түрде ұйымдастырады.

Цифрлық құралдар арқылы бастауыш сынып оқушылары логикалық ойлау, салыстыру, себеп-салдар байланыстарын талдау дағдыларын қалыптастырады. ЖИ көмегімен құрылған симуляциялар мен интерактивті тапсырмалар нақты өмірлік жағдайларды модельдейді. Мысалы, уақытты есептеу, қарапайым қаржылық операцияларды орындау немесе табиғаттағы құбылыстарды модельдеу оқушылардың білімді тәжірибемен байланыстыра алу қабілетін арттырады. Бұл әдіс функционалдық сауаттылықтың басты құрамдас бөліктерін – ақпаратты талдау, қолдану және қорытынды жасау қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді.

ЖИ технологиялары оқушылардың шығармашылық дамуына да ықпал етеді. Сандық платформаларда графикалық конструкторлар, әңгіме құрастыру құралдары, дыбыстық және визуалды редакторлар оқушыларға идеяларын нақты жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, виртуалды ортадағы интерактивті тапсырмалар командалық жұмысқа, коммуникация және әлеуметтік дағдыларды дамытуға қолайлы жағдай жасайды.

Мұғалім үшін ЖИ платформалары диагностикалық құрал ретінде де тиімді. Оқушылардың жетістіктерін автоматты түрде бағалау, оқу үрдісін талдау және прогрессті визуализациялау мұғалімге нақты деректерге сүйене отырып, сабақтағы әдістемелік шешімдерді қабылдауға мүмкіндік береді. Бұл педагогикалық үдерісті ғылыми тұрғыдан ұйымдастыруға жағдай жасап, білім беру сапасын арттырады.

Этикалық аспектілер де маңызды. ЖИ платформаларын қолдану барысында жеке деректердің қорғалуы, технологияға тәуелділікті шектеу, жас ерекшелігіне сай бейімделген интерфейс пен тапсырмаларды қолдану қажет. Мұғалім технологияны толық алмастырушы емес, көмекші құрал ретінде пайдалана отырып, оқушының өзіндік танымдық әрекетін басты назарда ұстайды.

Бастауыш сыныпта жасанды интеллект мүмкіндіктерін пайдалану оқушылардың жеке қабілеттерін ерте кезеңнен дамытуға бағытталған заманауи педагогикалық тәсіл болып табылады. Бұл технологиялар тек білім беруді жеңілдетіп қана қоймай, оқушының танымдық белсенділігін арттыруға, сыни ойлау мен проблемаларды шешу дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді. ЖИ платформалары әр оқушының білім деңгейін автоматты түрде талдап, оның күшті және әлсіз тұстарын анықтайды. Мысалы, математикалық тапсырмалардағы қателерді талдау арқылы жүйе оқушының түсінбеген ұғымдарын бөліп көрсетіп, қосымша жаттығулар ұсына алады.

Жасанды интеллект құралдары оқытудың дербестендірілген моделін жүзеге асырады. Әр оқушы өз жылдамдығында, өз деңгейінде оқу мүмкіндігіне ие болады. Адаптивті тапсырмалар мен интерактивті жаттығулар оқушының мотивациясын арттырады, ол өз жетістігін көріп, білім алу процесіне белсенді қатысады. Бұл тәсіл функционалдық сауаттылықты дамытуда маңызды рөл атқарады, себебі оқушы нақты өмірлік мәселелерді шешуге қажетті дағдыларды кезең-кезеңімен меңгереді.

Интерактивті цифрлық құралдар арқылы оқушылар визуалды ойлау қабілеттерін дамытады. Графиктер, кестелер, анимациялар және симуляциялар арқылы абстрактті математикалық ұғымдарды нақты көрнекілікпен меңгеру мүмкіндігі туады. Мысалы, сандық платформалар арқылы уақытты есептеу, қарапайым статистикалық талдау немесе қаражатты жоспарлау сияқты өмірлік есептерді орындау оқушылардың нақты өмірдегі функционалдық сауаттылығын арттырады.

ЖИ құралдары шығармашылық қабілеттерді дамытуда да маңызды. Оқушылар интерактивті тапсырмаларды орындау кезінде өз идеяларын визуалды және мәтіндік форматта жүзеге асыра алады. Сандық конструкторлар, сценарий құрастыру, бейне және аудио редакторлар шығармашылық белсенділікті қолдайды. Сонымен қатар, виртуалды топтық тапсырмалар арқылы коммуникация дағдылары мен әлеуметтік өзара әрекеттесу қабілеттері дамиды, бұл бастауыш сыныптағы әлеуметтік педагогикалық ортаны нығайтады.

Осылайша, бастауыш сыныпта жасанды интеллект мүмкіндіктерін қолдану оқытудың инновациялық моделін қалыптастырады, функционалдық сауаттылық пен когнитивтік дағдыларды дамытуға ықпал етеді. Дербестендірілген оқыту, визуализация, адаптивті тапсырмалар және пәнаралық байланыстар оқушыны шығармашылық ойлау мен проблемаларды шешу қабілеттерін меңгеруге дайындайды. Мұндай тәсіл білім беру сапасын арттырып, оқушының жалпы тұлғалық дамуына жағдай жасайды.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Organisation for Economic Co-operation and Development. PISA 2022 Assessment and Analytical Framework. Paris: OECD Publishing, 2023. 256 p.
2. International Association for the Evaluation of Educational Achievement. TIMSS 2023 International Results in Mathematics. Amsterdam: IEA, 2024. 312 p.
3. UNESCO. Artificial Intelligence in Education: Challenges and Opportunities for Sustainable Development. Paris: UNESCO Publishing, 2021. 184 p.
4. Holmes W., Bialik M., Fadel C. Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning. Boston: Center for Curriculum Redesign, 2019. 224 p.
5. Luckin R. Machine Learning and Human Intelligence: The Future of Education for the 21st Century. London: UCL Institute of Education Press, 2018. 198 p.

Бекенова Анара Мейрамовна

Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

“Зеренді ауылының №1 жалпы орта білім беретін мектебі” КММ

Ақмола облысы, Зеренді ауданы, Зеренді ауылы

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ ПӘНІН ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ МАЗМҰНЫ АЯСЫНДА ОҚЫТУ

Аннотация: мақалада жаңартылған білім беру мазмұны жағдайында қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытудың теориялық-әдіснамалық негіздері жан-жақты қарастырылады. Құзыреттілікке негізделген тәсіл, спиральді қағидат, критериалды бағалау жүйесі, тілдік дағдыларды кіріктіре дамыту, саралап оқыту, инклюзивті білім беру және цифрлық технологияларды қолдану мәселелері талданады. Сонымен қатар пәнді оқыту барысында ұлттық құндылықтарды сақтау мен дамыту, көркем мәтінді интерпретациялау, функционалдық сауаттылықты қалыптастыру, оқушының зерттеушілік және шығармашылық қабілетін жетілдіру жолдары ұсынылады. Мақалада қазақ әдебиетінің классикалық мұраларын заманауи білім беру контекстінде оқыту ерекшеліктері көрсетіліп, практикалық ұсыныстар беріледі.

Кілт сөздер: жаңартылған білім мазмұны, қазақ тілі, қазақ әдебиеті, құзыреттілік тәсіл, спиральді оқыту, критериалды бағалау, функционалдық сауаттылық, тілдік дағдылар, ұлттық құндылықтар, цифрлық технология, саралап оқыту, инклюзивті білім беру, әдеби мәтін талдау.

Жаңартылған білім мазмұны жағдайында қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқыту – тек бағдарламалық өзгеріс емес, ол оқыту философиясының, әдіснамасының және мұғалімнің кәсіби ұстанымының түбегейлі жаңаруын білдіреді. Бүгінгі таңда білім беру жүйесінде функционалдық сауаттылықты дамыту, оқушының сыни ойлауын қалыптастыру, коммуникативтік құзыреттілігін жетілдіру, ұлттық құндылықтарды заманауи біліммен ұштастыру басты міндеттердің бірі болып отыр. Осы тұрғыда қазақ тілі мен әдебиеті пәні – тұлғаның тілдік, мәдени және рухани дамуын қамтамасыз ететін жетекші пәндердің бірі.

Жаңартылған білім беру мазмұны құзыреттілікке негізделген тәсілге сүйенеді. Бұл тәсіл оқушының тек теориялық білімді меңгеруімен шектелмей, алған білімін өмірлік жағдаяттарда қолдана алу қабілетін дамытуға бағытталған. Қазақ тілі пәнінде бұл – тілдік нормаларды сақтай отырып, түрлі коммуникативтік жағдайларда еркін сөйлей алу, жазбаша және ауызша мәтіндерді талдау, құрастыру, өз ойын дәлелді жеткізу дағдыларын қалыптастыруды білдіреді. Әдебиет пәнінде – көркем мәтінді интерпретациялау, авторлық идеяны түсіну, кейіпкерлер әрекетіне баға беру, ұлттық дүниетанымды тану және жеке көзқарасын білдіру қабілеттерін дамыту маңызды.

Оқыту процесінде спиральді қағидаттың жүзеге асырылуы білімнің жүйелілігін қамтамасыз етеді. Бір тақырып бірнеше оқу жылында күрделене отырып қайталанатын,

нәтижесінде оқушы білімін тереңдетіп, кеңейтеді. Бұл тәсіл когнитивтік дамуға оң әсер етеді және оқушының жас ерекшелігіне сай мазмұнды меңгеруіне мүмкіндік береді.

Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында белсенді оқыту әдістерін қолдану – жаңартылған мазмұнның негізгі талаптарының бірі. Топтық жұмыс, пікірталас, жобалық әдіс, зерттеушілік тапсырмалар, рөлдік ойындар оқушылардың ынтымақтастықта әрекет етуін, коммуникативтік дағдыларын жетілдіруін қамтамасыз етеді. Мысалы, әдеби шығарма бойынша дебат ұйымдастыру оқушының мәтінді терең талдауына, дәлелді пікір айтуына, қарсы көзқарасты құрметтеуге үйретеді.

Бағалау жүйесіндегі өзгерістер де пәнді оқыту сапасына тікелей әсер етеді. Қалыптастырушы және жиынтық бағалау жүйесі оқушының оқу жетістігін жүйелі бақылауға, кері байланыс арқылы оқу үдерісін түзетуге мүмкіндік береді. Қалыптастырушы бағалау оқушыға өз білімін бағалап, жетілдіру бағыттарын анықтауға көмектеседі. Ал жиынтық бағалау белгілі бір бөлім немесе тоқсан бойынша оқу нәтижесін қорытындылауға бағытталған.

Цифрлық технологияларды қолдану қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мазмұнын жаңаша игеруге мүмкіндік береді. Электронды ресурстар, интерактивті тапсырмалар, мультимедиялық мәтіндер, онлайн-платформалар оқушылардың қызығушылығын арттырып, оқу мотивациясын күшейтеді. Әсіресе мәтінмен жұмыс барысында бейнематериалдарды, аудиожазбаларды қолдану тыңдалым және айтылым дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Жаңартылған білім мазмұны аясында оқушының оқу жетістігі төрт тілдік дағды арқылы қалыптасады: тыңдалым, айтылым, оқылым және жазылым. Бұл дағдылар бір-бірімен тығыз байланысты және кешенді түрде дамытылады. Мысалы, әдеби мәтінді оқып, талдау барысында оқушы пікірін жазбаша білдіреді, кейін оны ауызша қорғайды. Осылайша тілдік әрекеттің барлық түрі интеграцияланады.

Қазақ әдебиетін оқытуда ұлттық құндылықтарды заманауи контексте түсіндіру маңызды. Ұлы ойшылдар мен қаламгерлер шығармаларын оқыту барысында тарихи-мәдени контексті ескеру, шығарманың идеялық мазмұнын бүгінгі қоғаммен байланыстыру оқушының азаматтық позициясын қалыптастырады. Мәселен, Абай Құнанбайұлы шығармаларын оқытуда адамгершілік, білімге ұмтылу, еңбекқорлық идеяларын қазіргі өмірмен ұштастыру тиімді. Ал Мұхтар Әуезов туындыларын талдау барысында тарихи сана, ұлттық болмыс мәселелері терең қарастырылады.

Оқытудың дифференциациясы – жаңартылған мазмұнның маңызды қағидаларының бірі. Әр оқушының қабілеті мен оқу қарқыны әртүрлі болғандықтан, тапсырмаларды саралап ұсыну қажет. Деңгейлік тапсырмалар, ашық сұрақтар, шығармашылық жұмыстар оқушылардың жеке мүмкіндіктерін ескеруге мүмкіндік береді.

Инклюзивті білім беру жағдайында қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытуда ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларға қолдау көрсету де маңызды. Бейімделген тапсырмалар, визуалды материалдар, қосымша түсіндірмелер оқу үдерісін баршаға қолжетімді етеді.

Жаңартылған білім беру мазмұны мұғалімнің кәсіби рөлін де өзгертеді. Мұғалім – ақпарат жеткізуші емес, оқу процесін ұйымдастырушы, бағыттаушы, фасилитатор. Ол оқушыны өз бетінше ізденуге, талдауға, қорытынды жасауға жетелейді. Сонымен қатар мұғалім үздіксіз кәсіби дамуға ұмтылып, заманауи педагогикалық технологияларды меңгеруі тиіс.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнін жаңартылған мазмұнда оқыту ұлттық мәдени мұраны сақтай отырып, жаһандану жағдайында бәсекеге қабілетті тұлға қалыптастыруға бағытталған. Бұл үдерісте тіл – тек қарым-қатынас құралы емес, ұлттық болмыстың негізі, рухани құндылықтардың тасымалдаушысы.

Жаңартылған білім мазмұны жағдайында қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқыту тек бағдарламалық талаптарды орындаумен шектелмейді. Ол – ұлттық сана мен тілдік мәдениетті қалыптастырудың, тұлғаның рухани-адамгершілік дамуын қамтамасыз етудің стратегиялық құралы. Сондықтан пән мұғалімінің қызметі тек білім беруші емес, мәдениет таратушы,

құндылық қалыптастырушы, зерттеуші және жаңашыл ұйымдастырушы рөлдерімен толықтырылады.

Қазақ тілі сабағында коммуникативтік бағыт басымдыққа ие. Оқушы тілдік нормаларды меңгеріп қана қоймай, оларды түрлі әлеуметтік ортада тиімді қолдана алуы тиіс. Бұл үшін сабақ барысында өмірлік жағдаяттарға негізделген тапсырмалар, пікірталас алаңдары, рөлдік ойындар, жобалық жұмыстар ұйымдастырылады. Мысалы, ресми хат жазу, әлеуметтік желідегі пікірді талдау, сұхбат құрастыру сияқты тапсырмалар оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттырады.

Әдебиет пәнінде оқытудың басты мақсаты – көркем мәтінді терең түсінетін, оны интерпретациялай алатын, эстетикалық талғамы қалыптасқан тұлға тәрбиелеу. Классикалық шығармаларды оқыту барысында тарихи және мәдени контексті ескеру маңызды. Мәселен, Абай Құнанбайұлы шығармаларын талдау кезінде философиялық ой-толғамдарды қазіргі заман құндылықтарымен байланыстыру оқушылардың сыни ойлауын дамытады. Ал Мұхтар Әуезов романдарын зерделеу арқылы ұлттық болмыс пен тарихи сананың қалыптасуы айқындалады.

Жаңартылған мазмұнда оқушы белсенді субъект ретінде қарастырылады. Мұғалім бағыттаушы, фасилитатор рөлін атқарады. Сабақта зерттеу элементтерін енгізу – маңызды талаптардың бірі. Оқушыларға шағын ғылыми жоба дайындау, кейіпкер бейнесін психологиялық тұрғыда талдау, әдеби бағыттарды салыстыру секілді тапсырмалар беріледі. Бұл олардың аналитикалық және зерттеушілік қабілеттерін дамытады.

Саралап оқыту тәсілі білім алушылардың жеке ерекшеліктерін ескеруге мүмкіндік береді. Қабілеті жоғары оқушыларға күрделі интерпретациялық тапсырмалар ұсынылса, қолдауды қажет ететін оқушыларға визуалды тіректер мен құрылымдалған нұсқаулықтар беріледі. Мұндай тәсіл әр оқушының табысқа жетуіне жағдай жасайды.

Бағалау жүйесі де оқытудың сапасын арттыруға бағытталған. Қалыптастырушы бағалау үдерісінде мұғалім үнемі кері байланыс беріп, оқушының жетістігін атап көрсетеді және жақсарту жолдарын ұсынады. Бұл оқушы мотивациясын арттырады әрі өзін-өзі бағалау мәдениетін қалыптастырады.

Цифрлық технологияларды тиімді пайдалану қазіргі заман талабы. Онлайн-платформалар, электронды оқулықтар, аудиокітаптар, бейнематериалдар сабақ мазмұнын байытады. Мысалы, Мағжан Жұмабаев поэзиясын оқыту кезінде аудиожазбаларды қолдану шығарманың эмоционалдық әсерін күшейтеді. Сонымен қатар интерактивті тапсырмалар оқушылардың белсенділігін арттырады.

Пәнаралық ықпалдастық та маңызды рөл атқарады. Қазақ әдебиетін тарихпен, өнермен, философиямен байланыстыра оқыту оқушының дүниетанымын кеңейтеді. Бұл тәсіл білімнің тұтастығын қамтамасыз етеді және ұлттық мәдени мұраны терең түсінуге мүмкіндік береді.

Жаңартылған білім мазмұны жағдайында мұғалімнің кәсіби дамуы да ерекше мәнге ие. Үздіксіз біліктілікті арттыру курстары, педагогикалық тәжірибе алмасу, ғылыми-әдістемелік ізденіс – сапалы оқытудың кепілі. Заманауи мұғалім цифрлық құзыреттілігі жоғары, әдістемелік тұрғыда икемді, рефлексия жасай алатын маман болуы тиіс.

Осылайша, жаңартылған білім мазмұны аясында қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқыту – оқушының тілдік құзыреттілігін, сыни ойлауын, шығармашылық қабілетін дамытуға бағытталған кешенді үдеріс. Бұл бағыттағы жүйелі жұмыс мұғалімнің кәсіби шеберлігіне, инновациялық ойлауына және ұлттық құндылықтарға адалдығына тікелей байланысты.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2007.
2. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. Жаңартылған білім беру бағдарламасы. – Астана, 2016.
3. Назарбаев Н.Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру. – Астана, 2017.
4. Қалиев С. Қазақ этнопедагогикасының теориялық негіздері. – Алматы: Рауан, 1998.
5. Әбдіғабарова Ұ. Қазақ әдебиетін оқыту әдістемесі. – Алматы: ҚазҰПУ, 2014.

Мошқал Гулфайруз Садуақасқызы
 Педагог - психолог
 Жанги бөбекжай балабақшасы
 Түркістан облысы, Қазығұрт ауданы

ОЙЫН АРҚЫЛЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ДАМУ ТЕТІКТЕРІ

Аннотация: мақалада мектепке дейінгі ұйым жағдайында ойын арқылы психологиялық дамудың негізгі тетіктері қарастырылады. Ойынның танымдық, эмоциялық және әлеуметтік даму процестеріне әсері ғылыми тұрғыда талданып, педагог-психологтың диагностикалық, түзете-дамыту және профилактикалық қызметіндегі рөлі айқындалады. Сонымен қатар нейрпсихологиялық аспектілер, ата-аналармен серіктестік және заманауи цифрлық ортадағы ойын технологияларының ерекшеліктері сипатталады.

Кілт сөздер: ойын әрекеті, психологиялық даму, мектепке дейінгі кезең, педагог-психолог, эмоциялық интеллект, түзете-дамыту жұмысы, әлеуметтік бейімделу, нейрпсихология.

Мектепке дейінгі кезең – баланың тұлғалық, танымдық және эмоционалдық дамуының ең қарқынды сатысы. Осы кезеңде ойын жетекші іс-әрекет ретінде баланың психикасының қалыптасуына шешуші ықпал етеді. Педагог-психолог үшін ойын – тек көңіл көтеру немесе уақыт өткізу құралы емес, ол баланың ішкі әлемін танудың, мінез-құлық ерекшеліктерін анықтаудың және түзете-дамыту жұмыстарының тиімді әдісі. Ойын барысында бала әлеуметтік рөлдерді меңгереді, қарым-қатынас орнатады, қиялын дамытады және эмоционалдық тәжірибе жинақтайды.

Психологиялық ғылымда ойынның дамытушылық әлеуеті терең зерттелген. Мысалы, Лев Выготский ойынның баланың жақын даму аймағын кеңейтетінін атап көрсеткен. Оның пікірінше, ойын кезінде бала өз жасына тән мүмкіндіктерінен жоғары әрекет етеді, өзін «ересек» деңгейде ұстап көреді. Ал Жан Пиаже ойын арқылы баланың когнитивтік құрылымдары жетілетінін дәлелдеген. Бұл теориялар мектепке дейінгі ұйымдағы педагог-психолог жұмысының әдіснамалық негізін құрайды.

Ойын арқылы психологиялық дамудың негізгі тетіктерінің бірі – символдық функцияның қалыптасуы. Бала заттарды шартты түрде алмастырып, бір нысанды екіншісінің рөлінде қолдана алады. Бұл қиял мен абстрактілі ойлаудың бастамасы болып табылады. Мысалы, таяқшаны «ат» деп елестету немесе кубиктерден «үй» құрастыру – баланың символдық ойлау қабілетін дамытады. Мұндай әрекеттер кейінгі оқу әрекетіне, әсіресе жазу мен оқуға дайындыққа негіз қалайды.

Әлеуметтік-эмоционалдық даму да ойын арқылы жүзеге асады. Рөлдік ойындар барысында бала ана, дәрігер, мұғалім немесе батыр бейнесіне еніп, түрлі әлеуметтік рөлдерді меңгереді. Бұл эмпатияның, өзін-өзі реттеудің және жауапкершіліктің қалыптасуына ықпал етеді. Мысалы, «дәрігер мен науқас» ойынында бала қамқорлық көрсету дағдыларын игереді,

ал «дүкен» ойынында қарым-қатынас мәдениетін үйренеді. Педагог-психолог осы процесті бақылап, баланың эмоциялық реакцияларын талдайды және қажет болған жағдайда түзету жұмыстарын ұйымдастырады.

Ойынның тағы бір маңызды тетігі – ерік-жігер сапаларын дамыту. Қимылды ойындарда бала ережені сақтауға, өз әрекетін бақылауға және жеңілісті қабылдауға үйренеді. Бұл мінез-құлықтың реттелуіне және өзін-өзі бақылау дағдыларының қалыптасуына әсер етеді. Әсіресе гиперактивті немесе эмоционалдық тұрақсыз балалармен жұмыс барысында құрылымдалған ойын әдістері тиімді нәтиже береді.

Когнитивтік даму тұрғысынан дидактикалық ойындар ерекше орын алады. Пазлдар, логикалық тапсырмалар, түстер мен пішіндерді ажыратуға арналған жаттығулар баланың зейінін, есте сақтауын және ойлауын жетілдіреді. Сонымен қатар сенсорлық ойындар арқылы баланың қабылдау қабілеті дамиды. Құммен, сумен немесе тактильді материалдармен жұмыс істеу сезім мүшелерінің үйлесімділігін қамтамасыз етеді.

Қазіргі заманғы мектепке дейінгі ұйымдарда ойын технологияларын цифрлық құралдармен ұштастыру тенденциясы байқалады. Интерактивті тақталар, дамытушы қосымшалар және мультимедиялық ойындар баланың қызығушылығын арттырады. Дегенмен педагог-психолог цифрлық ойындардың мазмұны мен ұзақтығын қатаң бақылауы тиіс, себебі тірі қарым-қатынас пен шынайы ойын ортасы баланың психологиялық дамуы үшін анағұрлым маңызды.

Түзете-дамыту жұмысында терапиялық ойын әдістері кеңінен қолданылады. Құм терапиясы, арт-терапия элементтері, ертегі терапиясы – баланың ішкі күйзелістерін жұмсақ түрде сыртқа шығаруға мүмкіндік береді. Бала өз сезімін сөзбен жеткізе алмаса да, ойын арқылы оны бейнелей алады. Педагог-психолог осы символдық бейнелерді талдау арқылы баланың эмоционалдық жағдайын анықтап, қолдау көрсетеді.

Ойын арқылы топтық динамика да қалыптасады. Бірлескен ойындар балалардың өзара әрекеттесуін нығайтады, конфликтін шешу дағдыларын дамытады және ұжымдық жауапкершілікті арттырады. Психолог топ ішіндегі лидерлік, оқшаулану немесе агрессия белгілерін ойын барысында анықтай алады. Бұл диагностикалық ақпарат балабақшадағы тәрбиелік жұмысты жоспарлауға негіз болады.

Мектепке дейінгі ұйымдағы педагог-психолог үшін ойын технологияларын жүйелі қолдану – баланың жеке даму траекториясын қалыптастырудың тиімді механизмі. Ойын арқылы жүргізілетін психологиялық жұмыс үш негізгі бағытты қамтиды: диагностикалық, түзете-дамыту және профилактикалық. Диагностика барысында маман баланың қарым-қатынас стилін, эмоционалдық тұрақтылығын, мазасыздық деңгейін, агрессиялық көріністерін және когнитивтік даму ерекшеліктерін ойын әрекеті арқылы бақылайды. Еркін ойын кезінде бала өзінің ішкі күйін табиғи түрде көрсететіндіктен, алынған мәліметтер сенімді әрі шынайы болады.

Түзете-дамыту жұмыстары құрылымдалған және еркін ойын формаларында жүзеге асырылады. Мысалы, мазасыздығы жоғары балалармен релаксациялық ойындар, тыныс алу жаттығулары мен қимылды кооперативтік ойындар ұйымдастырылады. Ал қарым-қатынаста қиындықтары бар балалар үшін рөлдік және драмалық ойындар тиімді. Бұл әдістер баланың өзін қауіпсіз ортада сезінуіне, эмоцияларын реттеуге және әлеуметтік дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Профилактикалық бағытта ойын арқылы буллингтің алдын алу, толеранттылықты қалыптастыру, эмоционалдық интеллектін дамыту жұмыстары жүргізіледі. Топтық психологиялық ойындар балаларды бір-бірін тыңдауға, қолдауға және ынтымақтастыққа үйретеді. Мұндай жұмыстар мектепке дейінгі кезеңде тұлғаның әлеуметтік бейімделуіне негіз қалайды.

Ойынның нейропсихологиялық аспектілері де маңызды. Қимылды және сенсорлық ойындар ми жартышарларының үйлесімді жұмысын қамтамасыз етеді, ұсақ моториканы дамытады, бұл өз кезегінде сөйлеу және жазуға дайындық процестеріне оң әсер етеді.

Психолог ойын барысында баланың зейін тұрақтылығын, есте сақтау көлемін және ойлау операцияларын дамытуға бағытталған жаттығуларды енгізе алады. Сонымен қатар ата-аналармен серіктестік жұмыс ойын технологияларының тиімділігін арттырады. Педагог-психолог ата-аналарға үй жағдайында қолдануға болатын дамытушы ойындар ұсынып, баланың эмоционалдық қолдау ортасын кеңейтеді. Бұл отбасылық қарым-қатынасты нығайтып, баланың психологиялық саулығын қамтамасыз етеді.

Қазіргі таңда цифрлық ортада да психологиялық ойындардың жаңа формалары пайда болуда. Дегенмен экрандық уақыт мөлшерін реттеу, мазмұнның жас ерекшелігіне сәйкестігін бақылау және тірі қарым-қатынастың орнын алмастырмау қағидаттары сақталуы тиіс. Ойын – ең алдымен баланың табиғи әрекеті, сондықтан оның шынайы, қозғалысқа және эмоциялық өзара әрекетке негізделген формалары басым болуы қажет.

Мектепке дейінгі кезеңде ойын баланың психикасын дамытудың құрылымдық негізі ретінде қарастырылады. Ойын – жетекші іс-әрекет (Д.Б. Эльконин тұжырымы), сондықтан педагог-психолог үшін ол тек әдіс емес, баланың даму динамикасын зерттейтін ғылыми алаң болып табылады. Ойын барысында баланың мотивациялық-қажеттілік сферасы қалыптасады: ол әрекетке ішкі қызығушылықпен кіреді, бастама көтереді, өзіндік шешім қабылдайды. Бұл тұлғалық дербестіктің алғашқы белгілерін қалыптастырады.

Баланың психологиялық саулығы ең алдымен оның эмоционалдық қауіпсіздік сезімімен байланысты. Еркін және қолдаушы ортада ұйымдастырылған ойын баланың ішкі кернеуін төмендетеді, мазасыздық деңгейін азайтады. Педагог-психолог «қауіпсіз ойын кеңістігін» құруы қажет: бағалаусыз қабылдау, сынның болмауы, еркін таңдау мүмкіндігі. Мұндай ортада бала өз сезімдерін ашық білдіріп, ішкі тәжірибесін символдық түрде бейнелей алады.

Ойын барысында агрессия немесе қорқыныш көріністері байқалса, бұл баланың ішкі күйзелісінің белгісі болуы мүмкін. Психолог ойын сюжетін талдай отырып, түзете-дамыту бағдарламасын жасайды. Мысалы, қорқыныштары бар балалармен ертегі терапиясы, батырлық сюжеттер, жағымды аяқталатын рөлдік ойындар қолданылады.

Ойын когнитивтік процестерді кешенді түрде дамытады:

- Зейін – ережелі ойындарда тұрақтылық пен ауысымдылық қалыптасады;
- Есте сақтау – сюжеттік желіні есте сақтап, қайталау арқылы мнемикалық қабілеттер жетіледі;
- Ойлау – логикалық және конструктивтік ойындар талдау, салыстыру, жалпылау операцияларын дамытады;
- Қиял – шығармашылық ойындарда жаңа образдар құрастыру қабілеті артады.

Педагог-психолог дидактикалық ойындарды жүйелі түрде жоспарлап, әр баланың даму деңгейіне сәйкес тапсырмалар ұсынуы тиіс. Бұл жеке білім беру бағытын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Топтық ойындар – әлеуметтік бейімделудің негізгі алаңы. Балалар ойын барысында келісімге келуді, рөлдерді бөлуді, конфликтіні шешуді үйренеді. Психолог топ ішіндегі қарым-қатынас құрылымын талдап, оқшауланған немесе лидерлікке ұмтылған балаларды анықтай алады. Қажет болған жағдайда кооперативтік ойындар арқылы топтық үйлесімділікті арттыру жұмыстары жүргізіледі.

Әсіресе сөйлеу дамуында кідірісі бар балалар үшін ойын тілдік белсенділікті ынталандыру құралы болып табылады. Рөлдік ойындар сөздік қорды байытып, диалогтік сөйлеуді қалыптастырады.

Сенсорлық ойындар (құм, су, тактильді материалдар) баланың қабылдау жүйесін жетілдіреді. Ұсақ моториканы дамытуға бағытталған ойындар мидың сөйлеу орталықтарымен тығыз байланысты. Сондықтан педагог-психолог сенсорлық аймақ ұйымдастырып, жүйелі жаттығулар енгізуі маңызды.

Қимылды ойындар кеңістіктік бағдарлауды, координацияны және дене схемасын қалыптастырады. Бұл кейінгі оқу әрекетіне, әсіресе жазу дағдыларына тікелей әсер етеді.

Инклюзивті білім беру жағдайында ойын ерекше маңызға ие. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар үшін ойын – әлеуметтенудің табиғи жолы. Педагог-психолог бейімделген ойын әдістерін қолдана отырып, барлық балалардың тең қатысуын қамтамасыз етеді. Бұл толеранттылық мәдениетін қалыптастырады және өзара қолдау атмосферасын дамытады.

Осылайша, ойын – мектепке дейінгі кезеңдегі психологиялық дамудың әмбебап тетігі. Ол танымдық процестерді, эмоциялық тұрақтылықты, әлеуметтік бейімделуді және тұлғалық қасиеттерді қалыптастырады. Педагог-психолог үшін ойын – диагностикалық, түзете-дамыту және профилактикалық жұмыстың негізгі құралы. Ойын технологияларын ғылыми негізде, жүйелі және мақсатты қолдану баланың үйлесімді дамуына жағдай жасап, оның болашақтағы оқу әрекетіне дайындығын қамтамасыз етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. – М.: Просвещение, 1991.
2. Эльконин Д. Б. Психология игры. – М.: Педагогика, 1978.
3. Пиаже Ж. Речь и мышление ребенка. – М.: Педагогика-Пресс, 1994.
4. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. – М.: Просвещение, 2008.
5. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Смысл, 2005.
6. Запорожец А. В. Развитие произвольных движений. – М.: Педагогика, 1986.
7. Смирнова Е. О. Детская психология. – М.: Владос, 2010.

МЕХАНИЗМЫ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ЧЕРЕЗ ИГРУ

Аннотация: в статье рассматриваются основные механизмы психологического развития детей дошкольного возраста в условиях дошкольной организации посредством игровой деятельности. Научно анализируется влияние игры на когнитивные, эмоциональные и социальные процессы развития, раскрывается роль педагога-психолога в диагностической, коррекционно-развивающей и профилактической работе. Также описываются нейропсихологические аспекты, взаимодействие с родителями и особенности игровых технологий в современной цифровой среде.

Ключевые слова: игровая деятельность, психологическое развитие, дошкольный возраст, педагог-психолог, эмоциональный интеллект, коррекционно-развивающая работа, социальная адаптация, нейропсихология.

Беленкова Наталья Валерьевна

Учитель физической культуры, педагог-эксперт

КГУ «Образовательная школа № 1 села Зеренда Отдела образования по Зерендинскому району Управления образования Акмолинской области»

«ОРГАНИЗАЦИЯ УРОКА ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ»

Введение

Методическое пособие разработано для учителей физической культуры общеобразовательных школ Республики Казахстан. Пособие ориентировано на реализацию принципов инклюзивного образования и соответствует требованиям ГОСО РК, профессионального стандарта «Педагог» и Концепции развития инклюзивного образования в РК. Особое внимание уделяется созданию условий для включения всех обучающихся в образовательный процесс независимо от их физических и психических особенностей.

Нормативно-правовая база

Методическое пособие разработано в соответствии с:

- Законом РК «Об образовании»;
- ГОСО РК;
- Профессиональным стандартом «Педагог»;
- Концепцией развития инклюзивного образования в РК;
- Типовой учебной программой по предмету «Физическая культура»;
- Санитарными правилами и нормами Республики Казахстан.

Актуальность инклюзивного образования

Что такое инклюзия.

Инклюзивное (франц. Inklusif) - означает «включающее в себя».

Это совместное обучение здоровых детей и детей с ограниченными возможностями.

Инклюзивное (включающее) образование дает возможность всем учащимся в полном объеме участвовать в жизни коллектива школы и школьной жизни.

Инклюзия означает - раскрытие каждого ученика с помощью образовательной программы, которая соответствует его способностям.

Инклюзия учитывает как потребности, так и специальные условия и поддержку, необходимые ученику и учителям для достижения успеха.

Ученика со специальными потребностями поддерживают сверстники и другие члены школьного сообщества для удовлетворения его специальных образовательных потребностей.

По отношению к образованию ЮНЕСКО понимает инклюзию как процесс «обращения и реагирования на разнообразие потребностей всех обучающихся через участие в обучении, культуре и сообществах и сокращении отказа от поступления в школы и исключения из них».

Инклюзивное образование является приоритетным направлением государственной политики Республики Казахстан. Оно направлено на обеспечение равного доступа к качественному образованию для всех категорий обучающихся. Уроки физической культуры обладают значительным потенциалом в формировании социальной адаптации, коммуникативных навыков и физического здоровья детей с особыми образовательными потребностями.

Цель и задачи пособия

Цель пособия — повышение эффективности организации уроков физической культуры в условиях инклюзивного обучения.

Задачи:

- реализация индивидуального подхода;
- адаптация учебного материала;
- развитие физических качеств;
- формирование социальной компетентности;
- обеспечение безопасной образовательной среды.

Сегодня инклюзивный процесс в образовании понимается как специально организованный образовательный процесс, обеспечивающий включение и принятие ребенка с ограниченными возможностями здоровья в среду обычных сверстников в общеобразовательном учреждении, обучение по адаптированным или индивидуальным образовательным программам с учетом его особых образовательных потребностей. Это очень актуально, так как с каждым годом растет количество детей с проблемами здоровья

Принципы инклюзивного обучения

Основные принципы АФК:

1. Индивидуализация: опора на индивидуальные способности и возможности ребенка для создания оптимальных условий его развития.
2. Компенсаторная направленность: возмещение недоразвитых, нарушенных или утраченных функций за счет перестройки или усиления сохранных, создание «обходных путей».
3. Учет возрастных особенностей: осознание, что ребенок с ОВЗ проходит те же стадии развития, что и здоровый, только медленнее и с другим конечным результатом.
4. Адекватность: соответствие всего комплекса компенсаторных, лечебно-восстановительных средств и методов реальным функциональным возможностям, потребностям и интересам ребенка.
5. Оптимальность: разумная сбалансированность величины психофизической нагрузки и целесообразные адаптационные приемы.
6. Вариативность: многообразие упражнений и условий их выполнения разные способы регулирования эмоционального состояния: релаксация, нетрадиционные психотехники (гимнастика тайцзицюань для старшеклассников) разные формы воздействия на сенсорные каналы: зрение, слух, кинестетику, обоняние развитие речи (подвижные игры с речетативами) развитие мелкой моторики («пальчиковые» игры) развитие интеллекта (игры со счетом, выстраиванием слов)
7. Приоритетная роль микросоциума: одновременная коррекция ребенка и его родителей на внеклассных и внешкольных спортивных мероприятиях.

Источник: <https://rosuchebnik.ru/material/fizkultura-dlya-detey-s-ovz/>

Инклюзивное обучение основывается на принципах доступности, гуманизации, индивидуализации, позитивной мотивации, сотрудничества и безопасности образовательного процесса.

Категории обучающихся с ООП

В условиях инклюзивного образования в уроках физической культуры участвуют дети с нарушениями опорно-двигательного аппарата, зрения, слуха, задержкой психического развития, расстройствами аутистического спектра и легкой умственной отсталостью.

Роль учителя физической культуры

Учитель физической культуры выполняет функцию организатора, тьютора и мотиватора. Он обеспечивает адаптацию упражнений, контроль безопасности, сотрудничество с психологами и дефектологами, а также формирование позитивного эмоционального климата в коллективе.

Методические подходы

Ожидаемые результаты

В результате реализации представленных методических подходов предполагается:

- повышение уровня двигательной активности всех обучающихся;
- формирование позитивного отношения к физической культуре;
- развитие коммуникативных навыков и социальной адаптации;
- укрепление физического и психоэмоционального здоровья;
- создание благоприятного инклюзивного образовательного пространства.

Методические подходы в инклюзивном обучении физической культуре

1. Личностно-ориентированный подход

Личностно-ориентированный подход предполагает признание уникальности каждого ребенка, учет его индивидуальных особенностей, интересов, уровня физической подготовленности и состояния здоровья.

Реализация данного подхода осуществляется через индивидуализацию заданий, установление личных целей, поддержку положительной мотивации и формирование уверенности в собственных силах.

2. Дифференцированный подход

Дифференцированный подход предполагает разделение обучающихся на условные группы в зависимости от уровня физической подготовки и функциональных возможностей.

В рамках данного подхода используются различные уровни сложности упражнений, вариативность нагрузки, альтернативные формы выполнения заданий.

3. Компетентностный подход

Компетентностный подход ориентирован на формирование у обучающихся не только двигательных умений, но и жизненно важных компетенций, таких как умение работать в команде, соблюдать правила безопасности, контролировать свое физическое состояние.

4. Игровой подход

Игровая деятельность является важным средством включения детей в образовательный процесс. Использование подвижных и спортивных игр способствует повышению мотивации, снижению тревожности и формированию позитивного эмоционального фона.

5. Адаптивный подход

Адаптивный подход предполагает изменение условий проведения занятий, использование специального оборудования, упрощение правил и заданий.

6. Социально-инклюзивный подход

Данный подход направлен на формирование культуры принятия, взаимопомощи и сотрудничества среди обучающихся.

7. Здоровьесберегающий подход

Основной задачей является сохранение и укрепление здоровья обучающихся, предотвращение перегрузок и травматизма.

8. Рефлексивный подход

Рефлексия позволяет обучающимся осознавать собственное физическое состояние, уровень усталости, эмоциональное состояние.

Практические рекомендации по организации инклюзивного урока

Урок физической культуры в инклюзивном классе должен строиться с учетом принципов доступности, безопасности и активности.

Рекомендуется:

- использовать поэтапную структуру занятия;
- предусматривать индивидуальные и групповые формы работы;
- применять визуальные и вербальные инструкции;
- обеспечивать поддержку и поощрение.

В практике используются личностно-ориентированный, дифференцированный, деятельностный, игровой и здоровьесберегающий подходы.

Формы организации деятельности

Применяются фронтальная, групповая, парная и индивидуальная формы работы. Широко используются игровые технологии и тьюторское сопровождение.

Приоритет — индивидуальный подход. Необходимо учитывать индивидуальные особенности детей. **Упражнения изначально выполняются по частям.** Отдельно изучаются каждое движение, а затем они объединяются в целое. Также упражнения сначала выполняются в облегчённых формах, а затем в усложнённых, например, с использованием дополнительного инвентаря. **Подготовительная часть урока** должна длиться не более 5–8 минут. Она включает в себя упражнения на гибкость, коррекцию, координацию и осанку, на работоспособность, активность процессов внимания, памяти и мышления. **В основной части урока** выделяют образовательный и двигательный компоненты. Образовательный компонент представлен получением учебных знаний в области физической культуры и спорта, продолжительность части — от 3 до 12 минут в зависимости от объёма материала. Двигательный компонент представлен комплексом упражнений, направленных на развитие физических качеств и обучение необходимым двигательным действиям. **Вид и форма заключительной части** формируется педагогом согласно времени и суммарной величине физической нагрузки.

Для предотвращения утомления учитель физической культуры использует специальные средства, например, чередование двигательной и практической деятельности, выполнение спортивных заданий и упражнений подходами и организация отдыха между ними.

В рамках урока физкультуры используется комплекс упражнений, который учитывает физические возможности каждой группы обучающихся с ограниченными возможностями здоровья.

Адаптация физических упражнений

Примеры адаптации:

- Бег — ходьба с ускорением;
- Прыжки — перешагивание;
- Эстафеты — сокращение дистанции;
- Силовые упражнения — работа с собственным весом;
- Игры с мячом — использование мягких мячей большого размера.

Оценивание результатов

Оценивание носит формирующий характер и направлено на поддержку обучающихся. Оцениваются активность, участие, старание и индивидуальный прогресс.

Мониторинг эффективности

Для мониторинга используются наблюдение, индивидуальные карты развития, анкетирование, педагогическая диагностика и анализ динамики физического состояния.

Рекомендуется:

- использовать поэтапную структуру занятия;
- предусматривать индивидуальные и групповые формы работы;
- применять визуальные и вербальные инструкции;

– обеспечивать поддержку и поощрение.

Заключение

Данная методическая разработка посвящена актуальной проблеме организации уроков физической культуры в условиях инклюзивного образования. В документе рассматриваются основные методические подходы, обеспечивающие доступность образовательного процесса, формирование двигательных навыков, социализацию и сохранение здоровья обучающихся с различными образовательными потребностями. Материал может быть использован учителями физической культуры общеобразовательных школ, педагогами дополнительного образования.

Применение комплекса методических подходов в условиях инклюзивного образования позволяет создать эффективную образовательную среду, способствующую развитию двигательных навыков, социализации и укреплению здоровья обучающихся.

Список литературы

1. Алехина С.В. Инклюзивное образование в России.
2. Дмитриев А.А. Адаптивная физическая культура.
3. Федеральный государственный образовательный стандарт общего образования.
4. Методические рекомендации по организации инклюзивного обучения.

Мамутова Алтынай Меделхановна

Дене шынықтыру пәні мұғалімі, педагог-модератор

Маңғыстау облысының білім басқармасының Жаңаөзен қаласы бойынша білім бөлімінің
«№17 жалпы білім беретін мектеп» КММ

ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯСЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ

Аннотация. Бұл мақалада дене шынықтыру сабақтарында ойын технологиясын мақсатты әрі жүйелі қолдану арқылы оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырудың ғылыми-теориялық негіздері мен практикалық тетіктері қарастырылады. Білім беру үдерісін жаңғырту жағдайында мұғалімнің кәсіби қызметі тек білім берумен шектелмей, оқушының тұлғалық дамуын, мотивациялық өрісін және әлеуметтік құзыреттілігін қалыптастыруға бағытталуы тиіс екендігі айқындалады. Зерттеудің өзектілігі дене шынықтыру сабағында формализмнің басым болуы, кей жағдайда оқушылардың енжар қатысуы және қозғалыс белсенділігінің төмендеуі мәселелерімен байланысты негізделеді. Ойын технологиясы оқушының табиғи қозғалысқа деген қажеттілігін қанағаттандырып қана қоймай, оқу материалының мазмұнын эмоционалдық тұрғыдан байытып, оқу әрекетін ішкі уәжге айналдыратын тиімді педагогикалық құрал ретінде сипатталады. Мақалада ойынның педагогикалық феномен ретіндегі мәні, оның құрылымдық компоненттері, функциялары және дене шынықтыру

сабағындағы әдістемелік мүмкіндіктері кешенді түрде талданады. Автор ойын технологиясын қолданудың нәтижесінде оқушылардың қимыл-қозғалыс дағдыларының сапасы артып, командалық өзара әрекет, жауапкершілік және ерік-жігер қасиеттері қалыптасатынын дәлелдейді. Теориялық пайымдаулар практикалық мысалдармен ұштастырылып, сабақ құрылымына ойын элементтерін кіріктірудің үлгілері ұсынылады. Зерттеу нәтижелері дене шынықтыру мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігін жетілдіруге және сабақтың тиімділігін арттыруға бағытталған әдістемелік ұсыныстар жасауға мүмкіндік береді.

Кілт сөздер: ойын технологиясы, дене шынықтыру сабағы, оқушы мотивациясы, қозғалыс белсенділігі, педагогикалық инновация, құзыреттілік, қызығушылық, интерактивті әдістер.

Қазіргі білім беру кеңістігінде оқыту мазмұнының жаңаруы мен педагогикалық тәсілдердің түрленуі мұғалімнен шығармашылық ізденіс пен ғылыми негізделген шешімдер қабылдауды талап етеді. Дене шынықтыру пәні өз табиғаты жағынан қозғалыс әрекетіне негізделгенімен, оның мазмұны тек қимыл жаттығуларын орындаумен шектелмеуі тиіс. Өйткені дене тәрбиесі тұлғаның үйлесімді дамуына ықпал ететін, психологиялық серпіліс пен әлеуметтік тәжірибе қалыптастыратын кешенді үдеріс болып саналады. Осы тұрғыдан алғанда ойын технологиясы сабақ мазмұнын байытатын әрі оқушының белсенді қатысуын қамтамасыз ететін пәрменді құрал ретінде айқындалады. Ойын әрекеті бала табиғатына жақын болғандықтан, ол оқу материалын еркін қабылдауға және ішкі мотивацияның қалыптасуына жағдай жасайды. Қызығушылықтың артуы оқушының зейінін тұрақтандырып, тапсырманы саналы орындауға жетелейді. Мұндай жағдайда білім беру үдерісі мәжбүрлеу сипатынан арылып, ынтымақтастыққа негізделген өзара әрекет алаңына айналады. Дене шынықтыру сабағында ойын элементтерін енгізу арқылы оқушылардың қозғалыс белсенділігі табиғи жолмен ұлғаяды және эмоционалдық ахуал жақсарайды. Педагогикалық тұрғыдан алғанда бұл құбылыс оқу нәтижелерінің сапасына тікелей әсер етеді. Сондықтан ойын технологиясын ғылыми негізде қолдану қазіргі мұғалімнің кәсіби шеберлігінің маңызды көрсеткіші ретінде бағалануы тиіс.

Ойын технологиясының педагогикалық мәнін ашу үшін оның құрылымдық және функционалдық сипаттамаларын талдау қажет. Ойын белгілі бір мақсатқа бағытталған, ережелері бар, нәтижеге ұмтылуды көздейтін ұйымдасқан әрекет түрі ретінде сипатталады. Оның құрамына мотивациялық компонент, мазмұндық бөлік, әрекеттік амалдар және бағалау кезеңі енеді. Дене шынықтыру сабағында бұл компоненттер қозғалыс жаттығуларымен, жарыс элементтерімен және командалық өзара әрекетпен ұштасады. Ойын барысында оқушы тек дене қимылдарын орындап қана қоймай, тактикалық шешім қабылдайды, серіктестерімен қарым-қатынас орнатады және өз әрекетінің нәтижесін бағалайды. Мұндай көпқырлы әрекет когнитивтік және эмоционалдық үдерістердің бірлігін қамтамасыз етеді. Нәтижесінде оқыту үдерісі кешенді сипат алып, тұлғаның интеллектуалдық және физикалық дамуы өзара сабақтасады. Ойын технологиясы оқушының дербестігін арттырып, бастамашылдық қасиетін оятады. Қатаң регламенттелген жаттығуларға қарағанда ойын формасы икемді әрі вариативті болып келеді, бұл мұғалімге оқу міндеттерін шығармашылық тұрғыдан шешуге мүмкіндік береді. Осы ерекшеліктер ойын технологиясының дене шынықтыру сабағындағы әдістемелік әлеуетін айқындайды.

Қызығушылық ұғымы психологиялық және педагогикалық әдебиеттерде тұлғаның белгілі бір әрекетке бағытталған тұрақты танымдық-эмоционалдық қатынасы ретінде қарастырылады. Дене шынықтыру сабағында қызығушылықтың төмендеуі көбіне бірсарынды жаттығулармен, оқушы мүмкіндіктерінің ескерілмеуімен және жарыс элементтерінің жеткіліксіздігімен байланысты болады. Ойын технологиясын енгізу арқылы мұғалім осы мәселелердің алдын ала алады, өйткені ойын динамикалық сипатқа ие және күтпеген ситуациялар арқылы зейінді жандандырады. Оқушы жеңіске жетуге ұмтыла отырып, жаттығуды сан рет қайталауға дайын болады, ал қайталау дағдының қалыптасуына негіз

болады. Ішкі уәждің күшеюі нәтижесінде оқушы тапсырманы сыртқы бақылау үшін емес, жеке жетістікке жету үшін орындайды. Бұл құбылыс өзін-өзі бағалау деңгейінің көтерілуіне ықпал етеді. Эмоционалдық қанағаттану сезімі дене шынықтыру сабағын күтілетін әрі жағымды үдеріске айналдырады. Ұжымдық ойындар оқушылар арасында ынтымақтастық пен өзара қолдау мәдениетін қалыптастырады. Осындай әлеуметтік тәжірибе тұлғаның коммуникативтік құзыреттілігін дамытады. Қызығушылықтың тұрақты сипат алуы дене шынықтыруға деген оң көзқарастың қалыптасуына негіз болады.

Дене шынықтыру мұғалімінің кәсіби құзыреттілігі тек әдістемелік білімнің жиынтығымен өлшенбейді, ол педагогтің ситуациялық шешім қабылдау қабілетімен, оқу үдерісін модельдеу шеберлігімен және оқушының жеке ерекшеліктерін терең түсінуімен айқындалады, өйткені ойын технологиясын нәтижелі қолдану үшін мұғалім әрбір әрекеттің психологиялық астарын саралай алуы тиіс. Егер педагог ойын мазмұнын тек көңіл көтеру құралы ретінде қарастырса, онда оның тәрбиелік және дамытушылық әлеуеті толық ашылмайды, сол себепті ойын құрылымын дидактикалық мақсатпен ұштастыру кәсіби талдауды қажет етеді. Мұғалім ойын сценарийін әзірлеу барысында оқу мақсаттарын, күтілетін нәтижелерді және бағалау критерийлерін біртұтас жүйе ретінде қарастыруы қажет, өйткені мұндай үйлесім ғана сабақтың ішкі логикасын сақтайды. Ойын технологиясын қолдануда педагогтің көшбасшылық қасиеті де маңызды рөл атқарады, себебі ол ұжымдық әрекетті үйлестіріп, әр оқушының белсенді қатысуына жағдай жасайды. Егер сабақ барысында күтпеген жағдайлар туындаса, мұғалім шұғыл түрде әдістемелік түзетулер енгізіп, ойын динамикасын сақтап қалуы тиіс, өйткені икемділік кәсіби шеберліктің көрсеткіші болып саналады. Сонымен бірге мұғалім оқушылардың эмоциялық күйін бақылап, шамадан тыс бәсекелестіктің жағымсыз салдарын болдырмауға міндетті, себебі тәрбиелік ықпал әрқашан адамгершілік қағидаларымен үндесуі қажет. Ойын үдерісінде әділдік пен тең мүмкіндіктер қағидасын сақтау педагогтің кәсіби этикасына жатады, өйткені әділетсіз ұйымдастырылған әрекет мотивацияны төмендетуі ықтимал. Мұғалім рефлексивтік талдау жүргізе отырып, әр сабақтан кейін өз тәжірибесін саралап, келесі сабаққа түзетулер енгізуі тиіс, бұл кәсіби дамудың үздіксіздігін қамтамасыз етеді. Егер педагог ғылыми әдебиеттерге сүйеніп, заманауи педагогикалық зерттеулер нәтижелерін ескерсе, ойын технологиясын қолдану сапасы жаңа деңгейге көтеріледі. Осылайша кәсіби құзыреттілік ойын технологиясын формалды әдіс емес, ғылыми негізделген педагогикалық стратегия ретінде іске асыруға мүмкіндік береді.

Ойын технологиясын терең әрі саналы қолдану үшін мұғалім оқу ортасын алдын ала ұйымдастырып, кеңістікті қауіпсіз әрі функционалды етіп жоспарлауы қажет, өйткені материалдық-техникалық жағдай ойын сапасына тікелей әсер етеді. Егер спорт залындағы құрал-жабдықтар мақсатқа сай орналастырылса, оқушылардың қозғалыс траекториясы тиімді құрылып, уақыт үнемделеді. Мұғалім ойын ережесін түсіндірумен шектелмей, оның мәнін, мақсатын және күтілетін нәтижесін айқындап берсе, оқушы әрекетті саналы түрде орындайды. Ойын барысында сараланған тапсырмалар беру арқылы әртүрлі деңгейдегі оқушылардың қабілетін ескеруге болады, бұл инклюзивті білім беру қағидаттарына сәйкес келеді. Егер педагог топтық және жеке жұмыс формаларын үйлестірсе, онда әр оқушы өз әлеуетін көрсетуге мүмкіндік алады. Ойын нәтижесін талдау кезінде тек ұпай санын емес, тактикалық шешімдердің дұрыстығын, өзара қолдауды және тәртіптілікті бағалау маңызды, өйткені кешенді бағалау тұлғалық дамуға ықпал етеді. Мұғалім оқушыларды өзін-өзі бағалауға үйретсе, олардың жауапкершілік деңгейі артады және рефлексия мәдениеті қалыптасады. Ойын технологиясын цифрлық құралдармен ұштастыру арқылы сабақ мазмұнын байытуға болады, мысалы бейнеталдау әдісі арқылы қимыл техникасын жетілдіруге мүмкіндік туады. Егер педагог әр сабақты шағын зерттеу алаңы ретінде қарастырса, онда ол оқыту сапасын үнемі жетілдіріп отырады. Мұндай кешенді әрі жүйелі жұмыс нәтижесінде ойын технологиясы педагогтің кәсіби шеберлігін айқындайтын маңызды көрсеткішке айналады.

Ойын технологиясын қолданудың практикалық нәтижелері тек қозғалыс белсенділігінің артуымен шектелмейді, өйткені ол оқушылардың психологиялық тұрақтылығына және

эмоционалдық саулығына да ықпал етеді. Егер сабақ барысында оқушы жетістік сезімін бастан кешірсе, онда оның өзіндік сенімі артып, келесі әрекеттерге құлшынысы күшейеді. Ойын жағдайында туындайтын бәсекелестік элементтері ерік-жігерді шыңдап, қиындықтарды жеңуге үйретеді, бұл қасиеттер оқу үдерісінен тыс өмірлік жағдаяттарда да қажет. Қимыл әрекеттерінің саналы әрі мақсатты орындалуы нейрофизиологиялық байланыстарды нығайтып, моторлық жадының дамуына әсер етеді. Ұжымдық ойындарда қалыптасатын өзара тәуелділік сезімі әлеуметтік жауапкершілікті арттырады, өйткені әр қатысушы ортақ нәтижеге ықпал ететінін түсінеді. Егер мұғалім ойын барысында қолдау атмосферасын қалыптастырса, онда оқушылар арасында сенім деңгейі жоғарылайды. Мұндай ортада оқушылар өз пікірін еркін білдіріп, бастамашылық танытады. Ойын технологиясы арқылы алынған тәжірибе оқушылардың сабаққа қатысу тұрақтылығын қамтамасыз етеді, себебі олар әр сабақтан жағымды эмоция күтеді. Қозғалыс белсенділігінің артуы дене дайындығын жақсартып қана қоймай, жалпы оқу үлгеріміне де оң ықпал етуі мүмкін, өйткені физикалық белсенділік когнитивтік үдерістерді жандандырады. Осы тұрғыдан алғанда ойын технологиясының практикалық нәтижелері кешенді сипатқа ие екендігі байқалады.

Қорытындылай келе, ойын технологиясын ғылыми негізде әрі жүйелі түрде қолдану дене шынықтыру сабағын мазмұндық және әдістемелік тұрғыдан жаңа сапалық деңгейге көтереді, өйткені ол оқушының табиғи қажеттіліктерін ескере отырып, оқу әрекетін ішкі мотивациямен ұштастырады. Егер мұғалім кәсіби құзыреттілігін үздіксіз дамытып, ойын мазмұнын оқу мақсаттарымен үйлестірсе, онда сабақтың тиімділігі тұрақты сипат алады. Ойын арқылы ұйымдастырылған әрекет оқушылардың дене сапаларын жетілдірумен қатар, олардың әлеуметтік және тұлғалық қасиеттерін қалыптастырады. Мұндай кешенді ықпал білім беру үдерісінің гуманистік бағыттылығын нығайтады. Дене шынықтыру сабағы тек нормативтерді орындау алаңы емес, тұлғаның өзін таныту кеңістігіне айналады, өйткені ойын формасы әр оқушының қабілетін ашуға мүмкіндік береді. Егер педагог әділдік, қауіпсіздік және ынтымақтастық қағидаларын сақтаса, ойын тәрбиелік мәнге ие болады. Қызығушылықтың тұрақты қалыптасуы оқушының салауатты өмір салтын саналы түрде таңдауға негіз қалайды. Ойын технологиясының әлеуетін толық пайдалану үшін ғылыми талдау мен практикалық ізденіс қатар жүруі тиіс. Осындай жағдайда дене шынықтыру сабағы оқушының жан-жақты дамуын қамтамасыз ететін тиімді педагогикалық жүйеге айналады. Демек ойын технологиясы кәсіби шеберлікпен ұштасқанда ғана білім беру кеңістігінде нәтижелі құрал ретінде орнығады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Оспанов, Б.Қ. Мектеп оқушыларының дене шынықтыруға деген қызығушылығын қалыптастырудағы ойын әдістерінің рөлі / Б.Қ. Оспанов // Дене тәрбиесі және спорт. – 2022. – № 4. – Б. 28-34.
2. Фокин, А.М. Игровые технологии в системе физического воспитания студентов высших учебных заведений [Текст] : монография / А.М. Фокин ; под научной редакцией А.В. Зюкина, Л.Н. Шелковой ; Российский государственный педагогический университет им. А.И. Герцена. – Санкт-Петербург : Издательство РГПУ им. А.И. Герцена, 2025. – 282 с. – ISBN 978-5-8064-3643-7.
3. Овчинников, В.П. Базовые и новые виды физкультурно-спортивной деятельности: спортивные игры [Текст] : учебное пособие / В.П. Овчинников, А.М. Фокин, Л.Н. Шелкова [и др.]. – Санкт-Петербург : Лань, 2023. – 152 с.
4. Jiang, C. Hybrid Teaching Mode of Physical Education with Sports Games Based on Artificial Intelligence / C. Jiang // Journal of Korean Physical Education Association. – 2024. – Vol. 33, No. 6. – P. 45-58.

Ускенова Гульзахира Есенбековна

Биология пәні мұғалімі

Шымкент қаласының білім басқармасының

«Т.Рысқұлов атындағы № 25 мектеп-гимназиясы» ШЖҚ МКК

БИОТЕХНОЛОГИЯНЫҢ БОЛАШАҒЫ (10-СЫНЫП)*(Авторлық бағдарламаны тәжірибеде қолдану және зерттеу нәтижелері)*

Аңдатпа. Мақалада 10-сынып оқушыларына арналған «Биотехнологияның болашағы» атты авторлық бағдарламаны оқу үдерісінде қолдану тәжірибесі мен зерттеу нәтижелері қарастырылады. Қазіргі таңда биотехнология ғылымы медицина, ауыл шаруашылығы, экология және өнеркәсіп салаларында қарқынды дамып, қоғамның тұрақты дамуына тікелей әсер етуде. Осыған байланысты мектеп оқушыларының биотехнология саласына қызығушылығын арттыру, ғылыми ойлауын дамыту және болашақ мамандықты саналы таңдауға бағыттау – өзекті мәселелердің бірі. Мақалада авторлық бағдарламаның құрылымы, қолданылған оқыту әдістері, сабақтар мен жобалық жұмыстардың мазмұны сипатталып, тәжірибе нәтижелері талданады. Зерттеу нәтижелері оқушылардың пәнге қызығушылығының артқанын, функционалдық сауаттылығы мен зерттеушілік дағдыларының дамығанын көрсетеді.

Түйінді сөздер: биотехнология, авторлық бағдарлама, жобалық оқыту, STEM, зерттеушілік дағды, функционалдық сауаттылық, 10-сынып.

Кіріспе

XXI ғасыр – ғылым мен технологияның қарқынды дамыған кезеңі. Осы үдерісте биотехнология саласы адамзат өмірінің барлық бағыттарына ықпал ететін стратегиялық маңызды ғылым ретінде қалыптасты. Гендік инженерия, биомедицина, жасушалық технологиялар, экологиялық биотехнология сияқты бағыттар қоғамның әлеуметтік-экономикалық дамуына тікелей әсер етеді. Сондықтан мектеп қабырғасынан бастап оқушыларға биотехнологияның мәнін, мүмкіндіктерін және болашағын түсіндіру – қазіргі білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі.

Жалпы білім беретін мектептерде биология пәні аясында биотехнология тақырыптары шектеулі көлемде қарастырылады. Бұл оқушылардың тақырыпты терең түсінуіне және оны өмірмен байланыстыруына жеткіліксіз. Осы мәселені шешу мақсатында 10-сынып оқушыларына арналған «Биотехнологияның болашағы» атты авторлық бағдарлама әзірленді. Бағдарлама оқушылардың ғылыми дүниетанымын қалыптастыруға, зерттеушілік және жобалық дағдыларын дамытуға бағытталған.

Мақаланың мақсаты – авторлық бағдарламаны оқу үдерісінде қолдану тәжірибесін сипаттау, оның тиімділігін талдау және педагогтерге әдістемелік ұсыныстар ұсыну.

Мақсатқа жету үшін келесі **міндеттер** қойылды:

- биотехнологияны оқытудың әдістемелік негіздерін анықтау;
- авторлық бағдарламаның құрылымы мен мазмұнын сипаттау;
- бағдарламаны практикада қолдану нәтижелерін талдау;
- оқушылардың білім сапасы мен қызығушылық деңгейінің өзгерісін анықтау.

Тақырып бойынша отандық және шетелдік еңбектерде STEM-білім беру, жобалық оқыту, цифрлық технологияларды қолдану тиімділігі кеңінен қарастырылған. Алайда биотехнологияны мектеп деңгейінде кешенді оқытуға арналған авторлық бағдарламалар саны шектеулі. Осы тұрғыдан алғанда, ұсынылып отырған зерттеу өзектілігімен ерекшеленеді [1].

Әдістеме

Авторлық бағдарламаны әзірлеу барысында құзыреттілікке негізделген оқыту, STEM-білім беру және жобалық оқыту технологиялары жетекші әдістемелік негіз ретінде алынды.

Бұл тәсілдер оқушылардың тек теориялық білім алуымен шектелмей, алған білімдерін нақты өмірлік жағдайларда қолдана білу дағдыларын қалыптастыруға бағытталды. Бағдарлама мазмұны білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға, сыни ойлауын, зерттеушілік және шығармашылық қабілеттерін жетілдіруге негізделді.

Бағдарлама 10-сынып оқушыларының жас ерекшеліктері, танымдық мүмкіндіктері және негізгі оқу бағдарламасының мазмұны ескеріле отырып құрылды. Оқу материалы күрделілік деңгейі бойынша біртіндеп жүйеленіп, оқушылардың қызығушылығын арттыруға және пәнге деген тұрақты мотивациясын қалыптастыруға бағытталды. Сонымен қатар биология, химия және информатика пәндері арасындағы пәнаралық байланыс күшейтіліп, биотехнологияның кешенді ғылыми сала ретіндегі ерекшелігі ашып көрсетілді [2].

Бағдарламаны жүзеге асыру барысында оқушылардың белсенді оқу әрекетін ұйымдастыруға басымдық беріліп, зертханалық модельдеу, жобалық жұмыстар, талдау және пікірталас әдістері қолданылды. Мұндай әдістемелік ұстанымдар оқушылардың ғылыми дүниетанымын кеңейтіп, болашақ кәсіби бағдарын айқындауға ықпал етті.

Авторлық бағдарламаның құрылымы

1-кесте – Авторлық бағдарламаның мазмұндық құрылымы

Модуль	Тақырыптар	Сағат саны
I модуль	Биотехнологияға кіріспе	4
II модуль	Гендік инженерия негіздері	6
III модуль	Биотехнология және медицина	6
IV модуль	Экологиялық биотехнология	4
V модуль	Болашақ биотехнологиялық мамандықтар	4

Қолданылған әдістер мен тәсілдер

- **Жобалық оқыту** – оқушылар шағын зерттеу жобаларын орындады;
- **Проблемалық оқыту** – нақты өмірлік жағдайларға негізделген тапсырмалар;
- **Топтық жұмыс** – пікірталас, кейс-талдау;
- **Цифрлық құралдар** – презентациялар, бейнероликтер, онлайн-симуляциялар;
- **STEM интеграциясы** – биология, химия, информатика пәндерінің байланысы.

Әдістеменің негізгі принциптері:

- ғылымилық және қолжетімділік;
- теория мен практиканың байланысы;
- оқушы белсенділігі;
- шығармашылық пен зерттеушілікке бағытталу [3].

Практикада қолдану

Авторлық бағдарлама 2024-2025 оқу жылында жалпы білім беретін мектептің 10-сыныбында тәжірибелік апробациядан өтті. Бағдарлама аптасына 1 сағат көлемінде факультативтік курс ретінде ұйымдастырылып, оқу жылы барысында жүйелі түрде жүргізілді. Сабақтар дәстүрлі дәріс форматына негізделмей, оқушылардың белсенді танымдық іс-әрекетін арттыруға бағытталған интерактивті және тәжірибеге бағдарланған тәсілдер арқылы өткізілді.

Оқу үдерісінде оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін дамытуға ерекше назар аударылды. Әр сабақта проблемалық сұрақтар қойылып, нақты өмірмен байланысты тапсырмалар ұсынылды. Топтық және жұптық жұмыстар арқылы оқушылар өз ойларын еркін жеткізіп, ғылыми тұжырымдар жасауға үйренді. Сонымен қатар, жобалық жұмыс элементтері кеңінен қолданылып, оқушылар биотехнологияның медицина, экология және ауыл шаруашылығындағы қолданысына қатысты шағын зерттеулер жүргізді.

Сабақ барысында цифрлық ресурстар мен көрнекі материалдар (бейнероликтер, презентациялар, инфографикалар) пайдаланылып, күрделі биотехнологиялық үдерістерді

түсіндіру жеңілдетілді. Мұғалім оқу процесінде бағыттаушы және кеңесші рөлін атқарып, оқушылардың өздігінен білім алуына жағдай жасады. Мұндай тәсіл сабақтардың тиімділігін арттырып, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын күшейтті әрі функционалдық сауаттылықтың қалыптасуына оң ықпал етті.

Сабақ үлгісі

Мысалы, «Гендік инженерия және оның қолданылуы» тақырыбында оқушыларға генетикалық модификацияланған өнімдер туралы бейнематериал ұсынылды. Кейін оқушылар топтарға бөлініп, ГМО-ның артықшылықтары мен қауіптері бойынша пікірталас жүргізді.

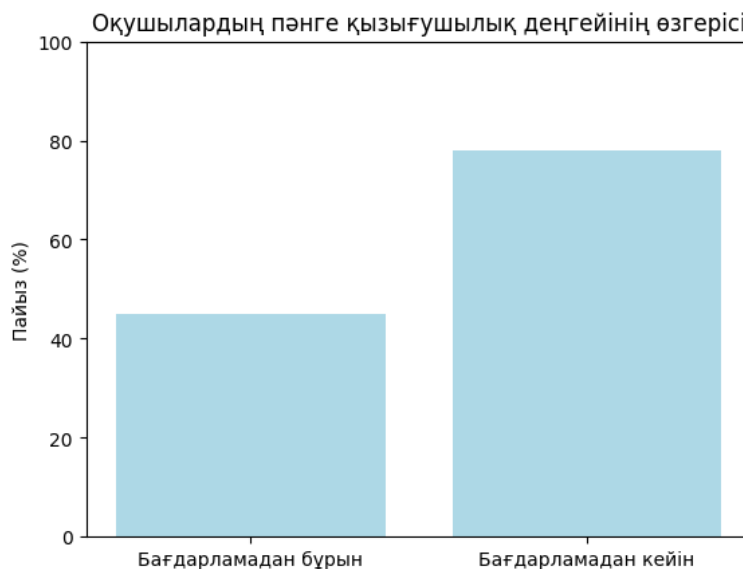
Жобалық жұмыстар

Оқушылар келесі тақырыптарда жобалар дайындады:

- ❖ «Биотехнология және қатерлі ісікті емдеу»
- ❖ «Экологиядағы биоремедиация әдістері»
- ❖ «Болашақтағы биотехнолог мамандықтары»

1-диаграмма – Оқушылардың пәнге қызығушылық деңгейінің өзгерісі

(Диаграммада бағдарламадан бұрын – 45%, бағдарламадан кейін – 78%)

Диаграммада авторлық бағдарламаны енгізуге дейін және енгізгеннен кейін оқушылардың пәнге деген қызығушылық деңгейінің өзгерісі көрсетілген. Бағдарламаға дейін оқушылардың пәнге қызығушылығы 45% деңгейінде болса, бағдарламаны тәжірибеде қолданғаннан кейін бұл көрсеткіш 78%-ға дейін артқан. Бұл нәтижелер қолданылған оқыту әдістері мен мазмұнның оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруға оң әсер еткенін дәлелдейді. Авторлық бағдарламаның оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыруда тиімді екені анық байқалады.

Нәтижелерді талдау

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей:

- ❖ оқушылардың пәнге қызығушылығы артты;
- ❖ ғылыми терминдерді қолдану дағдысы қалыптасты;
- ❖ жобалық жұмыстар арқылы функционалдық сауаттылық дамыды.

Артықшылықтары:

- ✓ оқушылардың белсенділігі жоғарылады;
- ✓ пәнаралық байланыс нығайды;
- ✓ өмірмен байланыс орнады.

Кемшіліктері:

- ✓ уақыттың шектеулілігі;
- ✓ зертханалық құралдардың жеткіліксіздігі [4].

Ұсыныстар

Авторлық бағдарламаны оқу үдерісіне енгізу үшін педагогтерге келесі ұсыныстар беріледі. Біріншіден, биотехнология тақырыптарын оқытуда жобалық және зерттеушілік әдістерді кеңінен қолдану қажет. Бұл оқушылардың теориялық білімін практикамен ұштастыруға мүмкіндік береді.

Екіншіден, цифрлық ресурстарды (бейнесабақтар, виртуалды зертханалар, интерактивті платформалар) тиімді пайдалану ұсынылады. Бұл күрделі биологиялық процестерді көрнекі түрде түсіндіруге көмектеседі.

Үшіншіден, оқушылардың нәтижелерін бағалауда қалыптастырушы бағалау тәсілдерін қолдану маңызды. Жобалық жұмыс, презентация, пікірталас сияқты жұмыстар бағалау критерийлерімен нақты өлшенуі тиіс.

Сондай-ақ бағдарламаны әртүрлі оқу деңгейіндегі сыныптарға бейімдеп қолдануға болады. Қызығушылығы жоғары оқушылар үшін тереңдетілген тапсырмалар, ал орта деңгейдегі оқушылар үшін қолжетімді жобалар ұсынылуы қажет [5].

Қорытынды

Қорытындылай келе, «Биотехнологияның болашағы» атты авторлық бағдарлама 10-сынып оқушыларының ғылыми дүниетанымын кеңейтіп, болашақ мамандықты саналы таңдауға ықпал ететін тиімді әдістемелік құрал екенін көрсетті. Бағдарламаны практикада қолдану оқушылардың пәнге қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың зерттеушілік, аналитикалық және шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік берді.

Зерттеу нәтижелері биотехнологияны мектеп деңгейінде жүйелі түрде оқыту қажеттігін дәлелдейді. Ұсынылған әдістеме педагогтердің практикалық қызметінде қолдануға жарамды және білім беру процесін жаңғыртуға бағытталған. Бұл бағдарлама болашақта STEM бағытындағы пәндерді кіріктіріп оқытуда тиімді үлгі бола алады.

Сонымен қатар, аталған авторлық бағдарламаны енгізу педагогтің кәсіби дамуына да оң әсер ететіні анықталды. Мұғалімнің сабақ барысында фасилитатор, бағыттаушы рөл атқаруы оқыту үдерісін жаңаша ұйымдастыруға мүмкіндік берді. Биотехнология сияқты заманауи әрі пәнаралық саланы оқыту барысында мұғалімдердің әдістемелік қоржыны толықтырылып, инновациялық оқыту тәсілдерін қолдану тәжірибесі артты. Бұл өз кезегінде білім беру сапасын көтеріп, оқушыларды болашақта ғылым мен технология саласында табысты тұлға ретінде қалыптастыруға негіз болады.

Қолданылған деректер тізімі:

1. Қожахметова К.Ж. Құзыреттілікке негізделген білім беру: теориясы мен тәжірибесі: оқу-әдістемелік құрал. – Алматы: Қазақ университеті, 2020. - 256 б.
2. Жанпейісова М.М. Модульдік оқыту технологиясы – оқушы дамуының негізі: әдістемелік құрал. – Алматы: Рауан, 2020. - 198 б.
3. Сейітов С.М., Омарова Г.Т. Биологияны оқытудың заманауи әдістемесі: оқу құралы. – Алматы: Мектеп, 2020. - 284 б.
4. Құсайынов А.Қ. Білім сапасын бағалау және құзыреттілік тәсіл: монография. – Астана: ҰҒПО, 2021. - 240 б.
5. Тұрғынбаева Б.А. Жобалық оқыту технологиясы және оқушының зерттеушілік қабілетін дамыту. – Алматы: Өрлеу, 2020. - 190 б.

Маханбетова Аида Сайлаубековна

Учитель русского языка и литературы, педагог-модератор
 КГУ "Общеобразовательная школа №1 села Зеренда"
 Акмолинская область, Зерендинский район, село Зеренда

ИНТЕРАКТИВНЫЕ МЕТОДЫ АНАЛИЗА КЛАССИЧЕСКОГО ТЕКСТА: АВТОРСКАЯ РАБОЧАЯ ТЕТРАДЬ ПО РАССКАЗУ И. С. ТУРГЕНЕВА «МУМУ»

Аннотация

В статье рассматривается методика использования авторской рабочей тетради при изучении рассказа И. С. Тургенева «Муму» в 6 классе. В условиях реализации обновленного содержания образования актуализируется поиск инструментов, способных активизировать познавательную деятельность учащихся. Автор предлагает модель «погружения», сочетающую филологический анализ с технологиями визуализации, использованием QR-кодов и смыслового картирования. Описаны структура пособия, модели его интеграции в учебный процесс и система критериального оценивания учебных достижений.

Ключевые слова: обновленное содержание образования, рабочая тетрадь, визуализация, интерактивное обучение, И. С. Тургенев, критериальное оценивание.

Введение

Современный литературный образовательный процесс ориентирован на формирование функционально грамотного читателя. Однако при изучении классических произведений XIX века, таких как рассказ И. С. Тургенева «Муму», учителя сталкиваются с проблемой культурного и временного барьера. Семантика крепостного права, архаичная лексика и психологическая дистанция между героями и современными подростками создают препятствия для глубокого понимания текста.

Традиционные формы обучения часто не позволяют достичь целей обучения, заложенных в современных программах. Возникает необходимость в создании дидактического инструментария, который бы структурировал деятельность ученика, делая её наглядной и интерактивной. Таким инструментом выступает представленная авторская рабочая тетрадь.

Методологические основы и модели интеграции

Методическая ценность рабочей тетради заключается в сочетании глубокого филологического анализа с современными педагогическими технологиями. Автор выделяет три основные модели интеграции тетради в структуру урока:

1. **Линейная модель (системное погружение):** Тетрадь используется как основной рабочий документ на протяжении всего цикла уроков (3–4 часа), формируя целостный «портфель достижений» ученика.

2. **Модульно-дифференцированная модель:** Организация групповой работы, где разные группы («Биографы», «Психологи», «Историки») работают с отдельными разделами тетради с последующей презентацией результатов.

3. **Модель «Перевернутый класс»:** Предварительное знакомство с контекстом (например, биографией автора через QR-коды) выносится на домашний этап, освобождая время на уроке для дискуссии.

Содержание и практический инструментарий

Структура тетради направлена на поэтапное формирование предметных компетенций. Практическая часть включает следующие ключевые блоки:

1. Когнитивный блок: Историко-биографический контекст

На страницах тетради интегрированы QR-коды, ведущие на образовательные видеоматериалы. Это позволяет актуализировать знания о личности Тургенева в игровой форме и подготовить учащихся к пониманию темы «аннибаловой клятвы» писателя.

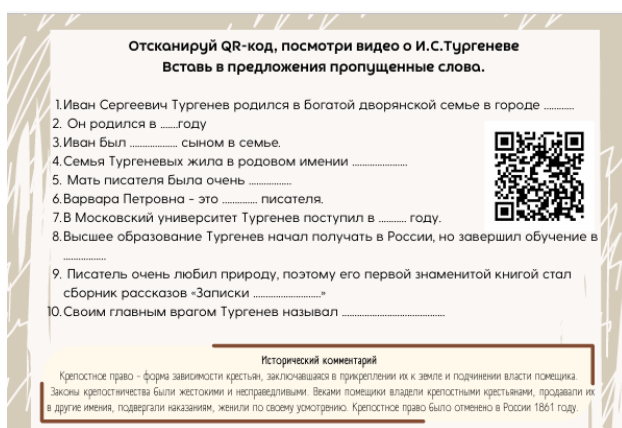

Рисунок 1 Фрагмент раздела «Личность и эпоха»: использование QR-технологий для актуализации знаний учащихся.

2. Аналитический блок: Визуализация и работа с текстом

Для раскрытия атмосферы деспотизма барыни используется прием сопоставления текста с репродукцией картины К. Трутовского «Благодетельница». Учащиеся проводят «визуальный аудит», находя текстовые подтверждения деталям живописного полотна, что развивает навык работы с цитатным материалом.

Рисунок 2 Реализация метода визуального анализа: сопоставление художественного текста с репродукцией картины К. Трутовского «Благодетельница».

3. Психологический блок: Реконструкция образа героя

Поскольку Герасим лишен дара речи, его характеристика строится через инновационные графические методы:

- **Прием «Сердце Герасима»:** выявление контраста между богатым внутренним миром героя и суровыми внешними условиями его жизни.
- **«Градусник эмоций»:** графическая фиксация динамики психологического состояния персонажа в ключевых сценах (прощание с Муму, возвращение в деревню).
- **«Облако смыслов»:** итоговый этап синтеза, где через систему ассоциаций учащиеся выходят на понимание идеи протеста против крепостничества.

Рисунок 3 Приемы «Сердце Герасима» и «Градусник эмоций» как инструмент психологической реконструкции немого персонажа.

Система критериального оценивания

Важной частью методики является разработанная система дескрипторов, соответствующая 10-балльной шкале оценивания. Оценка распределяется по четырем уровням достижений:

Уровень	Баллы	Характеристика деятельности
Превосходный	9–10	Полное владение текстом, выявление скрытых смыслов, высокий уровень эмпатии.
Высокий	7–8	Уместное использование цитат, самостоятельное выполнение аналитических заданий.
Средний	5–6	Репродуктивный характер работы, понимание сюжета без глубокого анализа подтекста.
Низкий	1–4	Фрагментарные знания, ошибки в фактах, затруднения в интерпретации действий героев.

Заключение

Апробация авторской рабочей тетради показала, что использование визуальных опор и интерактивных заданий значительно повышает мотивацию шестиклассников. Тетрадь превращает чтение в активное исследование, где ученик перестает быть пассивным потребителем информации. Основными результатами применения данной методики являются развитие критического мышления, повышение качества анализа художественного текста и

обеспечение объективности оценивания. Представленный материал рекомендуется для использования учителям-словесникам, стремящимся к реализации современных подходов в преподавании литературы.

Список использованной литературы

1. Тургенев, И. С. Муму // Собрание сочинений в 12 томах. Т. 3. — М.: Гос. изд-во худож. лит., 1954.
2. Беляева, Н. В. Уроки литературы в 6 классе. Поурочные разработки. — М.: Просвещение, 2017.
3. Локтионова Н. П., Забинякова Г. В. Русская литература. Учебник-хрестоматия для 6 кл. в 2-х частях. Ч. 2. — Алматы: Мектеп, 2018.
4. Типовая учебная программа по учебному предмету «Русская литература» для 5-9 классов. — Астана, 2018.
5. Нурахинова А. С. Активные формы и методы преподавания // Вестник образования, 2020.

Сайджапарова Лаззат Алтынбековна¹, преподаватель по спец.дисциплинам
магистр педагогических наук, педагог-модератор

Соавтор: Болатов Беркин Азилбекович², преподаватель по эквилибристике,
педагог-модератор

^{1,2}Республиканский эстрадно-цирковой колледж имени Жусипбека Елебекова
Алматинская область, город Алматы

РОЛЬ ИИ В ПОДГОТОВКЕ ЦИРКОВЫХ АРТИСТОВ: ОТ АНАЛИЗА ДВИЖЕНИИ ДО КРЕАТИВНЫХ РЕШЕНИИ

Современный цирк — это не только искусство, но и сложная инженерная, музыкальная и дизайнерская работа. Каждый номер сочетает движение, визуальные эффекты, музыку, костюмы и освещение. Сегодня искусственный интеллект (ИИ) помогает артистам и режиссёрам создавать безопасные, яркие и инновационные постановки, но при этом **он никогда не заменит тренера** — человека, который направляет артиста и отвечает за технику и безопасность.

Инженерная сторона и безопасность

ИИ активно используется для расчёта технических параметров номеров:

- **Воздушные номера:** тросы, фалы, кольца и подвесные конструкции рассчитываются с точностью до массы артиста и динамики трюка.
- **Нагрузки реквизита:** ИИ определяет, какой вес и усилие выдерживает оборудование, чтобы обеспечить максимальную безопасность.
- **Планирование трюков:** искусственный интеллект моделирует траектории движения, ускорение и силы, что помогает избежать травм.

Так ИИ превращается в инженера-советника, позволяя артистам безопасно экспериментировать с самыми смелыми трюками.

Музыкальная поддержка

ИИ способен создавать или подбирать **музыку под определённую тему номера**, синхронизируя ритм, динамику и эмоциональный настрой с движением артистов:

- Музыкальные алгоритмы могут подстраивать композицию под траекторию трюков.
- Интеграция с визуальными эффектами позволяет добиться полного аудиовизуального погружения для зрителя.

Таким образом, музыка и движение с помощью ИИ становятся идеально согласованными, усиливая впечатление от номера.

Дизайн и костюмы

ИИ помогает создавать и подбирать костюмы и реквизит, учитывая:

- Тематику номера и цветовую гамму.
- Движения артиста и удобство исполнения трюков.
- Сочетание с освещением и сценографией.

Технологии позволяют визуализировать костюмы и реквизит заранее, экспериментировать с формой, цветом и текстурами без физических затрат и сокращая подготовку.

Свет и сценография

Свет и визуальные эффекты играют ключевую роль в создании атмосферы:

• ИИ может предложить **оптимальные типы освещения для конкретного костюма** или номера.

• Подбирает сочетание цветов, интенсивность и динамику света, усиливая эмоциональное воздействие на зрителя.

• Интегрирует световые эффекты с движением артистов и музыкой, создавая полное погружение.

Преимущества и перспективы

Использование ИИ в цирке даёт несколько уникальных возможностей:

1. **Творческий потенциал** — новые идеи для реквизита, костюмов, музыки и освещения.

2. **Безопасность и инженерная точность** — расчёт нагрузок, траекторий и реквизита.

3. **Музыкальная и визуальная синхронизация** — интеграция движений, света и музыки.

4. **Экономия времени и ресурсов** — виртуальная визуализация костюмов и трюков до реальных репетиций.

Человеческий фактор и роль тренера

Несмотря на все достижения ИИ, педагог остаётся главным наставником. Он направляет артиста, корректирует технику, следит за безопасностью и эмоциональным состоянием. ИИ лишь расширяет возможности творчества и техники, но не заменяет человеческое мастерство, наблюдательность и опыт.

Заключение

Искусственный интеллект в цирковом искусстве объединяет инженерное мышление, музыку, дизайн, костюмы, свет и безопасность, создавая уникальные, безопасные и впечатляющие номера. **Но ключевой компонент остаётся неизменным — Педагог, который направляет артиста и обеспечивает успешное и безопасное выступление.**

Дүйсенбаева Рахат Берікқызы
 Әдіскер
 ЖШС "Гүлсезім" бөбекжайы
 Шымкент қаласы, Қаратау ауданы

БАЛАБАҚШАДА ОЙЫН АРҚЫЛЫ ТІЛДІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ТӘЖІРИБЕСІ

Аннотация

Мақалада мектепке дейінгі ұйым жағдайында балалардың тілдік құзыреттілігін дамытуда дидактикалық ойындардың тиімділігі қарастырылады. Ортаңғы топта жүргізілген тәжірибе негізінде ойын әрекеттерінің балалардың сөздік қорын байытуға, сөйлеу белсенділігін арттыруға және байланыстырып сөйлеу дағдыларын қалыптастыруға ықпал ететіні анықталды. Мақалада қолданылған ойын түрлері, әдістемелік нұсқаулар, нәтижелер мен ұсыныстар ұсынылған. Әдіскерлер үшін тәжірибелік қолданысқа арналған, тілдік дамуды жоспарлау мен ұйымдастыруға бағытталған материал болып табылады.

Кілт сөздер: мектепке дейінгі білім, дидактикалық ойын, сөздік қор, тілдік құзырет, сөйлеу белсенділігі, ортаңғы топ, балабақша тәжірибесі.

Кіріспе

Мектепке дейінгі кезең – баланың тілдік дамуы қарқынды жүретін маңызды уақыт. Бұл кезеңде балалардың сөздік қоры қалыптасып, сөйлеу белсенділігі артады. Балалардың тілдік құзыреттілігін дамытуда ойын әрекеті ерекше рөл атқарады. Ойын – баланың табиғи әрекеті, қызығушылығы мен шығармашылығын ынталандыратын тиімді әдіс.

Балабақшада дидактикалық ойындарды жүйелі қолдану балалардың сөздік қорын байытып, сөйлеу белсенділігін арттыруға мүмкіндік береді. Тәжірибе көрсеткендей, ойындар арқылы өткізілген сабақтарда балалар жаңа сөздерді тез меңгереді, оларды сөйлем ішінде қолдана бастайды, сөйлеу мәдениеті дамиды.

Мақсаты мен міндеттері

Мақсаты:

Балабақшада дидактикалық ойындар арқылы балалардың тілдік құзыреттілігін қалыптастыру.

Міндеттері:

1. Балалардың сөздік қорын жаңа сөздермен толықтыру.
2. Сөздерді дұрыс айтуға және мағынасын түсінуге үйрету.
3. Байланыстырып сөйлеу дағдыларын қалыптастыру.
4. Балалардың диалогқа түсу белсенділігін арттыру.
5. Шығармашылық сөйлеу арқылы ойлау қабілетін дамыту.

Негізгі бөлім – тәжірибе

1. Дайындық кезеңі

Жұмысқа бастамас бұрын әр баланың бастапқы тілдік деңгейін анықтау үшін диагностика жүргізілді. Диагностикада қарастырылған критерийлер:

- Заттарды атау қабілеті
- Сын есімдерді қолдану
- Қимылды білдіретін сөздерді қолдану
- 2–3 сөзден сөйлем құрау
- Сурет бойынша әңгіме айту

Диагностика нәтижесінде кейбір балалардың сөздік қоры шектеулі, сөйлеу белсенділігі төмен екені анықталды. Бұл кезеңде жеке жұмысқа басымдық берілді.

2. Негізгі кезең – дидактикалық ойындар

Балалармен аптасына 2–3 рет жүйелі түрде ұйымдастырылған оқу қызметінде және күннің екінші жартысында еркін ойын барысында тілдік жаттығулар жүргізілді.

Қолданылған ойын түрлері:

Заттық ойындар

- «Не артық?»
- «Қайда тұрады?»
- «Затты сипаттап бер»
- «Бір сөзбен ата»

Мақсаты: Балалардың заттарды дұрыс атауы, сипаттауы, сөздік қорды толықтыру.

Сөздік ойындар

- «Сөзді жалғастыр»
- «Қарама-қарсы сөзді тап»
- «Сөйлемді аяқта»
- «Кім көбірек айтады?»

Мақсаты: Сөздерді сөйлемде дұрыс қолдануға үйрету, диалогтік сөйлеуді дамыту.

Сурет бойынша ойындар

- «Суретке қарап әңгіме құрастыр»
- «Не өзгерді?»
- «Оқиғаны жалғастыр»

Мақсаты: Балаларды байланыстырып сөйлеуге, әңгімені құруға үйрету.

Рөлдік ойындар

- «Дүкен»
- «Дәрігер»
- «Отбасы»
- «Қонақ күту»

Мақсаты: Диалогтік сөйлеу, сөйлеу мәдениетін қалыптастыру.

Шығармашылық ойындар

- «Ертегіні жалғастыр»
- «Оқиғаны ойлап тап»
- «Сиқырлы зат»

Мақсаты: Балалардың шығармашылық сөйлеуін дамыту, сөздік қорын байыту.

3. Қорытынды кезең

Мамыр айында балаларға қайта диагностика жүргізіліп, жыл бойы жеткен нәтижелер салыстырылды.

Нәтижелер:

- Балалардың белсенді сөздік қоры едәуір өсті.
- 4–5 сөзден тұратын сөйлем құрауға дағдыланды.
- Диалогқа еркін кіріседі, сұрақтарға толық жауап береді.
- Сурет бойынша шағын әңгіме айта алады.
- Сөйлеу белсенділігі артты.

Қорытынды және ұсыныстар

1. Дидактикалық ойындар балалардың тілдік дамуына тиімді әсер етеді.

2. Сөздік қордың өсуі және сөйлеу белсенділігінің артуы ойын әрекетінің жүйелі қолданылуына байланысты.

3. Алдағы оқу жылында рөлдік ойындарды, шығармашылық ойындарды көбейту ұсынылады.

4. Жеке жұмыс арқылы тілдік дамуы баяу балаларға қосымша қолдау қажет.

5. Ата-анамен бірлескен жұмыс – үй жағдайында тілдік жаттығуларды жалғастыру маңызды.

Әдебиеттер тізімі

1. Ахметова, Г.Ж. *Мектепке дейінгі балалардың тілін дамыту әдістемесі*. Алматы, 2020.

2. Баймұқанова, С.Т. *Мектепке дейінгі ұйымдағы ойын әдістері*. Астана, 2021.

3. Зейналова, Л.А. *Балалардың сөздік қорын дамыту*. Мәскеу, 2019.

4. Педагогикалық энциклопедия. *Мектепке дейінгі білім*. Алматы, 2022.

5. Сауытова, Н.К. *Дидактикалық ойындардың тілдік дамуға әсері*. Астана, 2020.

Бестібаева Назым Әзімханқызы

Тәрбиеші, педагог-модератор

"Бекарыс" жеке балабақша-яслиі" ЖШС

Қызылорда облысы, Шиели ауданы, Жақаев ауылы

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМ ЖАҒДАЙЫНДА «АДАЛ АЗАМАТ» ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Аннотация. Мақалада мектепке дейінгі ұйым жағдайында «Адал азамат» құндылықтарын қалыптастырудың педагогикалық негіздері ғылыми-публицистикалық тұрғыда талданады. Қазіргі қазақстандық қоғамда әділдік, жауапкершілік, еңбекқорлық, шынайылық, отансүйгіштік сияқты іргелі қасиеттерді ерте жастан орнықтырудың маңыздылығы айқындалып, балабақша тәрбиешісінің кәсіби қызметіндегі құндылықтық бағдарлар мазмұны ашылады. Мектепке дейінгі кезеңдегі тұлғалық дамудың психологиялық-педагогикалық алғышарттары сипатталып, адалдық феноменінің әлеуметтік-мәдени мәні сараланады. Баланың мінез-құлықтық тәжірибесін ұйымдастыру, үлгі көрсету, ойын әрекеті арқылы құндылықтарды сіңіру, ата-анамен серіктестік орнату жолдары кешенді түрде қарастырылады. Зерттеу мазмұны отандық білім беру саясатының стратегиялық құжаттарымен сабақтастырыла отырып, тәрбиешінің кәсіби жауапкершілігі мен тұлғалық өнегесінің шешуші рөлі айқындалады. Мақалада мектепке дейінгі ұйымдағы тәрбиелік ортаны ізгілендіру, баланың дербестігін қолдау, әлеуметтік тәжірибесін байыту арқылы «Адал азамат» бейнесін қалыптастырудың тетіктері ұсынылады.

Кілт сөздер: мектепке дейінгі тәрбие, адалдық, құндылықтық тәрбие, тұлға қалыптастыру, педагогикалық негіз, азаматтық жауапкершілік, ұлттық құндылықтар, тәрбиеші кәсібилігі.

Қазіргі кезеңде Қазақстан қоғамы сапалық тұрғыдан жаңғыру үдерісін бастан өткеріп отырғаны белгілі, ал бұл үдерістің табысты болуы ең алдымен жас ұрпақтың дүниетанымдық бағдарларына, адамгершілік ұстанымдарына және азаматтық жауапкершілігіне тікелей байланысты. «Адал азамат» ұғымы тек моральдық категория ғана емес, ол қоғамдық сананың жаңаруын, әлеуметтік қатынастардың әділеттілікке негізделуін, жеке тұлғаның ішкі тұтастығын білдіретін кешенді феномен ретінде қарастырылады. Осындай биік құндылықтарды орнықтыруды мектеп табалдырығынан емес, баланың өмірлік тәжірибесі

қалыптаса бастайтын мектепке дейінгі кезеңнен бастау қажеттігі педагогика ғылымында дәлелденген. Өйткені ерте жаста қалыптасқан мінез-құлық нормалары мен эмоционалдық әсерлер тұлғаның кейінгі өмірінде берік тірекке айналады. Балабақша жағдайында ұйымдастырылатын тәрбие жұмысы баланың алғашқы әлеуметтік ортасы ретінде оның әділдік, шынайылық, өз ісіне жауап беру дағдыларын тәжірибе жүзінде меңгеруіне мүмкіндік береді. Адалдық қасиеті баланың қоршаған ортамен қарым-қатынасында, ойын барысында, ересектермен және құрдастарымен байланысында көрініс табады. Егер осы кезеңде балаға дұрыс бағыт-бағдар берілмесе, кейіннен қалыптасқан теріс дағдыларды түзету әлдеқайда күрделі болатыны тәжірибе көрсетіп отыр. Сондықтан мектепке дейінгі ұйымдағы тәрбие жүйесін құндылықтық негізде қайта пайымдау бүгінгі күннің өзекті мәселесіне айналып отыр. Бұл міндетті жүзеге асыру тәрбиешінің кәсіби даярлығы мен рухани мәдениетіне жоғары талап қояды. Адалдықты дәріптеу сыртқы ұранмен шектелмей, күнделікті педагогикалық іс-әрекет мазмұнында нақты көрініс табуы тиіс.

Мектепке дейінгі кезең баланың тұлғалық дамуының іргетасы қаланатын ерекше саты болып табылады, себебі дәл осы уақытта оның эмоционалдық сезімталдығы, еліктеушілік қабілеті және әлеуметтік нормаларды қабылдау икемділігі айрықша жоғары деңгейде болады. Психологтардың пайымдауынша, бес-алты жас аралығында балада ар-ұят, әділеттілік, шындық пен өтірікті ажырату сияқты бастапқы моральдық түсініктер қалыптаса бастайды. Егер тәрбиеші баланың осы табиғи әлеуетін орынды пайдалана алса, адал мінез-құлықтың негізін жүйелі түрде қалыптастыруға мүмкіндік туады. Адалдықты қалыптастыру үдерісі баланың тек мінез-құлқын реттеумен шектелмейді, ол оның ішкі сенімдерін, өзіндік бағасын, жауапкершілік сезімін дамытуды көздейді. Тұлғаға бағытталған педагогикалық тәсіл баланың әр әрекетіне түсіністікпен қарап, оның қателесу құқығын мойындай отырып, шынайылыққа жетелеуді талап етеді. Балабақшадағы әрбір күн тәртібі элементі, бірлескен ойын, шығармашылық тапсырма немесе еңбек әрекеті құндылықтық мазмұнмен байытылған жағдайда ғана тәрбиелік ықпал пәрменді болмақ. Бала өз әрекетінің салдарын сезінгенде және әділ шешімнің маңызын түсінгенде адалдық мінез-құлық нормасына айналады. Тәрбиеші тарапынан көрсетілетін үлгі ерекше рөл атқарады, өйткені бала көбіне сөзден гөрі нақты әрекетті қайталайды. Педагогтың әділ бағалауы, уәдеге беріктігі, әр балаға тең көзқарасы «Адал азамат» бейнесін санада бекітеді. Демек мектепке дейінгі ұйымдағы педагогикалық үдеріс баланың ішкі моральдық реттеушілерін қалыптастыруға бағытталуы қажет.

«Адал азамат» құндылықтарын қалыптастырудың мазмұны ұлттық мәдениет пен жалпыадамзаттық қағидаттардың үйлесімді бірлігінде ашылады, өйткені адалдық ұғымы қазақ халқының дәстүрлі дүниетанымында ерекше орын алған. Халықтық педагогикада уәдеге беріктік, әділ төрелік, үлкенге құрмет, кішіге ізет сияқты нормалар баланың санасына ертегі, аңыз, мақал-мәтел, ойын арқылы сіңірілген. Осы рухани мұраны мектепке дейінгі тәрбие мазмұнына енгізу баланың тарихи тамырымен байланысын нығайтады және құндылықтарды абстрактілі емес, нақты бейнелер арқылы түсінуіне жағдай жасайды. Заманауи білім беру кеңістігінде бұл бағыт мемлекеттік стратегиялық құжаттармен сабақтасып, тәрбиенің басым міндеттерінің бірі ретінде айқындалған. Тәрбиеші ұлттық мазмұндағы материалды қолдана отырып, оны баланың жас ерекшелігіне сай бейімдеуі тиіс, өйткені күрделі ұғымдарды түсіндіруде көрнекілік пен ойын элементтері шешуші мәнге ие. Адалдық тақырыбына арналған сахналық қойылымдар, рөлдік ойындар, жағдаяттық тапсырмалар арқылы бала әділ шешім қабылдаудың тәжірибесін жинақтайды. Әрбір ұйымдастырылған іс-әрекетте баланың дербес пікірін білдіруіне мүмкіндік беру оның ішкі жауапкершілігін арттырады. Құндылықтарды зорлықпен емес, саналы түсіндіру арқылы қалыптастыру педагогикалық әдепті талап етеді. Тәрбиеші баланың жетістігін атап өтіп, шынайы әрекетін мадақтағанда адал мінез-құлыққа оң мотивация қалыптасады. Осылайша ұлттық негізге сүйенген тәрбиелік жүйе мектепке дейінгі ұйым жағдайында «Адал азамат» тұлғасын қалыптастырудың пәрменді тетігіне айналады.

Мектепке дейінгі ұйымдағы тәрбиелік ортаның сапасы құндылықтарды қалыптастыру үдерісінің нәтижелілігін айқындайтын негізгі факторлардың бірі болып табылады, өйткені бала өзін қауіпсіз әрі құрметтелген сезінген жағдайда ғана шынайы әрекет етуге бейім болады. Тәрбиелік орта дегеніміз тек материалдық жағдай емес, ол ұжымдағы психологиялық ахуал, қарым-қатынас мәдениеті, өзара сенім деңгейі сияқты құрамдас бөліктердің жиынтығы. Егер топ ішінде әділдік қағидаты сақталса, балалар бір-біріне көмектесуге және ортақ ережені құрметтеуге дағдыланады. Тәрбиеші балалар арасында туындайтын кикілжіңдерді жазалау арқылы емес, түсіндіру және келісімге келтіру тәсілімен шешкенде адалдықтың шынайы үлгісін көрсетеді. Баланың өз ойын ашық айтуына мүмкіндік беретін демократиялық қарым-қатынас үлгісі оның өзіндік қадір-қасиетін нығайтады. Мұндай ортада бала қателігін жасыруға емес, мойындауға және түзетуге ұмтылады. Құндылықтық тәрбие күнделікті тұрмыстық әрекеттерде де көрініс табуы тиіс, мысалы ойыншықты бөлісу, кезек сақтау, ортақ мүлікке ұқыпты қарау арқылы бала жауапкершілікті меңгереді. Тәрбиеші әрбір жағдаятты тәрбиелік мүмкіндік ретінде қарастырғанда педагогикалық үдеріс табиғи сипат алады. Ата-анамен тығыз байланыс орнату да маңызды, өйткені отбасындағы құндылықтық ұстаным балабақшадағы тәрбиемен үйлескен жағдайда ғана тұрақты нәтиже береді. Осылайша мектепке дейінгі ұйым жағдайында жүйелі, мақсатты ұйымдастырылған педагогикалық ықпал «Адал азамат» құндылықтарын баланың ішкі сеніміне айналдыруға қабілетті.

Қорытындылай келе, мектепке дейінгі ұйым жағдайында «Адал азамат» құндылықтарын қалыптастыру күрделі әрі көпқырлы педагогикалық міндет болып табылады, ол тәрбиешінің кәсіби шеберлігі мен рухани кемелдігіне тікелей тәуелді. Ерте жаста берілген адамгершілік бағдарлар баланың кейінгі өмірінде азаматтық ұстанымының өзегіне айналады. Адалдықты қалыптастыру тек жеке қасиетті дамыту емес, ол қоғамның сапалық дамуына негіз болатын құндылықтық капиталды арттыру деген сөз. Балабақшадағы әрбір педагогикалық шешім, ұйымдастырылған іс-әрекет және қарым-қатынас үлгісі осы стратегиялық мақсатқа қызмет етуі тиіс. Тәрбиеші өз ісінде әділдік пен жауапкершілікті басшылыққа алғанда ғана балалар санасында шынайы үлгі қалыптасады. Құндылықтық тәрбие жүйелі, үздіксіз және мақсатты сипат алғанда оның нәтижесі айқын көрінеді. Мектепке дейінгі ұйымдағы тәрбиелік кеңістікті ізгілендіру, баланың дербестігін қолдау және әлеуметтік тәжірибесін байыту адал тұлға қалыптастырудың берік негізін қалайды. Бүгінгі тәрбиеші қоғам сұранысына жауап беретін жаңа форматтағы кәсіби маман ретінде рухани көшбасшылық миссияны атқаруы қажет. Өйткені адал ұрпақ тәрбиелеу арқылы ғана әділетті қоғам құруға болады. Демек мектепке дейінгі тәрбие жүйесіндегі құндылықтық бағыт еліміздің болашағын айқындайтын стратегиялық басымдық болып қала береді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Мектепке дейінгі ұйымдар педагогтеріне арналған құндылықтық тәрбиені жүзеге асыру бойынша практикалық ұсынымдар / ҚР Оқу-ағарту министрлігі. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2025. – 84 б.
2. Абылкасымова, А.Е. Формирование нравственных ценностей у детей дошкольного возраста / А.Е. Абылкасымова, Г.Ж. Омарова // Педагогика және психология. – 2024. – № 2. – С. 45-53.
3. Unified Education Program "Adal Azamat": Methodological Guide / Ministry of Education of the Republic of Kazakhstan. – Astana: Y. Altynsarina National Academy of Education, 2024. – 158 p.

Салыбекова Әлима Бөкенбайқыз
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
Сәкен Сейфуллин атындағы орта мектебі
Жамбыл облысы Қаратау қаласы

THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN MODERN EDUCATION

Annotation: This article examines the transformative role of artificial intelligence in modern education with a focus on English language teaching. It analyzes the impact of AI on personalized learning, intelligent assessment, inclusive education, and curriculum development. The paper highlights both the pedagogical benefits and ethical challenges of AI integration, emphasizing the continued central role of teachers in technology-enhanced learning environments.

Keywords: artificial Intelligence, modern education, English language teaching, adaptive learning, intelligent tutoring systems, automated assessment, digital literacy, inclusive education, educational technology, personalized learning.

The rapid development of artificial intelligence (AI) has significantly transformed many spheres of human activity, and education is no exception. In the context of globalization, digitalization, and the growing demand for personalized learning, AI has become an influential tool reshaping modern educational systems. For an English language teacher, understanding the role of artificial intelligence in modern education is not only a matter of technological awareness but also a professional necessity. AI technologies are redefining instructional design, assessment practices, classroom management, and student engagement, offering new opportunities to enhance teaching effectiveness and learning outcomes.

Artificial intelligence in education refers to computer systems capable of performing tasks that typically require human intelligence, such as language processing, pattern recognition, decision-making, and adaptive feedback. These systems analyze large volumes of data and adjust learning pathways according to students' needs. In the English language classroom, AI-driven tools can assess pronunciation, grammar usage, vocabulary development, and reading comprehension in real time. This immediate feedback supports learners in correcting mistakes independently and encourages continuous improvement.

One of the most significant contributions of AI to modern education is personalization. Traditional classroom instruction often struggles to address the diverse abilities and learning speeds of students. In English language teaching, some learners quickly grasp grammatical structures, while others require additional explanation and practice. AI-powered platforms can generate differentiated tasks, suggest remedial exercises, and provide enrichment activities for advanced learners. As a result, students follow individualized learning trajectories, increasing both motivation and academic achievement.

Another important aspect is intelligent assessment. AI systems can automatically evaluate written assignments, detect common errors, and provide detailed explanations. For English teachers,

this reduces the time spent on routine checking of grammar and spelling, allowing more focus on content, creativity, and communicative competence. Moreover, AI-based analytics can identify learning gaps and predict potential difficulties, enabling teachers to design targeted interventions.

Artificial intelligence also enhances language acquisition through natural language processing technologies. Chatbots and conversational agents simulate authentic communication, giving students opportunities to practice speaking and writing in interactive environments. These systems can respond instantly, correct pronunciation, and suggest alternative expressions. For learners who may feel anxious about speaking in front of peers, AI-based communication tools create a low-stress environment that fosters confidence and fluency.

In addition, AI supports inclusive education. Students with special educational needs benefit from text-to-speech, speech-to-text, automatic translation, and simplified language tools. These features make learning materials more accessible and adaptable. English teachers can use AI tools to adjust reading texts to different proficiency levels, provide visual support, and create multimodal resources that address diverse learning styles.

The integration of AI also encourages the development of 21st-century skills. Modern education emphasizes critical thinking, collaboration, creativity, and digital literacy. When students interact with AI systems, they learn to evaluate information, analyze feedback, and reflect on their learning progress. Teachers can incorporate AI-based research tools, digital storytelling platforms, and automated quiz generators to design project-based learning activities that combine language development with technological competence.

However, the implementation of artificial intelligence in education requires careful consideration of ethical and pedagogical issues. Teachers must ensure data privacy, maintain academic integrity, and prevent overreliance on automated systems. AI should not replace the teacher's role as a mentor, motivator, and moral guide. Instead, it should serve as a supportive instrument that enhances human interaction rather than substitutes it. Emotional intelligence, empathy, and classroom atmosphere remain exclusively human qualities that no algorithm can replicate.

Professional development is essential for effective AI integration. English teachers need digital literacy skills to select appropriate tools, adapt materials, and critically evaluate AI-generated content. Continuous training and collaborative learning communities help educators exchange experiences and explore innovative teaching strategies. By mastering AI technologies, teachers become facilitators of modern learning environments where technology and pedagogy complement each other.

Furthermore, artificial intelligence contributes to curriculum development and educational research. By analyzing large datasets of student performance, AI systems can reveal trends, evaluate the effectiveness of teaching methods, and support evidence-based decision-making. Educational institutions can use such insights to update syllabi, improve assessment standards, and align teaching practices with global educational trends.

The rapid evolution of Artificial Intelligence (AI) in education is closely connected with the broader concept of digital transformation in society. Educational institutions are no longer isolated environments; they function within a global information ecosystem where data-driven decision-making, automation, and predictive analytics are becoming standard practices. In this context, AI is not merely a supplementary classroom tool but a strategic component of institutional development. Schools and universities increasingly use AI-based systems to monitor attendance patterns, predict academic risks, and optimize administrative processes. This systemic integration demonstrates that AI influences both micro-level classroom instruction and macro-level educational management.

A particularly important dimension of AI in modern education is predictive analytics. By analyzing large datasets of student performance, attendance records, and engagement metrics, AI systems can identify early signs of academic difficulty. For English language teachers, such predictive insights allow early intervention strategies, such as additional vocabulary support, pronunciation practice, or targeted grammar exercises. Instead of reacting to failure, educators can proactively

support students before significant learning gaps emerge. This shift from reactive to preventive pedagogy marks a fundamental transformation in educational practice.

Another emerging area is AI-supported content creation. Generative AI tools assist teachers in designing lesson plans, quizzes, reading passages, and interactive tasks tailored to specific learning objectives. For English teachers, this means faster preparation of authentic dialogue samples, comprehension exercises, debate prompts, and creative writing tasks. AI can also adapt texts to different CEFR levels, making it easier to scaffold instruction. However, professional judgment remains essential to ensure cultural appropriateness, factual accuracy, and alignment with curriculum standards.

Artificial intelligence also contributes to multilingual and multicultural education. In increasingly diverse classrooms, AI-based translation and language support tools facilitate communication between teachers, students, and parents. Automatic subtitling, translation of instructions, and vocabulary explanation in multiple languages help reduce language barriers. This is particularly valuable in international schools and inclusive environments where students come from various linguistic backgrounds.

Gamification enhanced by AI represents another innovative development. Intelligent systems can adjust the level of challenge in educational games according to learner progress, maintaining optimal engagement. In English language learning, AI-driven gamified platforms reward vocabulary acquisition, pronunciation accuracy, and reading comprehension. The motivational aspect of such systems increases student participation and sustains interest over time. At the same time, teachers must balance game-based learning with deeper cognitive activities that promote critical analysis and reflective thinking.

Ethical literacy is an increasingly important component of AI integration. As students interact with intelligent systems, they must understand how algorithms function, how data is collected, and how digital footprints are created. Teachers play a key role in fostering responsible AI use, encouraging students to question automated outputs and verify information independently. Developing algorithmic awareness helps learners avoid blind trust in technology and promotes digital citizenship. From a global perspective, international organizations such as UNESCO emphasize the need for a human-centered approach to AI in education. This approach ensures that technology serves pedagogical goals and respects human rights, equity, and inclusivity. Ethical frameworks advocate transparency, fairness, and accountability in the deployment of AI systems within educational settings. For educators, aligning classroom practice with these principles ensures responsible innovation.

Finally, the long-term impact of AI in modern education depends on sustainable implementation strategies. Investment in infrastructure, teacher training, policy development, and research is necessary to maximize benefits and minimize risks. AI should be integrated gradually, accompanied by evaluation and feedback mechanisms. Educational innovation is most effective when technological advancement is harmonized with pedagogical expertise and human values.

In conclusion, artificial intelligence plays a transformative role in modern education by enabling personalization, improving assessment, supporting inclusivity, and fostering digital competence. For English language teachers, AI offers practical tools that enhance classroom efficiency and student engagement. Nevertheless, the successful integration of AI depends on pedagogical awareness, ethical responsibility, and continuous professional growth. Artificial intelligence should be viewed not as a replacement for teachers, but as a powerful assistant that strengthens the human-centered nature of education and prepares students for the challenges of the digital era.

References:

1. Holmes W., Bialik M., Fadel C. *Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning*. – Boston: Center for Curriculum Redesign, 2019. – 46 p.
2. Luckin R. *Machine Learning and Human Intelligence: The Future of Education for the 21st Century*. – London: UCL IOE Press, 2018. – 256 p.

Ибраимова Лена Бауыржанқызы

Қазақ тілі маманы
«Нұршуақ» бөбекжай-бақшасы
Атырау облысы Исатай ауданы

СӨЗДЕН СӨЙЛЕМГЕ, СӨЙЛЕМНЕН ОЙҒА: БАЛАНЫҢ ТІЛІ МЕН ОЙЫН ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ

Кіріспе

Мектепке дейінгі кезең – баланың тілдік және танымдық дамуының ең жауапты сатысы. Тіл – ойлаудың құралы, ал ой – тұлғаның қалыптасу негізі. Сондықтан баланың сөздік қорын байыту ғана емес, оның ойын жүйелі, мазмұнды жеткізе алуына жағдай жасау – қазақ тілі маманының басты міндеті.

Облыстық семинарда ұсынылған жұмысымда тіл дамыту үдерісін бес бағыт бойынша жүйелеп көрсеттім. Бұл бағыттар бір-бірімен сабақтасып, біртұтас әдістемелік жүйені құрайды.

1. Дыбысты меңгеру кезеңі

Дұрыс тыныс алу және артикуляциялық жаттығулар

Дыбысты дұрыс айту – анық сөйлеудің негізі. Ал дұрыс дыбыстау сөйлеу аппаратының дұрыс жұмыс істеуіне байланысты.

Тыныс алу – сөйлеудің тірегі.

Тыныс алу жаттығулары балалардың дем шығару күшін реттеп, сөзді анық айтуға көмектеседі.

Мысалы:

«Жел соқты» – мұрынмен терең дем алып, ауызбен баяу үрлеу.

«Ат шабысы» – тілдің ұшын таңдайға тигізіп, жылдам қимылдату арқылы дыбыс шығару.

Артикуляциялық жаттығулар ерін, тіл, жақ бұлшықеттерін дамыта отырып, дыбыстарды дұрыс айтуға баулиды. Бұл кезеңде ойын элементтерін енгізу баланың қызығушылығын арттырып, жаттығуды жеңіл қабылдауына мүмкіндік береді.

2. Сөздік қорды дамыту кезеңі

Дыбыстардан сөз құрау және жаңа сөздермен таныстыру

Дыбысты меңгерген бала оны сөз ішінде қолдануға үйренуі тиіс. Бұл кезеңде сөздік қорды байытуға ерекше көңіл бөлінеді.

Тәжірибеде PECS (Picture Exchange Communication System) әдісінің элементтері тиімді қолданылды. Пекс-карталар арқылы бала:

дыбыстарды біріктіріп сөз құрайды;

жаңа сөздердің мағынасын түсінеді;

көрнекі ойлау және есте сақтау қабілетін дамытады;

дыбыстық талдау дағдыларын қалыптастырады.

Тақырыпқа сай суреттер (жануарлар, отбасы мүшелері, тамақ түрлері, киім-кешек т.б.) арқылы жұмыс жүргізіледі. Мұндай тапсырмалар ойынға ұқсас болғандықтан, балалар белсенді қатысады.

3. Сөйлем құрау кезеңі

Сөздерді байланыстырып сөйлеу

Сөздік қоры молайған бала енді сөздерді өзара байланыстыруға үйренеді. Бұл кезеңде сурет арқылы сөйлем құрастыру әдісі тиімді нәтиже береді.

Алғашқыда екі үш сөзден тұратын қарапайым сөйлемдер ұсынылады:

Ұшақ ұшты.

Бала доп ойнады.

Кейін тапсырмалар күрделендіріліп, 4–5 сөзден тұратын сөйлемдер құрастырылады:

Ағам ұшақпен Алматыға барды.

Балалар бақта ойнап жүр.

Қыз әдемі гүл теріп алды.

Бұл жұмыс барысында баланың грамматикалық құрылымды меңгеруі, сөздерді логикалық ретпен орналастыруы және байланыстырып сөйлеу дағдысы қалыптасады.

4. Ойды жеткізу кезеңі

Сөйлем арқылы жүйелі, мазмұнды ой айту

Сөйлем құрау – мақсат емес, ол – ой жеткізудің құралы. Сондықтан бұл кезеңде баланың өз ойын жүйелі түрде баяндауына басымдық беріледі.

Сюжеттік суреттер, шағын әңгіме құрастыру, оқиға желісін жалғастыру тапсырмалары баланың:

логикалық ойлауын;

себеп-салдар байланысын түсінуін;

өз пікірін білдіру қабілетін дамытады.

Баланың еркін сөйлеуіне жағдай жасау, оның әр ойын қолдау – педагогтің маңызды ұстанымы.

5. Халық ауыз әдебиеті арқылы тіл дамыту

Қазақ халқының бай мұрасы – тіл дамытудың сарқылмас қоры. Мақал-мәтелдер мен жұмбақтарды суретпен байланыстыра қолдану баланың сөз мағынасын терең түсінуіне ықпал етеді.

Мысалы: (суретті мақал)

«Бала тілі – бал.»

«Ата – бәйтерек, бала – жапырақ.»

Мақалдың мазмұнын талдау барысында бала астарлы ойды ұғып, өз тұжырымын айтуға дағдыланады. Бұл – сөйлеу мәдениетін қалыптастырудың маңызды қадамы.

Қорытынды

«Сөзден сөйлемге, сөйлемнен ойға» қағидатына негізделген жүйелі жұмыс нәтижесінде:

балалардың дыбысты дұрыс айтуы қалыптасады;

сөздік қоры байиды;

сөйлемді грамматикалық тұрғыдан дұрыс құрастырады;

ойын еркін әрі мазмұнды жеткізе алады.

Әр кезең бір-бірімен тығыз байланыста жүргізілгенде ғана тиімді нәтиже береді. Баланың тілін дамыту – тек сөз үйрету емес, ол – оның тұлғалық қалыптасуына жол ашу. Тілі дамыған бала – ойын еркін жеткізе алатын, өз пікірін білдіре білетін, болашағы нық тұлға.

Болатов Беркин Азилбекович
Преподаватель по предмету «Эквилибристика»
«ПЦК цирковое искусство» РЭЦК имени Жусупбека Елебекова
Алматинская область

САМОРАЗВИТИЕ ПЕДАГОГА — ЗАЛОГ УСПЕШНОГО ОБУЧЕНИЯ

В условиях модернизации системы образования и повышения требований к качеству подготовки специалистов особую роль приобретает личность педагога. Современный педагог — это не только носитель знаний, но и наставник, мотиватор, пример профессионального и личностного роста. Именно поэтому саморазвитие педагога становится ключевым условием успешного обучения обучающихся, особенно в системе колледжей и профессионального образования.

Саморазвитие педагога представляет собой непрерывный процесс профессионального и личностного роста, направленный на обновление знаний, совершенствование педагогических компетенций, освоение современных методов и технологий обучения. В условиях быстрого изменения образовательных стандартов и требований рынка труда педагог обязан быть готовым к постоянному обучению, рефлексии собственной деятельности и внедрению инновационных подходов в образовательный процесс.

Для системы профессионального и технического образования саморазвитие педагога имеет особое значение. Обучающиеся колледжей ориентированы на практику, формирование профессиональных навыков и подготовку к реальным условиям труда. Педагог, который регулярно повышает квалификацию, изучает современные методики обучения, требования работодателей и тенденции развития профессии, способен обеспечить более высокий уровень подготовки студентов. Такой педагог формирует у обучающихся не только профессиональные умения, но и ответственность, дисциплину, умение работать в команде и стремление к саморазвитию.

В сфере творческих и практико-ориентированных направлений, в том числе в цирковом и сценическом искусстве, саморазвитие педагога приобретает особую значимость. Постоянное совершенствование педагогом своих профессиональных навыков, участие в мастер-классах, фестивалях, профессиональных сообществах позволяет передавать студентам актуальные знания, современные формы работы и культуру безопасности. Педагог, который развивается, становится для обучающихся авторитетом и источником вдохновения, что положительно влияет на мотивацию и качество обучения.

Кроме профессионального роста, важной составляющей саморазвития является личностное развитие педагога. Эмоциональная устойчивость, педагогическая этика, умение выстраивать доверительные отношения со студентами способствуют созданию благоприятной образовательной среды. В такой атмосфере обучающиеся чувствуют поддержку, проявляют инициативу и стремятся к достижению высоких результатов.

Таким образом, саморазвитие педагога является неотъемлемым условием успешного обучения и воспитания обучающихся в системе колледжа. Педагог, ориентированный на постоянное профессиональное и личностное развитие, способен эффективно отвечать на современные вызовы образования, повышать качество подготовки студентов и формировать конкурентоспособных специалистов. Саморазвитие педагога — это инвестиция не только в собственный профессиональный рост, но и в будущее обучающихся и всей образовательной системы в целом.

Ибраимова Мөлдір Болатқызы

Дефектолог

Жетісу облысы білім басқармасының Көксу ауданы бойынша білім бөлімі» мемлекеттік мекемесінің «Мектеп жанындағы шағын орталығы бар Қаратал орта мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі

ЖЕҢІЛ АҚЫЛ-ОЙ КЕМІСТІГІ БАР ОҚУШЫЛАРДЫ ЖАЛПЫ МЕКТЕПТІҢ ӘЛЕУМЕТТІК ОРТАСЫНА БЕЙІМДЕУ: ПРАКТИКАЛЫҚ ТӘСІЛДЕР МЕН ТӘЖІРИБЕ

Аннотация

Мақалада жалпы білім беретін мектептегі инклюзия жағдайында жеңіл ақыл-ой кемістігі бар балаларды әлеуметтендірудің практикалық әдістері қарастырылады. Автор Жетісу облысы, Көксу ауданы, «Қаратал орта мектебі» КММ негізінде жүргізілген дефектологиялық жұмыс тәжірибесімен бөліседі. Зерттеу барысында "Әлеуметтік навигатор", "Визуалды қолдау" және "Құрдастар серіктестігі" әдістерінің тиімділігі дәлелденіп, оқушылардың әлеуметтік адаптация көрсеткіштерінің динамикасы ұсынылған.

Түйін сөздер: инклюзивті білім беру, олигофренопедагогика, әлеуметтік адаптация, жеңіл ақыл-ой кемістігі, дефектолог тәжірибесі.

I. КІРІСПЕ

Қазіргі таңда Қазақстанның білім беру жүйесінде ерекше білім беруді қажет ететін балаларды жалпы ортаға біріктіру басты мақсаттардың бірі болып табылады. Әсіресе, жеңіл ақыл-ой кемістігі бар балалар үшін мектеп — тек оқу орны емес, олардың қоғамға бейімделуін анықтайтын негізгі әлеуметтік орта. Көксу ауданы, Қаратал орта мектебіндегі тәжірибе көрсеткендей, баланың интеллектуалдық тапшылығын арнайы педагогикалық қолдау арқылы әлеуметтік өтеуге (компенсациялауға) болады.

II. ЗЕРТТЕУ ӘДІСТЕМЕСІ МЕН ПРАКТИКАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕ

Олигофренопедагог ретіндегі жұмысымда мен келесі авторлық және бейімделген практикаларды қолдандым:

1. "Әлеуметтік навигатор" (Visual Communication) Интеллектісінде зақымы бар балалар ауызша ақпаратты тез ұмытады. Сондықтан мектеп ішіндегі қозғалысты жеңілдету үшін визуалды карталар мен пиктограммалар жүйесін енгіздік.

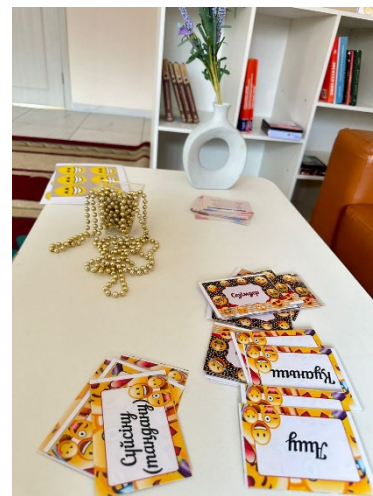
• Тәжірибе: Асханаға, спорт залға апаратын жолдар түрлі түсті нышандармен белгіленді. Бұл оқушының "мен қайда бара жатырмын?" деген қорқынышын басып, өз бетінше қозғалуына (автономиясына) мүмкіндік берді.

2. "Байланыс скрипттері" (Social Scripts) Бұл — баланың құрдастарымен қарым-қатынасқа түсуіне көмектесетін дайын фразалар жиынтығы.

• Тәжірибе: Баланың партасына немесе арнайы карточкасына "Сенмен ойнауға бола ма?", "Көмектесші", "Бұл менің затым" деген суретті жазулар дайындалды. Бұл баланың агрессиясыз немесе тұйықталмай өз ойын жеткізуіне септігін тигізді.

3. "Кері инклюзия" және "Эмпатия сағаты" Бұл жұмыс тек ерекше баламен емес, бүкіл сыныппен жүргізіледі.

• Тәжірибе: "Қаратал орта мектебіндегі" жалпы сынып оқушыларына ерекше досының әлемін түсіндіру мақсатында тренингтер өткізілді. "Тұйық ортадан — ашық ортаға" принципі бойынша оқушылар ерекше балаға тьютор (көмекші) ретінде бекітілді.

III. НӘТИЖЕЛЕРДІ ТАЛДАУ

Жүргізілген жұмыстардың 6 айлық нәтижесі бойынша (диагностикалық карталар негізінде):

- Балалардың ортаға бейімделу деңгейі 40%-ға артты.
- Вербалды қарым-қатынас бастау жиілігі 2 есеге өсті.
- Өзін-өзі күту және бағдарлау дағдылары жақсарды.

IV. ҚОРЫТЫНДЫ

Ауылдық мектеп жағдайында (Көксу ауданы мысалында) дефектологтың жұмысы тек кабинетте шектелмеуі тиіс. Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар баланы интеграциялау — ол визуалды қолдау, қарым-қатынас дағдыларын автоматтандыру және мектеп ұжымының оң көзқарасының жиынтығы.

Пайдаланылған әдебиеттер / References:

1. Выготский Л. С. Основы дефектологии. — СПб.: Лань, 2003.
2. Мовкебаева З. А. Инклюзивті білім беру. — Алматы, 2016.
3. Mitchell, D. (2020). *What Really Works in Special and Inclusive Education*. Routledge.
4. Елисеева И. Г. Психолого-педагогическое сопровождение детей с ООП. — Алматы: ННПЦ КП, 2019.

Word-қа салу үшін нұсқау:

1. Мына мәтінді көшіріп алыңыз.
2. Word-ты ашып, қойыңыз (Paste).
3. Қаріпті (Font) Times New Roman, өлшемін 14 pt, жоларалық қашықтықты 1,5 етіп орнатыңыз.
4. Тақырыпты ортаға қойып, қалың (Bold) етіңіз.

Кенжебаев Сеилбек Амиржанович

Учитель физической культуры

КГУ «Общеобразовательная школа №1 села Зеренда отдела образования по Зерендинскому району управления образования Акмолинской области»

СПОРТИВНО - МАССОВЫЕ МЕРОПРИЯТИЯ В ШКОЛЕ

Аннотация: В статье рассматривается опыт работы учителя физической культуры С.А. Кенжебаева по организации спортивно-массовых мероприятий. Представленное методическое пособие направлено на решение проблемы гиподинамии школьников и повышение их мотивации к регулярным занятиям спортом через использование нестандартных игровых форм и тематических праздников.

Введение и актуальность

Современная интенсификация образовательного процесса часто ведет к снижению двигательной активности учащихся в 2–3 раза, что провоцирует стрессовые состояния и ухудшение здоровья. Внеурочные формы физического воспитания становятся важнейшим инструментом оптимизации режима дня школьников и формирования у них «физкультурной грамотности».

Методологическая основа разработки

Методическое пособие, разработанное на базе КГУ «Общеобразовательная школа №1 села Зеренда», опирается на принцип учета уровня физической подготовленности каждого ученика и материально-технической базы школы. Автор предлагает комплексный подход, включающий не только развитие физических качеств (силы, ловкости, выносливости), но и воспитание волевых черт: патриотизма, коллективизма и упорства.

Ключевые разделы и формы работы

Структура пособия охватывает все возрастные группы учащихся и предлагает разнообразные сценарии мероприятий:

1. **Нестандартные игры и эстафеты (для 5–7 классов) :** Сюда включены оригинальные упражнения, такие как «Сороконожки», «Многоместные лыжи» и «Сиамские близнецы». Эти игры направлены на развитие координации и умения работать в команде.

2. **Дни здоровья:** Программы для начальных и средних классов (1–8 классы), дифференцированные по уровню нагрузки и средствам развития качеств (челночный бег, прыжки, метание, элементы кроссовой подготовки).

3. **Тематические праздники :«А ну-ка, парни!»:** Программа для 9–11 классов с акцентом на допризывную подготовку (подтягивание, лазанье по канату, разборка-сборка автомата, стрельба). «А ну-ка, девочки!»: Эстафеты для 5–7 классов, сочетающие физическую активность с игровыми бытовыми элементами («Навести порядок в доме», «Сделать салат»).

4. **Теоретическая подготовка:** Игра «Слабое звено» (7–8 классы) позволяет в увлекательной форме подготовить учащихся к сдаче теоретического экзамена по физической культуре, охватывая вопросы по истории Олимпизма и физиологии.

Заключение

Методическая разработка представляет собой ценный практический инструментарий для учителей физической культуры. Предложенные формы работы позволяют сделать спортивную жизнь школы яркой и привлекательной, способствуя всестороннему развитию личности школьника и укреплению его здоровья в условиях современной учебной нагрузки.

Салимжанов Аман Сеилжанович

Дене шынықтыру пәні мұғалімі, педагог-модератор
«Солтүстік Қазақстан облысы әкімдігінің білім басқармасы», КММ
«Уәлиханов ауданының білім бөлімі», КММ «Өндіріс орта мектебі» КММ
Солтүстік Қазақстан облысы, Уәлиханов ауданы, Өндіріс ауылы

«ДЕНЕ ТӘРБИЕСІ САБАҚТАРЫНДА ҰЛТТЫҚ ОЙЫН ЭЛЕМЕНТТЕРІН ҰТЫМДЫ ҚОЛДАНУ ЖӘНЕ ЖҮЙЕЛЕНДІРУ»

Қазақтың ұлттық ойындары – атадан балаға, үлкеннен кішіге мұра болып жалғасып келе жатқан асыл қазына. Ұлттық ойындар қазақ халқының ежелгі мәдениеті мен өнерінің ешкімнен кем болмағанын байқатады. Қазақтың ұлттық ойындарының қоғамдық және әлеуметтік маңызы аса зор. Ата-бабаларымыз ұлттық ойындар арқылы ұрпақтың мықты әрі жігерлі болып өсуіне ықпал етіп, олардың береке-бірлігі мен ынтымағын жарастырып отырған.

«100 нақты қадам» Ұлт жоспарын жүзеге асыру аясында салауатты өмір салтын іске асыруда дене шынықтыруда және спорт саласында практикалық дағдылар және теориялық білімдеріменізді қолданып, ғылыми-педагогикалық міндеттерді, мәселелерді оқытудың инновациялық технологияларын қолдану арқылы біз оқушының бойында кез келген мәселені шеше алатын бәсекеге қабілетті тұлға тәрбиелеу мақсатын жоспарлаймыз. Бастауыш сынып оқушыларының бойына ұлттық құндылықтарды дарыта, ұлттық ойындармен таныстырып, сабақтар барысында ойындардың маңыздылығын анықтап, ойнауға дағдыландыру. Дене тәрбиесі сабақтарында ұлттық ойын элементтерін қолдану арқылы, оқушылардың қимыл-қозғалысын, дағдыларын қалыптастыра отыра ептілікке баулиды. Өзім өткізетін бастауыш сыныптардағы дене тәрбиесі пәніндегі сабақтарды осы мақсаттарды жүзеге асырубойынша өткіздім, оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін енгізе, мақсатты іс жүзінде ұтымды қолдануға тырыстым. Қазақтың ұлттық спорт түрлеріне деген көзқарасын қалыптастырып, жүйелі қолдануға тәрбиелеу. Ұлттық ойын материалдары арқылы білім алушыны рухани адамгершілікке баулуды қарастырадым. Мысалы: I-тоқсанда 4 сыныпты I-бөлім «Жеңіл атлетика» бөлімі бойынша қысқа қашықтыққа жүгіру дағдыларын дамыту тақырыбындағы белсенділікке «Жаяу көкпар»; «Белбеу тастау» қимыл-қозғалыстарды дамытатын ұлттық ойындарды енгізіп, тәжірибеледім. Ұлттық ойындарды сабақтың әр кезеңінде де тиімді қолдануға тырыстым. Тілдік мақсаттарды арқау етіп білім алушының

сөздік қорын молайту үшін де және еркін өз мағынасында жеткізуге ұлттық ойындардағы сөз тіркестері өз септігін тигізеді. Дене тәрбиесі сабағында дене қыздыру жаттығуларына ұлттық ойындардың элементтерін кеңінен қолдану негізгі бөлімдегі тапсырмаларды оңтайлы әдістермен орындауға, көрсетуге көмектеседі. Ұлттық және эстафеталық қозғалыс ойындарды ұйымдастыра отырып білім алушылардың қызығушылығын арттыру, ұйымшылдыққа, батылдыққа және салауатты өмір салтын ұстануға тәрбиелеу болып есептеледі.

Ұлттық ойындарды жеңіл атлетика, гимнастика, спорттық ойындар бөлімдерінде жалпы дене қуатын арттыруға қолданамын. Білім алушының зейінін арттыру мақсатында «Ұшты-ұшты»; «Даусынан біл» ойынын сабақтың дайындық бөліміне кіріктіріп арнайы уақыт бөліп отырдым. Жеңіл атлетикалық допты лақтыру, қолды сермеуге бағытталған тапсырмаларда «Тымақты құлату»; «Бөрік, телпек»; «Жамбы ату»; «Әуе таяқ» ұлттық ойындарын пайдалану арқылы негізгі дағдыларды қалыптастыруға ықпал етті. Мергендік, дәлдік қасиеттерін дамытатын «Асық ату» ойынын ойнату арқылы, оқу, сабақ мақсатына және мергендік дағдыларын дамытуға жете алады. Мәселен: «Тымақты құлату»; «Жамбы ату»; ойындарына қарағанда «Әуе таяқ» ойынының шарттық ережесі де қарапайым, оқушылар бойындағы қызығушылықты оятады, оған себеп ойын көп құралдарды қажет етпейді және жұппен, топпен жұмыс істеуге өте қолайлы. Бұл ойын далада, алаңда, ауыл сыртында ойналады. Жас өспірімдер таяқтарымен келіп, дөңгеленіп тұрады да, ұпай санын әбден келісіп алып, бірінің таяғын бірі көздей аспанға лақтырады. Бірінің таяғы екіншісінің таяғына тисе, келісім бойынша белгілі бір ұпай алады. Егер әуеде таяққа таяқ тимесе, онда таяғы жерге басқалардікінен бұрын түскен бала ұтады. Мұндайда ұпай саны әуеде таяқтардың санына байланысты болады. Ойын тәртібін ойын жүргізуші бақылайды. Ол ойынға неше адам қатынасты, кімнің таяғы тиді, кімнің таяғы жерге бұрын түсті — соған төрелік айтады. Әдетте ұтылған жас өспірім өлең айтып құтылады. Бұл ойын балаларды лақтырған нәрсесін дәл тигізуге дағдыландырады.

Қозғалыс қызметінде міндеттерді және рөлдерді талдау оқу мақсатына «Арқан тартыс» ұлттық ойынын ойнатуды қарастырдым. Берілген ойын арқылы оқушылар топтық жұмыста өздерінің рөлдерін және міндеттерін анықтап, қолдана алуға негізделеді. Сол сабаққа берілген оқу мақсатына жетуге өзінің септігін тигізеді.

Қозғалыс және спорт ойындар бөлімінде баскетбол ойынының қозғалыстарын дағдыландыруға қарапайым «Қазан доп» — ұлттық ойын кеңінен пайдаланып негізгі іс-әрекеттерді қалыптастырдым. Ойынға қатынасусылар жазық алаңға жиылып келіп үлкен дөңгелек шеңбер сызады да, дәл ортасынан тереңдігі 10 сантиметрдей шұңқыр қазады. Бұл қазан шұңқыр. Шеңбер сызық пен шұңқырдың аралығы жарты метрдей болуға тиіс. Ойынды бес-алты ойыншы ойнай береді. Әр ойыншы өзіне ұзындығы бір жарым метрге жуық, ұшы қайқылау таяқ әзірлейді. Үлкендігі орташа доп пайдаланылады. Ол допты қазан шұңқырға түсіруге айла іздейді. Басқалар қазанды қорғайды және өзінің ұясын доп тастаушыға алдырмауға тырысады.

Қазақтың ұлттық ойындарына баулу тақырыбында «Тоғызқұмалақ» зияткерлік ойынының әліппесін үйретіп, қарапайым жүрістерді көрсетіп, ойынның негізгі идеясымен таныстырдым. Тоғызқұмалақ— адамның ақыл-ойын дамытатын, қызықтыра отырып ойдан-ойға жетелейтін, тынысы кең, алысқа меңзейтін, қиял мен қанат бітіретін, дағдыны қалыптастыратын зияткерлік ойын.

Демек, ұлттық ойындарды күнделікті сабақтарға енгізе, зерттеу жетістіктерін игерумен қатар, оны одан ары алға басуына үлкен мүмкіншіліктер туғызу және білім алушының қолдану дағдысына айналдыру. Қазақтың ұлттық ойындары — денсаулық, тазалық, халық мәдениетінің бастау алар қайнар көзі, ойлау қабілетінің өсу қажеттілігі, тіл мен қарым-қатынастың, батылдық пен батырлықтың, ептілік пен қайсарлықтың және дене шынықтыру тәрбиесінің негізгі элементі, халық тәрбиесінің дәстүрлі табиғи жалғасы. Дене тәрбиесі сабақтарын әр қашан да, ұлттық ойындармен ұштастыру, ерекшелігіне байланысты белгілі тәрбиелік мақсат бірлігін анықтайды.

Қазақтың ұлттық ойындарының түрі өте көп. Ғалым-зерттеушілер мынадай бес түрге бөліп, ұлттық ойын түрлерін әр топқа жіктейді. Олар: аңға байланысты, малға байланысты, түрлі заттармен ойналатын, зеректікті, ептілікті және икемділікті қажет ететін, соңғы кезде қалыптасқан ойындар. Ал М.Гуннер жеті топқа бөлсе, ғалым Е.Сағындықов ұлттық ойындарды үш топқа бөліп көрсеткен. Ұлттық ойындар баланың еңбекке деген қарым-қатынасы мен ойлау қабілеттерін арттырады және баланы шымыр, епті, зерек, алғыр, тапқыр да парасатты болып өсуге тәрбиелейді. Бұл жөнінде Ахмет Жүнісов былай дейді: «Өзге халықтар сияқты қазақтың да ертеден қалыптасқан, атадан–балаға мұра болып жалғасып келе жатқан ұлттық ойын-сауық түрлері бар. Зер салып байқап отырсақ, ол ойын-сауықтар қазақтың ұлттық ерекшелігіне, күнделікті тұрмыс-тіршілігіне тығыз байланысты туған екен және адамға жастайынан дене тәрбиесін беруге, оны батылдылыққа, ептілікке, тапқырлыққа, күштілікке, төзімділікке, әдемі адамгершілік қасиеттерге баулуға бағытталған екен». Ал енді «Қазақстан Ұлттық энциклопедиясында» қазақтың ұлттық ойындарының мән-маңызы туралы былай деп жазылған: «Қазақ ұлты негізінен ұрпақ қамын басты мақсат етіп қойып, балалардың нағыз азамат болып қалыптасуына аса зор мән берген.

Нәтижесінде дәстүрді бала тәрбиесінің басты құралы ретінде ұлттық ойынды орайластырып, дамытып отырған». Халқымыз ойындарға тек балаларды алдандыру ойнату әдісі деп қарамағаны анық. Жас ерекшеліктеріне сай, олардың көзқарастарын, мінез-құлықтарын қалыптастыру құралы деп те ерекше бағалаған. Қазақтың ұлттық ойындарын оқыту процесінде қолдану мұғалімнің әдіскерлігіне байланысты. Балаларды демалдыру, сергіту мақсатында ұлттық ойын түрлерін қолдануға да болады. Ойнау, ойнату арқылы баланың ақыл-ойы кеңейеді, тілі дамиды, сөздік қоры байиды, зерек болады және денсаулығы нығаяды. Ойынды сабақта қолдану - оқушының ой-өрісін жетілдірумен бірге, өз халқының асыл мұраларын оқушының бойына сіңіріп, ұлтжандылыққа тәрбиелеудің бірден-бір құралы. Қазақтың ұлттық ойындарын дене тәрбиесі сабағында жоспарға енгізу арқылы өткізу жас буынды тәрбиелеуде теңдесі жоқ әдіс десек болады. Әр сабақ сайын ұлттық ойынның үш-төрт түрін алып, солардың ойнау тәсілін үйретіп отырса, жетілдіре, қайталау арқылы пысықтап отырса, әрбір бала жадында сақтайды да, оны ойнай біледі.

Қазіргі жаңа технология заманында оқушыларды қызықтырып, асық, бес тас ойнандар деп айту өте қиын іс екені анық. Сондықтан білім берудің жаңа технологиясын пайдаланып, дене тәрбиесі пәнін жаңа технологиялық әдіспен оқушылардың жас ерекшеліктеріне, денсаулықтарына байланысты, ұлттық ойындарды, спорттық ойын түрлерін, сабақтың мазмұнына қарай іріктеп алып, пайдалануға болады. Әрбір баланың санасына ойынды сіңістіріп енгізу үшін біз қызықты да дұрыс әдістерді қолдануымыз керек. Алдымен ұлттық ойындарды мазмұны мен күрделілігіне байланысты және балалардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, төменгі, орта және жоғарғы сынып оқушылары ойнайтын ойындар деп бөліп алу керек. Мысалы, орта сынып оқушыларына эстафеталық қозғалыс ойындарын ұйымдастыруға болады. Көп қозғалыс пен күшті талап ететін де ұлттық ойын түрлері бар, соларды әр дене шынықтыру пәнінде қолдану балалардың шымыр да ширақ боп өсуіне әсер етеді.

Қорыта айтқанда, қазақтың ұлттық ойындары - баланың зерек те ақылды, шымыр да ширақ боп өсуінің басты құралы. Оны оқыту процесінде қолдану - тиімді әдіс.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі "Білім туралы" Заңы.
2. *Қазақстан Республикасы Президентінің 2015 жылғы 20 мамырдағы "Ұлт жоспары - 100 нақты қадам» мемлекет бағдарламасы.*
3. «Дене шынықтыру және спорт туралы» *Қазақстан Республикасының Заңы 2014 жылғы 3 шілдедегі № 228-V ҚРЗ.*
4. М.Тәнікеев «Қазақтың ұлт-спорт ойындары» https://el.kz/news/sport/-aza-ty- -lty-sport_oyyndary/

Тоқтамысова Ақсулу Мусақызы
Мектепке дейінгі ұйым тәрбиешісі
“Аяла” жекеменшік балабақшасы
Маңғыстау облысы Бейнеу ауданы Бейнеу ауылы

ЕРТЕГІЛЕР ЕЛІНЕ САЯХАТ

«Аяла» жекеменшік балабақшасы Мектепалды даярлық тобында «Ертегілер еліне саяхат» тақырыбында ашық сабақ өткізілді. Сабақтың негізгі мақсаты – балалардың ертегілер туралы білімдерін бекіту, сөйлеу тілін дамыту және шығармашылық қабілеттерін арттыру.

Сабақ шаттық шеңберінен басталып, балалар көтеріңкі көңіл күймен ертегілер әлеміне саяхатқа аттанды. Ұйымдастыру кезеңінде бүлдіршіндер бір-біріне жылы лебіздерін білдіріп, сабаққа белсенді қатысуға дайын екендіктерін көрсетті.

Негізгі бөлімде балалар сүйікті ертегілерін еске түсірді. Атап айтқанда, Бауырсақ, Мақта қыз бен Мысық және Үйшік ертегілері бойынша тапсырмалар орындады. «Кім тапқыр?» ойынында жұмбақ шешіп, кейіпкерлерді тапты. «Ертегіні таны» тапсырмасында сурет арқылы ертегіні анықтап, мазмұнын әңгімеледі. Сабақ барысында балалар рөлдерге бөлініп, шағын көріністер көрсетті. Олар кейіпкерлердің дауысын салып, оқиға желісін әсерлі жеткізе білді. Бұл жұмыс түрі балалардың тіл байлығын арттырып, өз ойын еркін жеткізуіне ықпал етті. Шығармашылық кезеңде бүлдіршіндер ертегі кейіпкерлерінің суреттерін бояп, өз қиялдарымен толықтырды. Сабақ бойы балалар белсенділік танытып, қызығушылықпен қатысты.

Қорытынды бөлімде балалар ертегілердің тәрбиелік мәні туралы ой бөлісті. Олар ертегілердің достыққа, мейірімділікке, адалдыққа үйрететінін айтты. Ашық сабақ өз мақсатына жетіп, жоғары деңгейде өтті. Балалардың белсенділігі мен қызығушылығы олардың ертегі әлеміне деген сүйіспеншілігін айқын көрсетті.

Нурғазы Айнур Нурғазықызы

Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

«Қазақ-Британ халықаралық мектеп (ҒЫЛЫМ & ИННОВАЦИЯ)» ЖШС

Алматы облысы, Қарасай ауданы, Қаскелең қаласы

«ОЙЫНДЫ ЖАЗЫП ҮЙРЕН!» АВТОРЛЫҚ БАҒДАРЛАМАСЫ – ЖАЗЫЛЫМ ДАҒДЫСЫН ДАМУДЫҢ ҒЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗІ

Аннотация

Мақалада оқушылардың жазылым дағдысын дамытуға бағытталған «Ойынды жазып үйрен!» атты авторлық бағдарламаның мазмұны мен ғылыми-әдістемелік негіздері қарастырылады. Бағдарламаның мақсаты, қолданылатын әдіс-тәсілдер және күтілетін нәтижелер сипатталып, оның білім алушылардың функционалдық сауаттылығын арттырудағы маңызы айқындалады.

Түйін сөздер: жазылым дағдысы, функционалдық сауаттылық, авторлық бағдарлама, мәтінмен жұмыс, формативті бағалау.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру басты басымдықтардың бірі болып табылады. Осы тұрғыда жазылым дағдысын дамыту – білім алушының оқу жетістігін, ойлау мәдениетін және коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастырудың маңызды көрсеткіші. Алайда тәжірибеде оқушылардың өз ойын жазбаша түрде жүйелі, сауатты жеткізуде қиындықтарға тап болатыны байқалады.

Осы мәселені шешу мақсатында әзірленген «Ойынды жазып үйрен!» атты авторлық бағдарлама оқушылардың жазылым дағдысын кезең-кезеңімен дамытуға бағытталған.

«Ойынды жазып үйрен!» авторлық бағдарламасының негізгі мақсаты – оқушыларды өз ойын жазбаша түрде еркін, логикалық бірізділікпен және тілдік нормаларды сақтай отырып жеткізуге үйрету. Бағдарлама мазмұны оқушылардың жас және психологиялық ерекшеліктерін ескере отырып құрылған.

Бағдарламада жазылым дағдысын дамытуға бағытталған келесі әдіс-тәсілдер қолданылады:

- мәтінді талдау және құрылымын анықтау;
- тірек сөздер мен жоспар арқылы мәтін құрастыру;
- еркін және бағытталған жазылым;
- шағын эссе мен шығармашылық жұмыстар;
- мәтін бойынша рефлексия және кері байланыс.

Оқу үдерісінде формативті бағалау жүйесі кеңінен қолданылады. Өзін-өзі бағалау, өзара бағалау және мұғалімнің сапалы кері байланысы оқушылардың жазба жұмыстарындағы

кемшіліктерді анықтауға және түзетуге мүмкіндік береді. Бұл тәсілдер оқушылардың оқу мотивациясын арттырып, жауапкершілік сезімін қалыптастырады.

Бағдарламаны қолдану нәтижесінде оқушылардың сөздік қорының байығаны, мәтін құрастыру дағдысының қалыптасқаны және жазба тіл мәдениетінің артқаны байқалады. Оқушылар өз ойын жазбаша түрде еркін жеткізе бастайды, логикалық байланыс сақтай отырып мәтін құрастырады және шығармашылық белсенділігі артады.

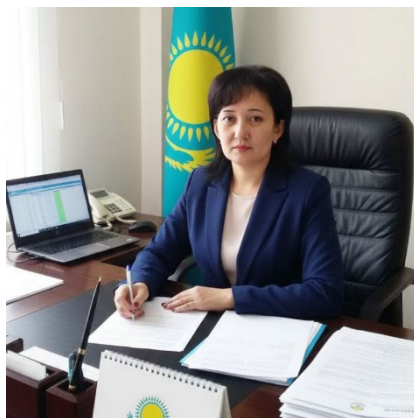
Қорытындылай келе, «Ойынды жазып үйрен!» авторлық бағдарламасы оқушылардың жазылым дағдысын дамытуға бағытталған ғылыми-әдістемелік тұрғыдан негізделген, практикалық маңызы жоғары құрал болып табылады. Бағдарламаны қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында, факультативтік және қосымша сабақтарда тиімді қолдануға болады.

Ергебекова Нагима Нажикеновна

Әдіскер

ЖШС “Еңлік” бөбекжай-бақшасы

Шымкент қаласы

БАЛАБАҚШАДАҒЫ ӘДІСКЕРДІҢ РӨЛІ: ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕНІ ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ

Аннотация

Мақалада балабақшадағы әдіскердің педагогикалық тәжірибені жетілдірудегі рөлі қарастырылады. Автор әдіскердің балалардың дамуын бақылау, мұғалімдердің кәсіби шеберлігін арттыру, сабақ сапасын ұйымдастыру және инновациялық әдістерді енгізу бағытындағы қызметін талдайды. Мақалада әдістемелік қолдау көрсету, дидактикалық материалдар әзірлеу, педагогикалық кеңестер өткізу сияқты тәжірибелік тәсілдер ұсынылған. Бұл материал әдіскерлерге педагогикалық қызметті жетілдіруде, балалардың тілдік, әлеуметтік және шығармашылық дамуын қолдауда практикалық көмек ретінде пайдалануға арналған.

Кілт сөздер: балабақша, әдіскер, педагогикалық тәжірибе, сабақ сапасын жетілдіру, мұғалімнің кәсіби шеберлігі, инновациялық әдістер.

Кіріспе

Балабақшадағы әдіскер – тәрбие процесінің тиімділігін қамтамасыз ететін, педагогикалық қызметтің сапасын арттыруға бағытталған маңызды тұлға. Оның негізгі міндеттері: білім беру бағдарламаларын ұйымдастыру, әдістемелік қолдау көрсету, мұғалімдердің кәсіби шеберлігін жетілдіру, балалардың дамуын бақылау және бағалау.

Әдіскердің рөлі қазіргі мектепке дейінгі білім беру жүйесінде ерекше, себебі ол педагогикалық процесті тиімді ұйымдастыруға, инновациялық әдістерді енгізуге және балалардың жан-жақты дамуына жағдай жасайды.

Мақсаты мен міндеттері

Мақсаты:

Балабақшадағы әдіскердің педагогикалық тәжірибені жетілдіру жолдарын анықтау және практикалық ұсыныстар беру.

Міндеттері:

1. Әдіскердің негізгі қызмет бағыттарын сипаттау.
2. Педагогикалық тәжірибені жетілдірудің тиімді әдістерін көрсету.
3. Мұғалімдердің кәсіби шеберлігін арттыру жолдарын ұсыну.
4. Балалардың дамуын бақылау және бағалаудың инновациялық тәсілдерін зерттеу.
5. Әдістемелік жұмыстарды ұйымдастырудағы практикалық тәжірибені бөлісу.

Негізгі бөлім

1. Әдіскердің рөлі және міндеттері

Балабақшадағы әдіскердің негізгі қызметтері:

- Педагогикалық бағдарламаларды үйлестіру және іске асыру.
- Мұғалімдерге методикалық қолдау көрсету, кәсіби кеңестер беру.
- Балалардың оқу-тәрбие үрдісін бақылау және бағалау.
- Жаңа педагогикалық технологиялар мен инновациялық әдістерді енгізу.
- Әдістемелік құжаттарды әзірлеу және жүйелеу.

Әдіскер балалардың жас ерекшеліктерін, психологиялық және педагогикалық жағдайларын ескере отырып, сабақтар мен ойындарды жоспарлайды, мұғалімдердің жұмысын үйлестіреді.

2. Педагогикалық тәжірибені жетілдіру жолдары

◊ **2.1 Инновациялық әдістерді қолдану**

• Дидактикалық ойындар арқылы балалардың танымдық және тілдік қабілеттерін дамыту.

- STEM-білім беру элементтерін сабаққа енгізу.
- Қолданбалы жобалық тапсырмалар арқылы шығармашылық ойлауды дамыту.

2.2 Мұғалімдердің кәсіби шеберлігін арттыру

- Ашық сабақтар, шеберлік сыныптары өткізу.
- Семинарлар, тренингтер арқылы жаңа педагогикалық әдістерді үйрету.
- Кәсіби тәжірибе алмасу және рефлексия жүргізу.

2.3 Бағалау және бақылау жүйесін жетілдіру

- Балалардың дамуын бақылауға арналған мониторинг парақтарын қолдану.
- Диагностикалық тапсырмалар арқылы білім деңгейін анықтау.
- Сабақтан кейін талдау жүргізу және педагогтарға кері байланыс беру.

2.4 Әдістемелік материалдарды әзірлеу

- Сабақ жоспары, дидактикалық ойын картотекасын құрастыру.
- Методикалық ұсынымдар мен нұсқаулықтар жасау.
- Жылдық жұмыс жоспары мен мониторинг кестелерін жүйелеу.

3. Практикалық тәжірибе мысалдары

Балабақшадағы әдіскер тәжірибесінде төмендегідей жолдар тиімді деп танылды:

- Мұғалімдерге ойын әдістерін жүйелі түрде көрсету.
- Ашық сабақтар арқылы жаңа технологияларды енгізу.
- Жеке және топтық консультациялар арқылы кәсіби шеберлікті жетілдіру.
- Балалардың тілдік, әлеуметтік және шығармашылық дамуын бақылау.
- Педагогикалық кеңестерді тәжірибелік бағытта өткізу.

Қорытынды

Балабақшадағы әдіскер – педагогикалық тәжірибенің дамуына, сабақ сапасының артуына және балалардың жан-жақты дамуына бағытталған маңызды тұлға. Әдіскердің рөлі тек бақылаушы немесе ұйымдастырушы болып қалмай, педагогикалық инновацияларды енгізуші, мұғалімдерге әдістемелік қолдау көрсетуші, балалардың білім мен тәрбие үрдісін жетілдіруші болып табылады.

Педагогикалық тәжірибені жетілдіру жолдары: инновациялық әдістерді енгізу, мұғалімдердің кәсіби шеберлігін арттыру, бағалау жүйесін жетілдіру, әдістемелік материалдар әзірлеу. Бұл бағыттар әдіскердің кәсіби деңгейін көтеріп, балабақшадағы білім беру сапасын арттыруға мүмкіндік береді.

Ұсыныстар

1. Әдіскерлерге әрбір топпен жұмыс кезінде жеке тәсіл қолдану ұсынылады.
2. Педагогикалық инновацияларды сабаққа енгізу жүйелі түрде жүргізілуі қажет.
3. Мұғалімдердің кәсіби шеберлігін арттыру мақсатында шеберлік сыныптары мен семинарлар ұйымдастыру керек.
4. Бағалау және мониторинг жүйесін жетілдіру арқылы балалардың даму динамикасын нақты бақылау қажет.
5. Әдістемелік материалдар мен картотекаларды жүйелі түрде жаңартып отыру.

Әдебиеттер тізімі

1. Ахметова, Г.Ж. *Мектепке дейінгі білім беру ұйымында әдіскер жұмысы*. Алматы, 2020.
2. Баймұқанова, С.Т. *Педагогикалық тәжірибені жетілдіру жолдары*. Астана, 2021.
3. Зейналова, Л.А. *Мектепке дейінгі ұйымдағы инновациялық әдістер*. Мәскеу, 2019.
4. Педагогикалық энциклопедия. *Балабақшадағы әдіскер қызметі*. Алматы, 2022.
5. Сауытова, Н.К. *Әдістемелік қолдау және педагогикалық тәжірибе*. Астана, 2020.

РОЛЬ МЕТОДИСТА В ДЕТСКОМ САДУ: ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОПЫТА

Аннотация

В статье рассматривается роль методиста в детском саду в совершенствовании педагогического опыта. Автор анализирует деятельность методиста в направлениях мониторинга развития детей, повышения профессионального мастерства педагогов, организации качества занятий и внедрения инновационных методов обучения. В статье представлены практические подходы, такие как оказание методической поддержки, разработка дидактических материалов, проведение педагогических советов. Данный материал предназначен для использования методистами в целях совершенствования педагогической деятельности, а также поддержки речевого, социального и творческого развития детей.

Ключевые слова: детский сад, методист, педагогический опыт, совершенствование качества занятий, профессиональное мастерство педагога, инновационные методы.

Сәулебек Болғанай Досымбекқызы
Тәрбиеші
ЖШС «SANY KIDS» «SANI KIDS» балабақшасы
Астана қаласы

ҚАЗІРГІ ҚОҒАМДАҒЫ ПЕДАГОГТЫҢ РӨЛІ

Аңдатпа. Бұл мақалада қазіргі қоғам жағдайындағы педагог мамандығының маңызы мен әлеуметтік рөлі қарастырылады. Жаһандану, цифрландыру үдерісі және құндылықтар жүйесінің өзгеруі кезеңінде педагогтің кәсіби құзыреттілігіне қойылатын талаптар талданады. Сонымен қатар мектепке дейінгі білім беру ұйымдарындағы тәрбие жұмысының ерекшеліктері, ұлттық құндылықтарды сақтау, ата-анамен серіктестік орнату және инновациялық әдістерді қолдану мәселелері қамтылады.

Түйін сөздер: педагог, мектепке дейінгі білім, тәрбие, инновация, ұлттық құндылық, кәсіби құзыреттілік.

Кіріспе

Қазіргі кезеңде қоғамның дамуы білім беру жүйесіне жаңа талаптар жүктеуде. Әлеуметтік өзгерістер мен ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуы педагог мамандығының маңызын арттыра түсті. Бүгінгі педагог – тек білім беруші ғана емес, тұлға қалыптастырушы, бағыт-бағдар беруші, әлеуметтік жауапкершілігі жоғары маман.

Педагог – тұлға қалыптастырушы. Мектепке дейінгі кезең – баланың жан-жақты дамуының іргетасы қаланатын уақыт. Бұл жаста бала алғашқы әлеуметтік дағдыларды меңгереді, қарым-қатынас мәдениеті қалыптасады. Педагог әр баланың жеке ерекшелігін ескере отырып, оның әлеуетін ашуға жағдай жасайды.

Заманауи педагогтің кәсіби келбеті. Қазіргі қоғам педагогтен жоғары кәсіби құзыреттілікті талап етеді. Инновациялық технологияларды тиімді қолдану, шығармашылықпен жұмыс істеу, зерттеушілік қабілетті дамыту – сапалы білім берудің басты шарттары.

Тәрбие үдерісіндегі адамгершілік құндылықтар. Технология дамығанымен, бала тәрбиесінде адами қарым-қатынастың орны ерекше. Педагогтің мейірімі мен қолдауы баланың эмоционалдық қауіпсіздігін қамтамасыз етеді. Адамгершілік қасиеттерді қалыптастыру – тәрбиенің негізгі бағыты.

Ұлттық құндылықтарды дәріптеу. Жаһандану жағдайында ұлттық мәдениетті сақтау маңызды. Халықтық педагогика элементтері арқылы бала бойына рухани байлық сіңіріледі.

Педагог пен ата-ана ынтымақтастығы. Баланың үйлесімді дамуы үшін отбасы мен білім беру ұйымы арасында тығыз байланыс қажет. Ашық диалог пен өзара түсіністік тиімді тәрбиенің негізі болып табылады.

Қорытынды. Қорыта айтқанда, қазіргі қоғамдағы педагогтің рөлі кең әрі жауапты. Ол – білім беруші ғана емес, болашаққа жол ашатын тұлға. Педагогтің кәсіби шеберлігі мен адами қасиеті ұштасқанда ғана сапалы ұрпақ тәрбиеленеді.

Амангельдиева Асемкуль Куттымуратовна
Мектеп директорының оқу ісі жөніндегі орынбасары
№59 Қ.Жандарбеков атындағы жалпы білім беретін мектебі
Түркістан облысы, Сайрам ауданы, Теспе ауылы

БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУДАҒЫ ОҚУ ІСІ ЖӨНІНДЕГІ ОРЫНБАСАРДЫҢ БАСҚАРУШЫЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ

Аннотация. Мақалада білім сапасын арттыру үдерісіндегі мектеп директорының оқу ісі жөніндегі орынбасарының басқарушылық құзыреттілігінің мазмұны, құрылымы және практикалық маңызы ғылыми-публицистикалық тұрғыда талданады. Қазіргі білім беру жүйесіндегі өзгерістер жағдайында оқу ісі жөніндегі орынбасардың стратегиялық ойлау, педагогикалық үдерісті жүйелі ұйымдастыру, мониторинг жүргізу, педагогтерді кәсіби дамыту, сапаны бағалау және инновациялық жобаларды басқару қабілеттері білім нәтижелерінің тұрақты өсуіне тікелей ықпал ететіні негізделеді. Басқарушылық құзыреттілік тек әкімшілік бақылаумен шектелмей, педагогикалық көшбасшылық, аналитикалық мәдениет, цифрлық сауаттылық, коммуникациялық икемділік және өзгерістерді тиімді басқару дағдыларымен сабақтас қарастырылады. Мақалада білім сапасын арттырудың институционалдық, әдістемелік және тұлғалық факторлары кешенді сипатталып, оқу ісі жөніндегі орынбасардың кәсіби жауапкершілігі мен шешім қабылдау мәдениетінің маңызы ашылады.

Кілт сөздер: білім сапасы, басқарушылық құзыреттілік, оқу ісі жөніндегі орынбасар, педагогикалық көшбасшылық, стратегиялық басқару, мониторинг, білім беру менеджменті, кәсіби даму.

Қазіргі кезеңдегі білім беру жүйесінің жаңғыруы мектеп басқару құрылымына сапалық тұрғыдан жаңа талаптар жүктеп отыр, өйткені жаһандану, цифрландыру және қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық өзгерістер білім мазмұнына ғана емес, оны ұйымдастыру мен басқару тетіктеріне де әсер етуде. Осындай күрделі жағдайда мектеп директорының оқу ісі жөніндегі орынбасары тек ұйымдастырушылық қызмет атқаратын тұлға емес, ол білім сапасын қамтамасыз ететін стратегиялық буын ретінде көрінеді. Білім сапасын арттыру мәселесі формалды көрсеткіштерді жоғарылатумен шектелмейді, ол оқушылардың функционалдық сауаттылығының дамуын, құндылықтық бағдарларының қалыптасуын, сыни ойлау қабілеттерінің жетілуін көздейді. Бұл міндеттерді жүзеге асыру үшін басқарушылық құзыреттілік ұғымын кең мағынада түсіну қажет, яғни ол кәсіби білім, тәжірибелік дағды және тұлғалық қасиеттердің синтезі ретінде қарастырылады. Оқу ісі жөніндегі орынбасардың қызметі білім беру процесінің мазмұнын жоспарлаудан бастап нәтижелерін талдауға дейінгі барлық кезеңдерді қамтиды. Оның шешімдері педагогикалық ұжымның жұмыс ырғағына, әдістемелік бағыт-бағдарына және оқушылардың жетістіктеріне тікелей ықпал етеді.

Басқарушылық құзыреттіліктің тиімділігі мектептің ішкі мәдениетімен, кәсіби коммуникация деңгейімен және ортақ мақсатқа ұмтылысымен тығыз байланысты. Егер оқу үдерісін басқару жүйелі әрі ғылыми негізде ұйымдастырылса, білім сапасының тұрақты өсуіне қол жеткізу мүмкіндігі артады. Демек оқу ісі жөніндегі орынбасардың рөлі білім беру ұйымының даму стратегиясымен сабақтас қарастырылуы тиіс. Бұл тұрғыда оның қызметі педагогикалық көшбасшылық пен басқару мәдениетінің үйлесімді тоғысуын талап етеді.

Басқарушылық құзыреттіліктің құрылымдық мазмұнын тереңдете зерделегенде, оның тек аталған компоненттердің жиынтығы емес, динамикалық өзара ықпалдастыққа негізделген тұтас жүйе екендігі айқындалады, өйткені стратегиялық бағдар нақты ұйымдастырушылық шешімдер арқылы жүзеге асып, аналитикалық деректермен нақтыланып, коммуникативтік байланыстар арқылы бекітіліп, инновациялық әрекеттермен толықтырылады. Стратегиялық ойлау қабілеті қалыптасқан оқу ісі жөніндегі орынбасар мектептің миссиясы мен құндылықтарын декларативті деңгейде қалдырмай, оларды нақты индикаторлар жүйесіне айналдырады, сол арқылы әрбір педагогтің күнделікті әрекетін ортақ мақсатпен ұштастырады. Ұйымдастырушылық мәдениет жоғары деңгейде болған жағдайда уақыт ресурстары ұтымды бөлініп, педагогтердің кәсіби жүктемесі теңгерімді сақталады, бұл өз кезегінде эмоционалдық күйзелістің алдын алып, сапалы еңбекке жағдай жасайды. Аналитикалық сауаттылық тек статистикалық мәліметтерді жинаумен шектелмей, олардың себеп-салдарлық байланыстарын ашуға бағытталғанда ғана басқарушылық шешімдер стратегиялық мәнге ие болады. Коммуникативтік икемділік тұлғааралық қайшылықтарды конструктивті арнаға бұрып, пікір алуандығын дамудың тетігіне айналдыруға мүмкіндік береді, өйткені ашық диалог орнаған ортада сенім мәдениеті қалыптасады. Инновациялық белсенділік формалды есеп беру үшін емес, шынайы педагогикалық проблемаларды шешу үшін қолданылғанда ғана нәтижелі сипат алады. Әр компоненттің үйлесімді дамуы үшін оқу ісі жөніндегі орынбасар жүйелі өзін-өзі жетілдіру стратегиясын ұстануы қажет, себебі басқару саласындағы тоқырау жалпы мектеп дамуына кері әсер етеді. Күрделі әлеуметтік жағдайда жедел әрі дәл шешім қабылдау қабілеті стратегиялық және аналитикалық компоненттердің сапасына тәуелді болады. Басқарушылық әрекеттің этикалық өлшемдерін сақтау коммуникативтік сенімді нығайтып, ұйымшілік тұрақтылықты қамтамасыз етеді. Осылайша құрылымдық компоненттердің бірлігі мектепті сапалы нәтижеге бағыттайтын басқару философиясын қалыптастырады.

Басқарушылық құзыреттіліктің құрылымдық мазмұны терең кәсіби рефлексиямен толыққанда ғана оның практикалық тиімділігі артады, өйткені өзіндік талдау жүргізе алатын басшы өз әрекетінің салдарын алдын ала болжай алады және ықтимал тәуекелдерді төмендетуге бағытталған шараларды дер кезінде жоспарлайды. Стратегиялық жоспарлау барысында баламалы сценарийлерді қарастыру мектеп дамуының тұрақтылығын қамтамасыз етеді, себебі білім беру саласындағы өзгерістер кейде болжанбайтын сипатқа ие болады. Ұйымдастырушылық шешімдер қабылдауда адам факторын ескеру ұжымдық ынтымақтастықты сақтауға мүмкіндік береді, ал бұл өз кезегінде педагогтердің кәсіби белсенділігін арттырады. Аналитикалық мәдениет дамыған ортада қателік жазалау құралы ретінде емес, жетілдіру мүмкіндігі ретінде қабылданады, сондықтан мониторинг нәтижелері қорқыныш емес, даму мотивациясын туындатады. Коммуникативтік процестердің сапасы мектептегі психологиялық ахуалмен тікелей байланысты болғандықтан, оқу ісі жөніндегі орынбасар эмоционалдық интеллект элементтерін меңгеруі тиіс. Инновациялық бастамалар жүйелі қолдау тапқанда ғана тұрақты сипатқа ие болады, өйткені жаңашылдықты эпизодтық енгізу ұзақ мерзімді нәтиже бермейді. Құрылымдық компоненттердің үйлесімділігі басқару шешімдерінің қисындылығын арттырып, педагогикалық процестің бірізділігін сақтайды. Басқарушылық құзыреттілік кәсіби біліммен ғана емес, тұлғалық кемелдікпен де өлшенеді, себебі құндылықтық бағдар айқын болмаған жағдайда стратегиялық мақсаттар формалды сипатта қалып қояды. Ұйымдық мәдениетті дамыту ұзақ мерзімді еңбекті талап етеді, алайда бұл үдеріс тұрақты жүзеге асқанда мектептің ішкі әлеуеті артады. Нәтижесінде құрылымдық мазмұнның терең түсінілуі басқару сапасының жаңа деңгейіне көтерілуіне негіз қалайды.

Білім сапасын арттыру тетіктерін іске асыру барысында оқу ісі жөніндегі орынбасар педагогикалық ұжымның кәсіби әлеуетін жүйелі дамыту арқылы институционалдық өзгерістерді орнықтырады, өйткені мұғалімнің кәсіби өсуі білім алушылардың жетістігімен тікелей сабақтас. Әдістемелік қызмет мазмұны жаңартылған кезде пәндік қауымдастықтардың белсенділігі артып, тәжірибе алмасу мәдениеті қалыптасады, бұл өз кезегінде оқыту сапасының бірізділігін қамтамасыз етеді. Педагогтердің зерттеушілік дағдыларын дамыту мектепшілік ғылыми жобалардың көбеюіне ықпал етіп, оқыту процесінің мазмұнын тереңдетеді. Сабаққа қатысу және талдау үдерісі формалды есеп беруден гөрі кәсіби диалог форматына ауысқанда, мұғалімдер өз тәжірибесін сын тұрғысынан қайта қарастыруға мүмкіндік алады. Бағалау саясаты айқын әрі түсінікті болған жағдайда білім алушылардың жауапкершілігі күшейіп, академиялық адалдық мәдениеті орнығады. Ішкі бақылау жүйесін жетілдіру арқылы тәуекел аймақтары ерте анықталып, алдын алу шаралары уақытылы қабылданады. Цифрлық талдау құралдарын енгізу нәтижелердің визуализациясын жеңілдетіп, стратегиялық шешім қабылдауды жеделдетеді. Кәсіби оқыту бағдарламалары мұғалімдердің жеке сұранысына негізделгенде ғана олардың тиімділігі жоғары болады. Ұжымдық рефлексия алаңдары қалыптасқанда ортақ проблемаларды шешу мәдениеті дамиды. Осы процестердің барлығы оқу ісі жөніндегі орынбасардың үйлестірушілік қабілетіне тәуелді болып, білім сапасының тұрақты өсуін қамтамасыз етеді.

Білім сапасын арттыруға бағытталған басқарушылық әрекет кешенді сипат алған жағдайда ғана оның нәтижесі ұзақ мерзімді болады, өйткені жүйесіз бастамалар тұрақты өзгеріс әкелмейді. Педагогикалық ұжымның кәсіби құндылықтарын нығайту мектептің ішкі бірлігін сақтауға ықпал етеді, ал бірлік бар жерде ортақ мақсатқа ұмтылыс та айқын көрінеді. Мұғалімдердің кәсіби жетістіктерін мойындау және қолдау олардың ішкі мотивациясын арттырып, шығармашылық бастамалардың көбеюіне жол ашады. Көшбасшылық әлеуеті бар педагогтерді анықтап, оларды жауапты жобаларға тарту ұйымдық дамудың жаңа кезеңіне өтуге мүмкіндік береді. Білім сапасын бағалауда сапалық көрсеткіштерді ескеру оқыту мазмұнының тереңдігін айқындайды және формализмнің алдын алады. Оқу үдерісін ұйымдастыруда икемділік таныту оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеруге жағдай жасайды. Кәсіби қауымдастықтармен сыртқы серіктестік орнату мектептің тәжірибесін байытып, жаңа идеялардың енуіне ықпал етеді. Әлеуметтік серіктестермен өзара әрекеттесу білім беру мазмұнының өмірмен байланысын күшейтеді. Ұжым ішіндегі сенім мен өзара құрмет атмосферасы қалыптасқанда кәсіби бастамалар еркін жүзеге асады. Нәтижесінде оқу ісі жөніндегі орынбасардың басқарушылық құзыреттілігі мектептің стратегиялық дамуын қамтамасыз ететін негізгі қозғаушы күшке айналады.

Қорытындылай келе, білім сапасын арттыру оқу ісі жөніндегі орынбасардың басқарушылық құзыреттілігін жүйелі дамыту арқылы ғана жүзеге асатынын атап өткен жөн, өйткені басқару сапасы мен білім сапасы өзара тәуелді ұғымдар болып табылады. Заманауи мектеп жағдайында басқарушылық шешімдердің ғылыми негізділігі, стратегиялық көрегендігі және адам ресурстарын тиімді пайдалану қабілеті айрықша маңызға ие. Оқу ісі жөніндегі орынбасар кәсіби жауапкершілікті терең сезіне отырып, өзгерістерді басқарудың икемді моделін қалыптастыруы тиіс. Білім сапасын арттыру бір реттік шара емес, үздіксіз процесс екені ескерілгенде, басқарушылық құзыреттілік те тұрақты жетілдіруді талап етеді. Педагогикалық ұжыммен сенімді серіктестік орнату мектеп мәдениетінің сапасын айқындайды. Оқушылардың оқу жетістіктерін арттыру мақсатында жүйелі талдау жүргізу стратегиялық жоспарлаумен ұштасуы қажет. Басқару мәдениеті жоғары деңгейде қалыптасқан жағдайда мектептің бәсекеге қабілеттілігі артады. Қоғамдық сенім білім беру ұйымының ашықтығы мен нәтижелілігі арқылы нығаяды. Осы тұрғыдан алғанда оқу ісі жөніндегі орынбасардың басқарушылық құзыреттілігі білім беру сапасын қамтамасыз етудің шешуші шарты болып табылады. Сондықтан оның кәсіби дамуына бағытталған ғылыми-әдістемелік қолдау жүйесін жетілдіру білім саясатының басым бағытына айналуы тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Bush, T. Theories of Educational Leadership and Management / T. Bush. – 5th ed. – London: SAGE Publications, 2020. – 208 p.
2. Donnelly, J. A Handbook for Deputy Heads in Schools / J. Donnelly. – 2nd ed. – London: Routledge, 2014. – 191 p.
3. Моисеев, А.М. Функции и компетенции заместителя директора школы по учебно-воспитательной работе / А.М. Моисеев // Управление современной школой. – 2021. – № 4. – С. 23-35.
4. Третьяков, П.И. Формирование управленческой компетентности руководителя школы / П.И. Третьяков. – М.: Педагогический поиск, 2022. – 256 с.

Магметов Болат Рахметович

География пәнінің мұғалімі, педагог-модератор
Есілбай жалпы орта білім беру мектебі
Павлодар облысы, Шарбақты ауданы, Есілбай ауылы

**ҰЛТТЫҚ ЖӘНЕ АЙМАҚТЫҚ КОМПОНЕНТКЕ НЕГІЗДЕЛГЕН
«ҚАЗАҚСТАН ГЕОГРАФИЯСЫН ОҚЫТУДА ӨЛКЕТАНУ
МАТЕРИАЛДАРЫН ҚОЛДАНУДЫҢ АВТОРЛЫҚ ӘДІСТЕМЕСІ»**

Аннотация. Мақалада ұлттық және аймақтық компонентке негізделген «Қазақстан географиясын оқытуда өлкетану материалдарын қолданудың авторлық әдістемесі» ғылыми-публицистикалық тұрғыда жан-жақты талданады. Авторлық әдістеменің теориялық-әдіснамалық негіздері айқындалып, география пәнін оқыту үдерісінде өлкетану материалдарын жүйелі, мақсатты және құндылықтық бағдарда енгізудің тетіктері сараланады. Зерттеуде білім мазмұнын аймақтандырудың педагогикалық маңызы, оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудағы өлкетанудың рөлі және ұлттық дүниетаным мен географиялық ойлаудың сабақтастығы ашып көрсетіледі. Мақалада далалық зерттеу, жобалық оқыту, картографиялық талдау, цифрлық ресурстарды пайдалану сияқты әдістердің өзара ықпалдастығы сипатталады. Ұсынылған авторлық модель білім алушылардың зерттеушілік қабілетін, отансүйгіштік құндылықтарын және экологиялық жауапкершілігін дамытуға бағытталған.

Кілт сөздер: ұлттық компонент, аймақтық компонент, өлкетану, Қазақстан географиясы, авторлық әдістеме, функционалдық сауаттылық, картография, зерттеушілік құзыреттілік, педагогикалық инновация.

Қазақстан Республикасында білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында география пәнін оқыту тек табиғи-аумақтық кешендерді сипаттаумен шектелмей, оқушының туған өлкеге деген саналы көзқарасын қалыптастыруға, ұлттық болмыс пен кеңістіктік ойлауды ұштастыруға бағытталуы тиіс деген талап алдыңғы қатарға шықты. Осы тұрғыдан алғанда ұлттық және аймақтық компонентке негізделген оқыту моделі географиялық білімді өмірлік тәжірибемен байланыстыратын пәрменді құрал ретінде айқындалады. Өйткені география – кеңістіктегі құбылыстарды түсіндіретін ғылым ғана емес, ол адамның туған жермен рухани байланысын тереңдететін дүниетанымдық пән. Егер оқыту үдерісі оқушы өмір сүріп отырған аймақтың табиғи, әлеуметтік-экономикалық және мәдени ерекшеліктерін есепке алса, білім мазмұны дерексіз сипаттан арылып, нақты әрі мәнді бола түседі. Мұндай жағдайда оқушы картадағы шартты белгілерді механикалық түрде жаттап қана қоймай, өз ауылындағы жер бедерін, климаттық ерекшеліктерді, шаруашылық құрылымын ғылыми категориялар арқылы талдай бастайды. Бұл үдеріс ұлттық сана мен ғылыми ойлаудың тоғысуына негіз қалайды. Географияны оқытудағы өлкетану материалдары тарихи жадыны жаңғыртып, аймақтық даму мәселелерін түсінуге мүмкіндік береді. Соның нәтижесінде білім алушы кеңістіктік талдау дағдыларын меңгерумен қатар, туған жерінің табиғи ресурстарын ұқыпты пайдаланудың маңызын түсінеді. Демек ұлттық және аймақтық компонент білім мазмұнының қосымша элементі емес, оның тұтастығын қамтамасыз ететін іргелі құрылым болып табылады.

Өлкетану материалдарын жүйелі қолдану оқыту әдістемесінде құрылымдық өзгеріс жасауды талап етеді, себебі бұл бағыт тек дерек қосуды емес, мазмұнды қайта ұйымдастыруды көздейді. Авторлық әдістеменің негізінде білім мазмұнын үш деңгейде кіріктіру қағидасы жатыр: танымдық, құндылықтық және әрекеттік. Танымдық деңгейде оқушы аймақтың физикалық-географиялық сипаттамасын ғылыми ұғымдар арқылы түсінеді, табиғи компоненттердің өзара байланысын талдайды және картографиялық деректермен жұмыс істейді. Құндылықтық деңгейде туған өлкенің экожүйесіне жауапкершілікпен қарау, тарихи-мәдени мұраға құрмет көрсету сияқты ұстанымдар қалыптасады. Әрекеттік деңгейде білім алушы далалық зерттеу жүргізіп, статистикалық мәліметтерді саралап, жергілікті нысандарға мониторинг жасайды. Осындай көпқырлы тәсіл оқыту үдерісін белсенді сипатқа көшіреді. Оқушы тек тыңдаушы емес, зерттеуші субъект дәрежесіне көтеріледі. Мұғалімнің рөлі ақпарат жеткізушіден бағыттаушы және үйлестіруші деңгейіне ауысады. Нәтижесінде географиялық білім тәжірибелік мазмұнға ие болып, функционалдық сауаттылықтың қалыптасуына ықпал етеді.

Авторлық әдістемеді картографиялық талдау ерекше орын алады, өйткені кеңістіктік ойлаудың негізі карта арқылы қалыптасады. Оқушылар өз аймағының топографиялық, климаттық және экономикалық карталарын салыстыра отырып, аумақтық айырмашылықтарды анықтайды және олардың себеп-салдарын түсіндіреді. Бұл үдерісте цифрлық геоақпараттық технологияларды пайдалану тиімді нәтиже береді, себебі интерактивті карта деректерді визуалды түрде талдауға мүмкіндік жасайды. Далалық зерттеу жұмыстары теориялық білімді нақты тәжірибемен ұштастырады, оқушы табиғи нысандарды бақылап, өлшеу нәтижелерін тіркейді және қорытынды жасайды. Мұндай тәжірибе зерттеушілік мәдениетті қалыптастырады. Аймақтық статистиканы талдау арқылы оқушылар экономикалық даму үрдістерін бағалайды, демографиялық көрсеткіштерді салыстырады және болжам жасайды. Бұл тәсіл сыни ойлау қабілетін жетілдіреді. География сабағында өлкетану материалдарын қолдану пәнге деген қызығушылықты арттырып қана қоймай, оқушының болашақ кәсіби бағдарын айқындауға әсер етеді. Өйткені туған жердің табиғи ресурстары мен шаруашылық құрылымын зерттеу жас ұрпақтың өңірлік даму мәселелеріне бейжай қарамауына негіз болады.

Ұлттық және аймақтық компонентті патриоттық тәрбие жүйесімен кіріктіру мәселесі мазмұндық қана емес, дүниетанымдық деңгейдегі жаңғыруды талап ететін күрделі педагогикалық міндет болып табылады, өйткені ол оқушының туған жерге деген эмоциялық қатынасын ғылыми талдау мәдениетімен ұштастыруды көздейді. Егер білім беру үдерісінде

аймақтың табиғи-ресурстық әлеуеті, тарихи қалыптасу жолы және әлеуметтік-экономикалық ерекшеліктері терең зерделенсе, онда патриотизм абстрактілі ұғым емес, нақты әрекет арқылы дәлелденетін құндылыққа айналады. Осы тұрғыда сабақ барысында өңірлік ландшафтардың трансформациясын салыстырмалы талдау, өндірістік нысандардың экологиялық ізіне кешенді баға беру және демографиялық өзгерістердің аумақтық құрылымға ықпалын түсіндіру маңызды әдістемелік тетік ретінде қарастырылады. Оқушылар табиғи нысандардың деградациясы мен қалпына келу динамикасын зерделей отырып, адам мен табиғат арасындағы өзара тәуелділіктің күрделі сипатын түсінеді, бұл олардың экологиялық санасын тереңдетеді. Туған өлкенің тарихи-географиялық карталарын қазіргі картографиялық деректермен салыстыру арқылы кеңістіктік эволюцияны пайымдау мүмкіндігі туады, ал бұл өз кезегінде уақыт пен кеңістік категорияларын сабақтастыра қарастыруға жол ашады. Осындай талдау үдерісінде оқушы өз өңірінің даму қайшылықтарын жасырмай мойындап, оларды шешудің баламалы жолдарын ұсынуға үйренеді, өйткені сыни пайым патриоттық сезіммен үйлескенде ғана нәтижелі болады. Білім алушылар аймақтық экожүйелердің тұрақтылығын қамтамасыз ететін факторларды анықтап, жергілікті басқару органдары қабылдайтын шешімдердің ғылыми негізділігіне баға беруге талпынады. Бұл әрекеттер формалды есеп беру үшін емес, шынайы қоғамдық жауапкершілік сезімін қалыптастыру үшін жүзеге асырылады, себебі оқушы өзін аумақтың болашағына ықпал ете алатын субъект ретінде сезінуі тиіс. Патриоттық тәрбие осылайша эмоциялық деңгейден рационалдық деңгейге көтеріледі, ал ғылыми талдау азаматтық ұстанымның берік негізіне айналады. Нәтижесінде ұлттық құндылықтар кеңістіктік ойлау мәдениетімен ұштасып, тұлғаның әлеуметтік белсенділігі артады.

Жобалық қызметті ұйымдастыру барысында аймақтық мәселелерді кешенді қарастыру оқушылардың әлеуметтік серіктестік дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді, өйткені олар жергілікті мекемелермен, қоғамдық ұйымдармен және өндірістік құрылымдармен байланыс орната отырып, нақты деректерге сүйенген зерттеу жүргізеді. Осындай ынтымақтастық аясында экологиялық аудит элементтері, қоғамдық сауалнама нәтижелері және инфрақұрылымдық даму көрсеткіштері салыстырмалы түрде талданады, бұл білім мазмұнын өмірлік тәжірибемен ұштастырады. Оқушылар өз жобаларында аймақтың көлік жүйесінің тиімділігін, ауыл шаруашылығы құрылымының өзгерісін немесе урбандалу қарқынының салдарын саралап, кеңістіктік жоспарлау қағидаларын түсінуге ұмтылады. Бұл үдерісте олар деректерді жинақтау ғана емес, оларды интерпретациялау және қорытындылау дағдыларын меңгереді, себебі ғылыми дәлелсіз ұсыныс шынайы шешім бола алмайды. Қоғамдық пікірді зерттеу нәтижесінде алынған ақпаратты статистикалық өңдеу арқылы оқушылар әлеуметтік-географиялық талдаудың әдістерін игереді. Осындай көпқырлы жұмыс олардың коммуникативтік мәдениетін жетілдіреді, өйткені әрбір жоба көпшілік алдында қорғалып, дәлелді аргументацияны талап етеді. Мектеп пен қоғам арасындағы өзара ықпалдастық сенімге негізделген серіктестікке айналған жағдайда, білім алушы өзінің зерттеуінің нақты нәтижесін көріп, жауапкершілік деңгейін арттырады. Бұл тәжірибе жас ұрпақтың өңірлік дамуға қатысты бастамашылдық танытуына алғышарт жасайды, өйткені олар теориялық білімнің практикалық құндылығын сезінеді. География сабағы әлеуметтік диалог алаңына айналған кезде, білім мазмұны тек оқулық шеңберінде қалып қоймай, қоғамдық маңызы бар талқылаулармен толығады. Мұндай ортада қалыптасқан азаматтық позиция саналы, дәлелді және тұрақты сипат алады.

Авторлық әдістеменің тиімділігін бағалау барысында сандық көрсеткіштермен шектелу жеткіліксіз, өйткені географиялық құзыреттілік сапалық сипаттамаларды да қамтиды, сол себепті бағалау жүйесі көпөлшемді модельге негізделуі тиіс. Зерттеушілік әрекеттің нәтижелілігі оқушының дереккөздерді талдау тереңдігімен, кеңістіктік байланыстарды анықтау дәлдігімен және қорытынды жасаудағы логикалық бірізділігімен өлшенеді. Картамен жұмыс істеу барысында білім алушы шартты белгілерді механикалық танумен шектелмей, картографиялық ақпаратты синтездеп, жаңа интерпретация ұсына алса, онда оның кеңістіктік ойлау деңгейі жоғары деп бағаланады. Бағалау үдерісінде рефлексиялық эссе, аналитикалық

есеп және визуалды карта-презентация сияқты құралдар қолданылған жағдайда, оқушының жеке таным траекториясы айқын көрінеді. Мұндай кешенді тәсіл білім нәтижесін тек балдық жүйемен емес, мазмұндық тереңдікпен анықтауға мүмкіндік береді. Әрбір тапсырма нақты критерийлер арқылы сараланып, олар оқушыға алдын ала таныстырылған кезде, бағалау ашықтық пен әділдік қағидаларына сүйенеді. Бұл жағдай білім алушының өзіндік жауапкершілігін күшейтеді, себебі ол өз жұмысының сапасын нақты өлшемдермен салыстыра алады. Сонымен бірге сараптамалық пікір беру тәжірибесі енгізілгенде, оқушылар бір-бірінің еңбегіне сындарлы көзқараспен қарап, академиялық адалдық нормаларын меңгереді. Бағалау тек қорытынды емес, дамытушы сипат алған кезде, оқыту үдерісі үздіксіз жетілу механизміне айналады. Нәтижесінде география пәні бойынша қалыптасқан білім тек ақпарат жиынтығы емес, талдау мен пайымға негізделген жүйелі құзыреттілік ретінде көрініс табады.

Әдістемелік рефлексия үдерісі мұғалімнің кәсіби дамуының ажырамас бөлігі болғандықтан, өлкетану материалдарын іріктеу барысында педагог ғылыми деректердің өзектілігін, аймақтық ерекшелікке сәйкестігін және оқушы жасына лайықтылығын кешенді түрде саралауы тиіс. Егер дереккөздер сыни тұрғыдан тексерілмесе, онда білім мазмұны үстірт сипат алып, ғылыми дәлдікке нұқсан келуі ықтимал. Осы себепті мұғалім статистикалық мәліметтердің жаңартылу мерзімін, картографиялық материалдардың нақтылығын және тарихи деректердің түпнұсқалық сипатын жүйелі бақылауда ұстайды. Әдістемелік талдау нәтижесінде сабақ құрылымы икемді модельге көшіріліп, әр тақырыптың аймақтық қыры логикалық тұрғыдан негізделеді. Мұғалімнің рефлексиясы тек мазмұнды бағалаумен шектелмей, оқыту әдістерінің тиімділігін де қамтиды, өйткені әрбір тәсілдің нәтижесі нақты көрсеткіштер арқылы айқындалуы тиіс. Сабақ барысында қолданылған зерттеу, пікірталас немесе картографиялық талдау әдістерінің ықпалы сараланып, олардың оқушы жетістігіне әсері анықталады. Осындай жүйелі талдау педагогтың кәсіби құзыреттілігін арттырып, авторлық әдістеменің тұрақты дамуына негіз болады. Аймақтық деректерді жаңарту және толықтыру үдерісі үздіксіз сипат алған жағдайда, оқу мазмұны заман талабына сай бейімделеді. Бұл жұмыс ғылыми қауымдастықпен байланыс орнатуды, заманауи зерттеулерді қадағалауды және тәжірибе алмасуды талап етеді. Нәтижесінде география сабағы мазмұндық тереңдігімен, әдістемелік икемділігімен және ұлттық-аймақтық тұтастығымен ерекшеленетін сапалы білім беру кеңістігіне айналады.

Қорытындылай келе, ұлттық және аймақтық компонентке негізделген өлкетану материалдарын қолданудың авторлық әдістемесі Қазақстан географиясын оқытуда сапалы өзгеріс жасауға қабілетті тұжырымдамалық модель болып табылады. Бұл модель білім мазмұнын өмірмен байланыстырып, оқушының ғылыми дүниетанымын ұлттық құндылықтармен сабақтастырады. Кеңістікті ойлау, зерттеушілік әрекет және азаматтық жауапкершілік өзара ықпалдасып, тұлғаның жан-жақты дамуына ықпал етеді. География пәні осылайша тек ақпарат беретін пән емес, туған жерді тану мен оны дамытуға бағытталған интеллектуалдық алаңға айналады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Крысанова, Т.Д. Учебно-краеведческий электронный атлас Саратовской области: принципы и методы создания [Текст] / Т.Д. Крысанова, Ю.В. Паршина, А.В. Федоров, А.Н. Чумаченко // Известия Саратовского университета. Науки о Земле. – 2010. – № 10 (1). – С. 15-21.
2. Омралина, М.А. Развитие критического мышления на уроках географии [Текст] / М.А. Омралина // Обучение и воспитание: методика и практика. – 2014. – № 17. – С. 58-62.
3. Егорина, А.В. Физическая география Восточного Казахстана [Текст] / А.В. Егорина, Ю.К. Зинченко, Е.С. Зинченко. – Усть-Каменогорск: Шығыс Полиграф, 2017. – 210 с.
4. Кривошапкина, О.М. О концепции создания серии краеведческих атласов (на примере Республики Саха (Якутия)) [Текст] / О.М. Кривошапкина, А.Н. Стручкова // Вестник Бурятского государственного университета. Философия. – 2010. – № 15. – С. 190-196.

Журналдың құрылтайшысы және иесі:

«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығы.

Журнал 2025 жылдың желтоқсан айынан бастап жарық көруде.

Басылым 1 айда 4 рет шығады.

Журнал Қазақстан Республикасының Мәдениет және ақпарат министрлігінің Ақпарат комитеті 2025 жылғы 22 қыркүйектегі Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қоюы туралы куәлігі № KZ44VPY00129896 берілген.

Құрметті оқырмандар мен авторлар! Журналда жарияланған материалдар редакцияның көзқарасын білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің анықтығына, сондай-ақ стилистикалық қателерге авторлар жауапты.

Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды.

Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.

Мекенжайы:

100012, Қарағанды қ.,
Н. Назарбаев даңғ., 19.

E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru

Инстаграм: kemengerustaz.kz

Сайт: kemenger-ustaz.kz

WhatsApp +77009700098
+77711812303

Басуға 20.02.2026 ж. қол қойылды.

Пішім 60*90 1/8

ш.б.т. - 26. RISO басылым.

Таралымы - 50 дана.

«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығының полиграфиялық қызметтер бөлімінде басылып шығарылды.

Учредитель и собственник журнала:

Научно-методический центр «KEMENGER», относящийся к индивидуальному предпринимателю «BAYANDY».

Журнал издается с декабря 2025 года.

Периодичность выпуска — 4 раза в месяц.

Журнал выдан комитетом информации Министерства культуры и информации Республики Казахстан № KZ44VPY00129896 о постановке на учет периодического печатного издания, информационного агентства и сетевого издания от 22 сентября 2025 года.

Уважаемые читатели и авторы!

Опубликованные в журнале материалы не отражают точку зрения редакции.

Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях, а также за стилистические ошибки несут авторы.

Перепечатка материалов, опубликованных в журнале, допускается только с согласия редакции. Редакция оставляет за собой право отклонять материалы.

Наш адрес:

100012, г. Караганда,
пр. Н. Назарбаева, 19.

E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru

Инстаграм: kemengerustaz.kz

Сайт: kemenger-ustaz.kz

WhatsApp +77009700098
+77711812303

Подписано в печать 20.02.2026 г.

Формат 60*90 1/8

усл.печ.л. - 26. Печать RISO.

Тираж - 50 экз.

Отпечатано в полиграфическом отделе НМЦ «KEMENGER» ИП «BAYANDY».

ӘДІСТЕМЕ ӘЛЕМІ ЖУРНАЛЫ

Ахмет Байтұрсынов

Ыбырай Алтынсарин

Мектептің жаны – мұғалім. Мұғалім қандай болса, мектеп сондай болмақшы. Яғни, мұғалім білімді болса, ол мектептен балалар көбірек білім алып шықпақшы. Солай болған соң, ең әуелі мектепке керегі – білімді, педагогика, методикадан хабардар, жақсы оқыта білетін мұғалім.

Мен үшін жақсы мұғалім бәрінен де артық, өйткені мұғалім — мектептің жүрегі.

Жай мұғалім хабарлайды,
Жақсы мұғалім түсіндіреді,
Керемет мұғалім көрсетеді.
Ұлы мұғалім шабыттандырады.

QR-кодты сканерлеу арқылы бізбен тікелей байланысқа шыға аласыз.

Вы можете связаться с нами напрямую, отсканировав QR-код.

ҰСТАЗДЫҚ — ЖАНҒА ЖАРЫҚ, БОЛАШАҚҚА БАҒЫТ БЕРЕТІН ӨНЕР!